

KS KONSULENT

OXFORD RESEARCH

Elevmedvirkning

**FoU om hvordan elevmedvirkning kan styrkes i norske skoler i
tråd med nytt læreplanverk**

«Når elevene blir sett på som ressurser»

Forord

Kunnskapsløftet 2020 krever en ny praksis i skolen. Dybdelæring, aktiv medvirkning, medborgerskap og skaperevne skal legge til rette for at elevene utvikler innovasjonskompetanse, slik at de kan finne nye løsninger på dagens og fremtidens utfordringer både lokalt og globalt. Demokrati er definert som en av kjerneverdiene som skal gjennomsyre all aktivitet på skolen.

Kompleksiteten i å få mennesker til å oppleve seg møtt og invitert til medvirkning er høy, og skifter fra felleskap til felleskap. Risikoen med å prøve å gi en liste med anbefalte tiltak er at vi forenkler det som ikke kan forenkles. Skoleeier, skoleleder og ansvarlig voksen i møte med eleven, må sammen med barn og unge finne den veien som gir trygghet for sin organisasjon. Vilkårene for de ulike organisasjoner er ulike, og derfor er det umulig å gi en tiltaksliste som vil oppleves like relevant og vil gi effekt for alle.

Når vi likevel anbefaler tiltak, er det med en dyp respekt for alt det gode arbeidet som skjer i skolene i dag. Hver kommune, fylkeskommune og skole må se på hva som bør forbedres i egen praksis for at barn og unge skal oppleve tilstrekkelig trygghet og handlingsrom nok til at de kan medvirke, parallelt med at vi bygger trygghet og mot i de voksne til å lytte dypt og respektfullt til den kapasiteten som bor i barn og unge.

Dette prosjektet kartlegger dagens medvirkningspraksis, samt utforsker hva som kan være ny og forbedret praksis fremover. Eleven selv har vært hovedaktøren i prosjektet, med lærere, skoleleder og skoleeiere som sentrale aktører i omgivelsene rundt eleven. Elevenes stemmer har derfor vært grunnleggende og gjennomgående i arbeidet med å kartlegge mulighetsrommet i LK20.

Takk til KS og Elevorganisasjon for oppdraget og for godt samarbeid underveis i prosjektet, og takk til alle informanter for verdifulle bidrag. Vi vil rette en spesiell takk til elevene som har deltatt i intervjuer og i Elevenes tenketank som har bidratt med nyttige innspill, perspektiver og utfordret prosjektteamet til å tenke «utenfor boksen».

Prosjektgruppen i KS Konsulent AS og Oxford Research AS har bestått av:

KS KONSULENT AS:
Marlen Faannessen
Ingelin Burkeland
Bettina Nordahl

OXFORD RESEARCH AS:
Stine Meltevik
Mia Fjelldal Simonsen
Rune Stiberg-Jamt

November 2022

Marlen Faannessen
Prosjektleder, KS Konsulent AS

Sitatet på forsiden er fra en elev i Elevenes tenketank

Sammendrag

KS Konsulent AS og Oxford Research AS har gjennomført FoU-prosjektet «Elevmedvirkning» på oppdrag fra KS og Elevorganisasjonen for å utrede *hvordan elevmedvirkning kan få fornyet styrke i skolen med nytt læreplanverk*. Utredningen munner ut i konkrete råd om hvordan skoleeier, skoleledere, lærere og elever sammen kan bidra til *ny praksis* i skolen.

Elevene selv er hovedaktøren i prosjektet, med lærere, skoleledere, og skoleeiere som sentrale aktører i omgivelsene rundt eleven. Elevens stemmer, og dermed elevmedvirkning i praksis, har derfor vært grunnleggende og gjennomgående i arbeidet med å kartlegge mulighetsrommet i LK20. Elevenes egne opplevelser, tanker og innspill har hatt stor betydning i kartlegging av god praksis, og som innspill til både gradvis videreutvikling av dagens praksis og radikale løsninger for neste praksis. Som en viktig del av arbeidet har det derfor blitt etablert «Elevenes tenketank». I tillegg er det gjennomført kvalitative intervjuer med elever. Formålet med tenketanken har vært å få innspill på gode eksempler og virkemidler fra dagens praksis, og ideer og nye løsninger til neste praksis. Innspillene fra tenketanken har fungert som en rød tråd gjennom hele prosjektet, både i kartlegging av dagens praksis og i utforsking av neste praksis.

Hva er elevmedvirkning?

Elevmedvirkning kan beskrives slik: *å få mulighet til, erfaring med og forståelse for hva det vil si å påvirke, og ta medansvar, for egne og fellesskapets læringsprosesser og demokratideltakelse*. Kort sagt handler det om å få være hovedaktør både i eget liv og i egen læringsutvikling gjennom en aktiv elevrolle i samspill med andre. Dette er i tråd med hvordan elevene i Elevenes tenketank beskriver en aktiv elevrolle, som vist i ordskyen.

Hvorfor er elevmedvirkning viktig?

Det er viktig å styrke elevmedvirkningen i norske skoler av to grunner. Hovedgrunnen er at elevmedvirkning er svært viktig for å fremme elevenes motivasjon og mestring, læring og ansvarlighet, og dermed deres tilfredshet med eget liv. Elevmedvirkning kan være nøkkelen til livstilfredshet, opplevelsen av tilhørighet i et fellesskap og til barn og unges psykiske helse, og må derfor tas på alvor. I tillegg viser analyser av elevundersøkelsene over flere år at elevene jevnt over ikke opplever tilstrekkelig elevmedvirkning i skolehverdagen, og at opplevd støtte fra lærer er av betydning for å kunne påvirke dette. Dette viser at norske skoler kan ha et stort behov for å redefinere betydningen av elevmedvirkning og å tilpasse ny praksis i tråd med dette for å styrke elevmedvirkning.

Hvordan kan elevmedvirkning styrkes?

Psykologisk trygghet og en positiv holdning til eget og andres læringspotensiale er viktige forutsetninger for å styrke elevmedvirkning. Dernest er det avgjørende at tiltak settes inn på flere nivå samtidig, og ikke utelukkende det som berører lærerens praksis. Det eksisterer i dag ulike forståelser av hva elevmedvirkning

er, og hvorfor det er viktig. Dette vil dermed også innebære at lærere og ledere sammen må redefinere hva elevmedvirkning kan være, hvorfor det er viktig, og hvilke konsekvenser dette kan få for ens egen praksis.

Dagens gode praksis

Gode eksempler fra dagens praksis viser at de skolene og kommunene/fylkeskommunene som lykkes godt med elevmedvirkning har forståelse for at elevmedvirkning handler om mer enn valg. De anerkjenner at elevmedvirkning er en sentral del av elevenes læring og demokratiforståelse, og vet at trygge relasjoner er en forutsetning. Gjennom å legge til rette for involverende prosesser, og å utvikle læreres, ledes og eieres kompetanse om elevmedvirkning, skaper de også en bredere og dypere innsikt i hvordan deres egen praksis må justeres i forholdet til det utviklingsbehovet de har. Dette ser ut til å være i tråd med forskningen på komplekse samfunnsendringer som tydeliggjør behovet av å jobbe på flere nivå samtidig; på det praktiske, politiske og personlige nivået. På det *praktiske nivået* handler det om at elevmedvirkningen må gjøres i praksis, både av elev, lærer, skoleleder og skoleeier. Det innebærer samtidig at denne praksisen må være i tråd med forventningene som er tydeliggjort i LK20, og krever at elevene involveres i større grad enn i dag i planlegging, gjennomføring og evaluering av læringsprosesser og demokratiske prosesser. På *det politiske nivået* handler det om at elevene i større grad enn i dag må involveres i beslutninger på det som berører dem i skolehverdagen. Og til sist vil *det personlige nivået* innebære at forståelsen av hva elevmedvirkning er, må utvides til *mer enn* å kunne foreta valg. Elevmedvirkning har betydning for elevenes læring og utvikling, og må også gjenspeiles i de voksnes handlinger. De gode eksemplene fra dagens praksis, kombinert med innspill fra Elevenes tenketank, danner utgangspunktet for prosjektets utforskning og deretter anbefalinger for neste praksis for å utfylle handlingsrommet for elevmedvirkning i LK20.

Anbefalinger

Læreren kan ikke styrke elevmedvirkningen på egenhånd. En viktig del av løsningen ser ut til å være at elever, lærere, skoleledere og skoleeiere har en *felles* forståelse av hva elevmedvirkning er, og betydningen medvirkning kan ha for elevenes læring, utvikling og tilhørighet. Dette vil kreve en grundig og gjennomgående begrepsavklaring og god forankring hos både elever, lærere, skoleledere og skoleeiere. En økt felles forståelse vil dermed kunne utgjøre et viktig grunnlag for en mer enhetlig praksis i og mellom skoler og kommuner/fylkeskommuner, og vil kunne påvirke til å utvide forståelsen av elevmedvirkning som noe mer enn metodevalg.

Forståelsen av hva elevmedvirkning er og hvorfor det er viktig, positive holdninger og en praksis som gjenspeiler dette er trukket frem som viktige elementer for å kunne lykkes med elevmedvirkning. Et trygt og godt læringsmiljø ligger da som en forutsetning. I jakten på gode eksempler har det utpekt seg noen gjennomgående grep i skoler og kommuner/fylkeskommuner som kan deles inn i tre kategorier med suksessfaktorer:

- Forståelse av hva elevmedvirkning er, holdning som viser at elevmedvirkning er viktig og et trygt læringsmiljø som tilrettelegger for medvirkning
- Strukturelle grep kombinert med en støttende organisasjonskultur som fremmer deling og forplikter alle
- En gjennomgående innsats for å øke og utvikle kompetanse og innsikt hos elever, lærere, skoleledere og skoleeiere.

Basert på eksisterende forskning, kartlegging og utprøving anbefales følgende tilnærminger for å styrke elevmedvirkningen:

Elevene må involveres i hele læringsprosessen

Undring, refleksjon, utforskning er gjennomgående beskrivelser i LK20 av hvordan elevene skal få mulighet til å tilegne seg kompetanse (LK20), og forutsetter en aktiv elevrolle. Det anbefales å involvere elevene i hele læringsprosessen; både før, underveis og etter. Dette vil kunne føre til at 1) elevene får kjennskap til hva som forventes av dem når det gjelder bidrag til egen og andres læring, 2) at elevene får kunnskap om hvilke ferdigheter og kompetansemål de skal strekkes mot, 3) og elevene blir motiverte gjennom å oppleve å kunne påvirke hva som skal læres og hvordan læringen skal skje.

Elevenes refleksjon og tilbakemeldinger må etterspørres

Elevene skal utvikle kompetanse som legger til rette for læring gjennom livet (Oppl. §1). Skolen skal bidra til at elevene reflekterer over sin egen læring, forstår sine egne læringsprosesser og tilegner seg kunnskap på selvstendig vis (LK20). Det anbefales å systematisk la elevene, enten som hel klasse, i et tilfeldig utvalg av elever eller individuelt, gjennom dialog med lærer gi tilbakemelding på opplevd utbytte av ulike læringsprosesser. Dette vil kunne føre til at 1) elevene får trening i å reflektere over egen læring, 2) elevene får erfaring med å kunne påvirke utforming av læringsprosesser, 3) læreren får økt innsikt i hva som bør justeres til neste læringsprosess, og 4) skolen som helhet får et godt kunnskapsgrunnlag for skolebasert utvikling. Det anbefales her flere tiltak:

- Loggskrivning
- La elevene evaluere læringsprosesser
- Elevstyrte utviklingssamtaler
- Ha medvirkning som spesifikt tema under strukturerte elevsamtaler

Elevrådets rolle må styrkes

Elevrådet er en viktig arena for elevmedvirkning. Det gir elevene mulighet til påvirkning i saker som er viktig for dem, og gir dem erfaring med demokratiske prosesser. Elever, lærere, skoleledere og skoleeiere beskriver alle elevrådet som det viktigste organet for demokratiske prosesser på sin skole. Det er imidlertid stort spenn i hvordan det benyttes, og hvilke områder elevene opplever at de får bidra til i skoleutvikling. Det anbefales flere tiltak for å styrke elevrådets rolle:

- Elevråd for alle, inkludert 1.-4. trinn
- Opplæring i elevråd
- Inkludering av alle elevstemmene
- Arbeidsgrupper med fokus på læring og medvirkning
- Rektor som fast deltager i elevrådet
- Faste møtepunkt for alle elevråd i kommunen/fylket
- Sammenheng mellom elevråd og ungdomsråd
- Sammenheng med andre samarbeidsorganer i skolen
- Lovendring

Tiltakene kan også være like aktuelle for ungdomsråd og fylkesungdomsråd.

Skoleeier og skoleleder må sette elevmedvirkning på agendaen

Leder har stor betydning i endring og utvikling av organisasjoner, både ved å være en premissleverandør for fokusområder og som rollemodell. De fokusområdene som leder setter på agendaen, vil være områder som organisasjonen vier stor oppmerksomhet. For å skape en skole hvor elevmedvirkninger er en sentral del av både elevens læring og de demokratiske prosessene på skolen må det settes på agendaen i alle fora, etterspørres kontinuerlig og det må legges til rette både for utforskende og implementerende prosesser som skaper endring. Videre må lederen være en rollemodell som i sin rolleutøvelse viser viktigheten av elevmedvirkning. Ved å gjøre dette vil ledelse, lærere og elever høste erfaringer som, om disse forvaltes i et utviklingsfremmende perspektiv, vil gi mulighet for kontinuerlig utvikling av elevmedvirkning. Med dette kan elevmedvirkning bli en del av «skolens DNA». Med leder forstås det her både skoleleder og skoleeier, som hver for seg og sammen vil kunne ha en stor betydning for elevenes mulighet for medvirkning. Det anbefales her flere tiltak:

- Opplæring i hva medvirkning på skolen kan være, og hvordan det kan styrkes.
- Involvere elever i utvikling, gjennomføring og evaluering av planer og prosjekter
- Arrangere temasamlinger for skoleledere for å utvikle en felles forståelse av hva elevmedvirkning er, hvorfor det er viktig og hvordan det kan styrkes.
- Legge til rette for arenaer hvor ledere, lærere og elever sammen kan planlegge, gjennomføre og evaluere prosjekter.
- Sikre en god sammenheng mellom klasserom, skole og kommune/fylkeskommune.
- Etterspørre elevmedvirkning i oppfølging av skoler og lærere.
- Synliggjøre resultater av elevmedvirkning.

Nasjonale myndigheter må støtte de lokale aktørene

Det er fastslått at det er behov for å rette tiltak på flere nivå samtidig for å løse komplekse samfunnsflokker. Det innebærer at også nasjonale myndigheter bør vurdere hvilke tiltak de kan iverksette for å støtte de lokale aktørene for å styrke elevmedvirkning i tråd med læreplanen. Det anbefales her flere tiltak:

- Det bør utvikles en ressursbank for lærere, skoleledere og skoleeiere som konkret er knyttet til hvordan elevmedvirkning kan styrkes
- Elevmedvirkning bør være et spesifikt tema i lærerutdanningen, skolelederutdanningen, og også inkludert i praksisperioder.
- Elevmedvirkning bør være et spesifikt tema i Felles nasjonalt tilsyn fra Statsforvalteren.
- Elevmedvirkning bør inkluderes som et viktig prinsipp i forskrift til Opplæringsloven § 3-2

Behov for mer kunnskap

Selv om det er en del kunnskap på betydning av medvirkning generelt, er det per i dag lite kunnskap om elevmedvirkning spesielt. I dette prosjektet er det trukket frem noen anbefalte tiltak for å styrke elevmedvirkningen. Fremover kan det være behov for mer kunnskap på elevmedvirkning for å følge med på hva en styrket elevmedvirkning kan bidra til, og hva som kan være ytterligere tiltak. Det er tre områder som peker seg ut i denne sammenheng:

- For det første viser dette prosjektet at medvirkningsmulighetene knyttet til læringsprosesser i dag er svært variable og personavhengige. Hvordan kan det jobbes for at dette skjer systematisk og mindre personavhengig?

- For det andre har det i dette prosjektet kommet frem at det kan være utfordrende å delta i elevrådet, spesielt på de høyere alderstrinnene. Det oppleves ikke som en viktig oppgave, og elevrådsrepresentanter kan oppleve nedsettende kommentarer for sitt eget engasjement. Hvordan kan elevrådet bli et mer relevant organ for elevene?
- For det tredje er foresattes rolle for å styrke elevmedvirkningen ikke behandlet grundig nok i dette prosjektet. Hvordan kan foresatte bli en relevant ressurs for skolene i arbeidet med å styrke elevmedvirkningen fremover?

Alle disse områdene vil kunne være interessante tilfang til dagens kunnskapsgrunnlag om elevmedvirkning i norske skoler, og det kan derfor være behov for forskning som kan utvide kunnskapsgrunnlaget ytterligere.

Summary

KS Konsulent AS and Oxford Research AS have conducted the R&D project "Student involvement" commissioned by KS and the Student Organization to investigate how student involvement can be renewed in schools with a new curriculum. The investigation results in concrete advice on how school owners, school leaders, teachers and pupils together can contribute to new practices in schools.

The students themselves are the main participants in the project, with teachers, school leaders and school owners as central participants in the environment around the student. Pupils' voices, and thus pupil involvement in practice, have therefore been fundamental and consistent in the work to map the scope of possibilities in the curriculum LK20. The students' own experiences, thoughts and input have been of great importance in mapping good practice, and as input to both the gradual further development of current practice and radical solutions for the next practice. Several qualitative interviews were conducted with pupils. In addition to the qualitative interviews, a "Students' reflection group" was established. The purpose of the reflection group has been to get input on good examples and tools from current practice, and ideas and new solutions for the next practice. The input from the reflection group has functioned as a thread throughout the project, both in mapping current practice and in exploring the next practice.

What is student involvement?

Student involvement can be described as follows: getting the opportunity to, experience with and understanding of what it means to contribute, and take responsibility for, one's own and the classroom-community's learning processes and democratic participation. In short, it is about being the main actor both in one's own life and in one's own learning development through an active student role in interaction with others. This is aligned with how the students in the students' reflection group describe an active student role.

Why is student involvement important?

It is important to strengthen student involvement in Norwegian schools for two reasons. The main reason is that student involvement is very important to promote students' motivation and mastery, learning and responsibility, and thus their satisfaction with their own lives. Student involvement can be the key to life satisfaction, the experience of belonging in a community and to children and young people's mental health and must therefore be taken seriously. In addition, analyzes of student surveys over several years show that

students generally do not experience sufficient student involvement in everyday school life, and that perceived support from teachers is important in being able to influence this. This shows that Norwegian schools may have a great need to redefine the meaning of student involvement and to adapt new practices in line with this to strengthen student involvement.

How can student involvement be strengthened?

Psychological safety and a positive attitude towards one's own and others' learning potential are important prerequisites for strengthening student involvement. Secondly, it is crucial that interventions are introduced at several levels at the same time, and not exclusively those that affect the teacher's practice. Today, there are different understandings of what student involvement is, and why it is important. This will also mean that teachers and managers together must redefine what student involvement can be, why it is important, and what consequences this can have for one's own practice.

Today's good practice

Good examples from current practice show that the schools and municipalities/county municipalities that are successful with student involvement understand that student involvement is about more than making choices. They recognize that student involvement is a central part of the students' learning and understanding of democracy and know that safe relationships are fundamental for the students to participate. By facilitating involving processes, and developing teachers', managers', and owners' competence in pupil involvement, they also create a broader and deeper insight into how their own practice must be adjusted in relation to the development needs they have. This seems to be in line with the research on complex societal changes which clarifies the need to work on several levels simultaneously: on the practical, political and personal level. On a practical level, it is about the fact that student involvement must be done in practice, both by the student, teacher, headteacher and school owner. At the same time, this implies that this practice must be in line with the expectations made clear in LK20 and requires that pupils are involved to a greater extent than today in the planning, implementation and evaluation of learning processes and democratic processes. At the political level, it is about students having to be involved to a greater extent than today in decisions that affect them in everyday school life. And finally, the personal level will mean that the understanding of what pupil involvement is, must be extended to more than being able to make choices. Pupil involvement is important for pupils' learning and development and must also be reflected in the adults' actions. The good examples from current practice, combined with input from the students' reflection group, form the starting point for the project's exploration and then recommendations for the next practice to complement the room for action for student involvement in LK20.

Recommendations

The teachers cannot strengthen student involvement on their own. An important part of the solution seems to be that pupils, teachers, school leaders and school owners have a common understanding of what pupil involvement is, and the importance involvement can have for pupils' learning, development and belonging. This will require a thorough and comprehensive clarification of concepts and good grounding among both pupils, teachers, school leaders and school owners. An increased shared understanding will thus form an important basis for a more uniform practice in and between schools and municipalities/county municipalities and will be able to influence the broadening of the understanding of student involvement as something more than a choice of method.

The understanding of what student involvement is and why it is important, positive attitudes and a practice that reflects this have been highlighted as important elements to be able to succeed with student involvement. A safe and good learning environment is then a prerequisite. In the search for good examples, some consistent interventions have emerged in schools and municipalities/county municipalities which can be divided into three categories of success standards:

- Understanding of what student involvement is, an attitude that shows that student involvement is important and a safe learning environment that facilitates involvement
- Structural interventions combined with a supportive organizational culture that promotes sharing and commits everyone
- A consistent effort to increase and develop competence and insight among students, teachers, school leaders and school owners.

Based on existing research, mapping and testing, the following interventions are recommended to strengthen student involvement:

The students must be involved in the entire learning process

Wondering, reflection, exploration are consistent descriptions in LK20 of how students should be given the opportunity to acquire competence (LK20) and presupposes an active student role. It is recommended to involve the students in the entire learning process; both before, during and after. This could lead to 1) the pupils gain knowledge of what is expected of them in terms of their contribution to their own and others' learning, 2) the pupils gain knowledge of which skills and competence targets they should aim for, 3) and pupils become motivated when they experience that they can influence both what is to be learned and how the learning will take place.

The students' reflection and feedback must be requested

The students need to develop competence that helps them to be lifelong learners (Oppl. §1). The school must contribute to pupils reflecting on their own learning, understanding their own learning processes, and acquiring knowledge independently (LK20). It is recommended to systematically let the students, either as a whole class or as a random selection of students or individually, through dialogue with the teacher, give feedback on the perceived benefits of various learning processes. This could lead to 1) pupils get trained in skills to reflect on their own learning, 2) pupils gain experience in being able to influence the design of learning processes, 3) the teacher gains increased insight into what should be adjusted for the next learning process, and 4) the school as a whole get a good knowledge base for school-based development. Several interventions are recommended here:

- Log writing
- Let students evaluate learning processes
- Student-led development discussions
- Involvement as a specific topic during structured student discussions

The role of the student council must be strengthened

The student council is an important arena for student involvement. It gives students the opportunity to influence issues that are important to them and give them experience with democratic processes. Pupils, teachers, school leaders and school owners all describe the student council as the most important body for democratic processes in their school. However, there is great variation in how the student council is used, and in which areas the pupils feel that they can contribute to school development. Several interventions are recommended to strengthen the student council's role:

- Student council for everyone, including the youngest ones from 1st-4th grade
- Student councils' course
- Inclusion of all student voices
- Working groups with a focus on learning and involvement
- Headmaster as a regular participant in the student council
- Fixed meeting point for all student councils in the municipality/county
- Relationship between student council and youth council
- Connection with other collaborative bodies in the school
- Amendment to the law

The interventions can also be equally relevant for youth councils and county youth councils.

School owners and head teachers must put student involvement on the agenda

Leaders have great importance in the change and development of organizations, both by being a provider of premises for focus areas and as a role model. The focus areas that the manager puts on the agenda will be areas that the organization pays great attention to. In order to create a school where student involvement is a central part of both the student's learning and the democratic processes at the school, it must be put on the agenda in all forums, continuously requested and it must be facilitated both for exploratory and implementing processes that create change. Furthermore, the leader must be a role model who, in his performance of the role, shows the importance of student involvement. By doing this, management, teachers and pupils will gain experiences which, if these are managed in a development-promoting perspective, will provide the opportunity for continuous development of pupil involvement. With this, student involvement can become part of the "school's DNA". Here, leader is understood to mean both school leader and school owner, who individually and together can have a great impact on the pupils' opportunity for involvement. Several interventions are recommended here:

- Training and courses in what involvement in school can be, and how it can be strengthened
- Involve students in the development, implementation and evaluation of plans and projects
- Organize theme meetings for school leaders to develop a common understanding of what student involvement is, why it is important and how it can be strengthened.
- Facilitate arenas where leaders, teachers and students can plan, implement and evaluate projects together.
- Ensure a good connection between classroom, school and municipality/county municipality.
- Request student involvement in follow-up by schools and teachers.
- Visualize the results of student involvement.

National authorities must support the local participants

It has been established that there is a need to take interventions at several levels at the same time to solve complex social problems. This means that national authorities should also consider what interventions they can take to support the local participants to strengthen student involvement in line with the curriculum.

Several interventions are recommended here:

- A resource bank should be developed for teachers, school leaders and school owners that is concretely linked to how student involvement can be strengthened
- Pupil involvement should be a specific topic in teacher training, school management training, and included in practice periods.
- Pupil involvement should be a specific topic in joint national supervision by the State Administrator.
- Pupil involvement should be included as an important principle in regulations for the Education Act § 3-2

Need for more knowledge

Although there is some knowledge about the importance of involvement in general, there is currently little knowledge about student involvement in particular. In this project, some recommended interventions have been highlighted to strengthen student involvement. Moving forward, there may be a need for more knowledge on student involvement to monitor what strengthened student involvement can contribute to, and what further interventions can be taken. There are three areas that stand out in this context:

- Firstly, this project shows that the opportunities for involvement linked to learning processes today are highly variable and person dependent. How can work be done to ensure that this happens systematically and less dependent on individuals?
- Secondly, this project has revealed that it can be challenging to participate in the student council, especially at the higher age levels. It is not perceived as an important task, and student council representatives may experience disparaging comments for their own involvement. How can the student council become a more relevant body for students?
- Thirdly, the guardian's role in strengthening student involvement has not been dealt with thoroughly enough in this project. How can parents become a relevant resource for schools in the work to strengthen student involvement going forward?

All these areas could be interesting additions to the current knowledge base on student involvement in Norwegian schools, and there may therefore be a need for research that can further expand the knowledge base.

1. Innhold

Forord	2
Sammendrag	4
Summary	8
1. Innhold	13
1. Innledning	16
1.1 Formål og problemstillinger	16
1.2 Prosjektets tilnærming	17
1.3 Hva er elevmedvirkning?	18
1.4 Hvorfor er elevmedvirkning viktig?	19
1.5 Hvordan kan elevmedvirkning styrkes?	21
Forutsetninger for medvirkning	21
Tiltak på flere nivå samtidig	22
Ulike forståelser av hva elevmedvirkning	22
Ledelse og læringsfellesskap for å styrke elevmedvirkning	23
1.6 Kort sagt om elevmedvirkning	24
2. Hva er god praksis?	25
2.1 Forståelse av elevmedvirkning	25
Elever	25
Lærere	26
Skoleledere	27
Skoleeiere	30
2.2 Holdninger til elevmedvirkning	33
Elever	33
Lærere	33
Skoleledere og skoleeiere	34
2.3 Praktisering av elevmedvirkning	36
Elever	36
Lærere	37
Skoleledere	39

Skoleeiere	43
2.4 Oppsummerende analyse av suksessfaktorene	45
Forståelse, holdninger og relasjoner	45
Strukturert elevmedvirkning satt i system	46
Kompetanse og innsikt	47
2.5 Kort sagt om god praksis	48
3. Hva kan neste praksis være?	49
Konsept 1: Aktiv elevinvolvering i hele læringsprosessen	50
Konsept 2: Systematisk refleksjon og tilbakemelding fra elever	51
Konsept 3: Tydeliggjøring av elevrådets rolle	52
Konsept 4: Elevmedvirkning på agendaen til skoleledere og skoleeier	55
Konsept 5: Elevmedvirkning som tema i skoleovertakelse	56
4. Anbefalinger	57
4.1 Sentrale tilnærminger for å lykkes	58
A. Elevene må involveres i hele læringsprosessen	58
B. Elevenes refleksjon og tilbakemeldinger må etterspørres	58
C. Elevrådets rolle må styrkes	59
D. Skoleeier og skoleleder må sette elevmedvirkning på agendaen	59
E. Nasjonale myndigheter må støtte de lokale aktørene	60
F. Behov for mer kunnskap	60
4.2 Øvrige eksempler på tiltak	61
5. Referanser	62
5.1 Vedlegg 1: Metode	64
5.2 Vedlegg 2: Notat om teoretisk og analytisk tilnærming	71
5.3 Vedlegg 3: Supplerende tiltak	77
5.4 Vedlegg 4: Notat om Elevenes tenketank	78

Figur 1 Forskningsdesign	17
Figur 2, Three Spheres of Transformation,	22
Figur 3 Arketyper i elevmedvirkning	23
Figur 4 Elevenes tenketank om en aktiv elevrolle.....	24
Figur 5 Hva legger du i begrepet elevmedvirkning?.....	28
Figur 5 Hva legger du i begrepet elevmedvirkning?.....	31
Figur 6 Elevmedvirkning gir bedre psykososialt miljø i klassen.....	35
Figur 7 På vår skole får elevene mulighet til å/er elevene med på å påvirke	40
Figur 8 De nye læreplanene har gjort det lettere å praktisere elevmedvirkning.....	41
Figur 9 Aktiv elevinvolvering - handlinger	50
Figur 10 Systematisk refleksjon og tilbakemelding - handlinger.....	51
Figur 11 Tydeliggjøring av elevrådets rolle - handlinger	54
Figur 12 Elevmedvirkning på agendaen til skoleledere og skoleeiere - handlinger	55
Figur 13 Elevmedvirkning som tema i skoleovertakelse - handlinger.....	56
Figur 14: Hva slags skole jobber du ved?	66
Figur 15: Hva er din høyeste fullførte utdanning?	66
Figur 16: Oversikt geografisk spredning.....	67
Figur 17: Frafallsanalyse – skoleleder fordelt etter skoletype.	68
Figur 18: Frafallsanalyse – skoleleder fordelt etter fylke.	69

1. Innledning

Høsten 2020 ble den nye læreplanen for grunnskole og videregående skole, Kunnskapsløftet 2020 (LK20), lansert. Planen forventer en praksis som legger til rette for *en aktiv elevrolle*, det vil si at elevene får være *medvirkende* i egne læringsprosesser, i elevdemokratiet på skolen og som medborgere i lokalsamfunnet. Utvikling av den aktive elevrollen skal sette elevene i stand til å være medvirkende og ansvarlige samfunnsborgere som kan bidra til å finne nye løsninger både nå og i fremtiden (jfr. Oppl. §1).

1.1 Formål og problemstillinger

På oppdrag fra KS og Elevorganisasjonen har KS Konsulent AS og Oxford Research AS utredet *hvordan elevmedvirkning kan få fornyet styrke i skolen med nytt læreplanverk*. Utredningen munner ut i konkrete råd om hvordan skoleeier¹, skoleledere, lærere og elever sammen kan bidra til *ny praksis* i skolen.

Formålet med prosjektet har vært å undersøke hvordan skoler i Norge i dag legger til rette for at *elevene kan utvikle den aktive rollen* som er beskrevet i nytt læreplanverk. Rapporten skal gi innsikt som KS og Elevorganisasjonen bør benytte i dialog med egne medlemmer, og med nasjonale myndigheter knyttet til kompetansepakker som følger LK20. Prosjektet skal også gi råd om ressurser som kan brukes direkte inn i skolenes arbeid med elevmedvirkning.

Følgende problemstillinger besvares i dette prosjektet:

Hvordan kan alle elever få mulighet til å delta aktivt i sitt læringsarbeid?

- a. På hvilken måte legger skolen og kommunen til rette for en aktiv elevrolle?
- b. Hvordan kan skolen og kommunen sørge for at medvirkningen skjer i praksis?
- c. Hva betyr aktivt medborgerskap for elevrollen?
- d. Hvilke muligheter gir nytt læreplanverk?

Hvordan kan elevdemokratiet i skolene styrkes?

- e. På hvilken måte kan elevrådets struktur og mandat best legge til rette for aktiv elevmedvirkning?
- f. Hvordan kan elevenes deltakelse i andre samarbeidsorganer i skolen styrkes?
- g. Hvordan kan samarbeidsorganenes mandat og struktur best legge til rette for at elever kan delta aktivt?

¹ I dette prosjektet benyttes begrepet *skoleeier* om administrativ leder i kommune eller fylkeskommune

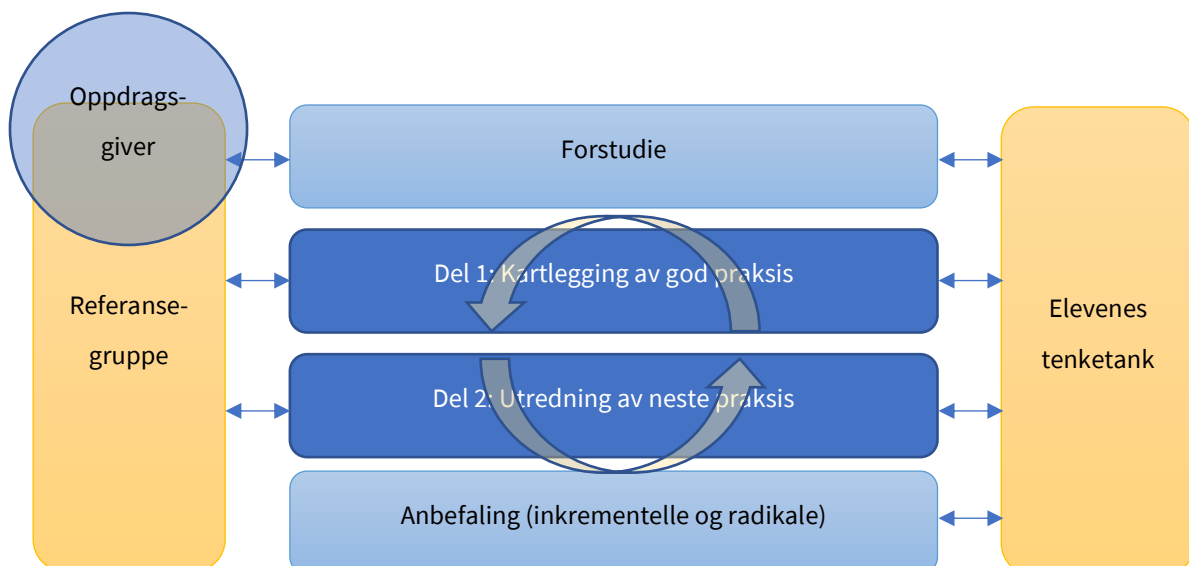
1.2 Prosjektets tilnærming

Elevenes opplevelser av elevmedvirkning har lenge vært kjent gjennom resultater fra Elevundersøkelsen, men det er fortsatt et stort forbedringspotensial i norske skoler. Det å lykkes med å reell elevmedvirkning kan ses på som en samfunnsflope, som fordrer en kompleks og radikal endring på alle nivå. En viktig del av løsningen kan ligge i å jakte på forståelsen av barn og unges perspektiv. En økt innsikt i barn og unges perspektiv kan kreve at voksne må endre sitt syn på barn og unges evner og potensiale til medvirkning. Denne innsikten og synet på evner og potensiale er utgangspunktet for tilnærmingen i dette prosjektet.

Elevene selv er hovedaktøren i prosjektet, med lærere, skoleleder, skoleeiere og foreldre som sentrale aktører i omgivelsene rundt eleven. Elevenes stemmer, og dermed elevmedvirkning i praksis, har derfor vært grunnleggende og gjennomgående i arbeidet med å kartlegge mulighetsrommet i LK20. Elevenes egne opplevelser, tanker og innspill har hatt stor betydning i kartlegging av god praksis, og som innspill til både gradvis videreutvikling av dagens praksis og radikale løsninger for neste praksis.

Som en viktig del av arbeidet har det derfor blitt initiert, etablert og gjennomført «Elevenes tenketank». I tillegg er det gjennomført kvalitative intervjuer med elever. I Elevenes tenketank har elever fra barnetrinn, ungdomstrinn og videregående skoler fra ulike deler av landet deltatt. Formålet med tenketanken har vært å få innspill på gode eksempler og virkemidler fra dagens praksis, og ideer og nye løsninger til neste praksis. Innspillene fra tenketanken har fungert som en rød tråd gjennom hele prosjektet, både i kartlegging av dagens praksis og i utforskning av neste praksis.

Forskningsdesignet er utfyllende beskrevet og vurdert i vedlegg 1. Datagrunnlaget er vurdert til å gi tilstrekkelig innsikt og bredde i forhold til å gi en utfyllende beskrivelse av kartleggingens hovedtematikker.

Kilde: KS-Konsulent AS og Oxford Research AS

Figur 1 Forskningsdesign

Til tross for at det i dag eksisterer kunnskap om elevenes opplevde medvirkning, finnes det lite forskning på feltet. Dette FoU-prosjektet skal bidra til å utvide kunnskapsgrunnlaget og å komme med konkrete råd om hvordan elevmedvirkning kan styrkes og utvikles i tråd med LK20. Eksisterende nasjonal og internasjonal forskning som er relevant for dette prosjektet, kan deles inn i tre områder: Hva elevmedvirkning er, hvorfor elevmedvirkning er viktig og hva som skal til for å styrke og utvikle elevmedvirkning.

1.3 Hva er elevmedvirkning?

Kunnskapsløftet 2020 krever en ny praksis i skolen. Dybdelæring, aktiv medvirkning, medborgerskap og skaperevne skal legge til rette for at elevene utvikler innovasjonskompetanse, slik at de kan finne nye løsninger på dagens og fremtidens utfordringer både lokalt og globalt. Demokrati er definert som en av kjerneverdiene som skal gjennomsyre all aktivitet på skolen. Kompleksiteten i å få mennesker til å oppleve seg møtt og invitert til medvirkning er høy, og skifter fra felleskap til felleskap. Gjennom aktiv deltakelse skal alle elever i norsk skole oppleve demokratiske verdier og delta i beslutninger som gjelder deres egen læring (Utdanningsdirektoratet, 2020). Dette innebærer en opplæring i de demokratiske verdiene for å skape forståelse og respekt for andre, toleranse, tros- og ytringsfrihet og frie valg, og en aktiv deltakelse i vurdering av eget arbeid, egen kompetanse og sin faglige og sosiale utvikling.

I praksis innebærer dette at hver enkelt elev, individuelt eller i fellesskap får *uttrykke sine meninger*, at de opplever å *bli tatt på alvor* og at de *har innflytelse* på det som berører dem på skolen (Redd Barna, u.d.). Det legges til grunn en forståelse av *den aktive elevrollen* basert på beskrivelsene i LK20:

Elevene skal medvirke og ta medansvar i læringsfellesskapet som de skaper sammen med lærerne hver dag. Elevene tenker, erfarer og lærer i samspill med andre gjennom læringsprosesser, kommunikasjon og samarbeid.

LK20

Den aktive elevrollen handler om hvilke muligheter elevene gis til å bli involvert, påvirke og å bli ansvarliggjort i forhold til hvordan skolen drives, valg av innhold og arbeidsmåter i fagene og hvordan undervisningen og egen læringsprosess oppleves av elevene selv. Elevmedvirkning handler også om å få forståelse for og erfaring med hvordan et demokrati fungerer i praksis gjennom elevråd og ulike demokratiske prosesser som kan påvirke elevenes hverdag. Dette er for å utvikle elevenes kompetanse i å være aktivt deltakende samfunnsborgere (jfr. Oppl. §1), og til å oppleve tilhørighet i et fellesskap – med andre ord medborgerskap. Elevmedvirkning skjer fortrinnsvis i samspillet lærer-elev og elev-elev, men også i samspillet med ledelse, lokalmiljø og elev.

I dag eksisterer det ulike måter å fremstille hva både elevmedvirkning og medvirkning generelt er, ofte i form av modeller med ulike trinn. Slike modeller er hensiktsmessige for å forstå elevmedvirkning som noe mer enn det å kunne foreta valg eller å få lov til å uttale seg før ulike beslutninger tas. Ulempen med slike

forenklinger kan være at de blir benyttet med en instrumentell tilnærming, og kan dermed hindre en nødvendig bredde i forståelsen av hva elevmedvirkning er. Fremstillinger av elevmedvirkning i ulike nivå er derfor utelatt i kunnskapsgrunnlaget som danner grunnlaget for prosjektet.

Forståelsen av elevmedvirkning som legges til grunn for prosjektet er at eleven skal få mulighet til, erfaring med og forståelse for å påvirke, og ta ansvar for egne og fellesskapets læringsprosesser og demokratideltakelse. Kort sagt handler det om å få være hovedaktør i eget liv og i egen læringstvikling gjennom aktiv deltakelse, og kan oppsummeres med et sitat fra Elevorganisasjonen under dialogkonferansen høsten 2020 om hva som skal til for å skape god elevmedvirkning:

Elevene må ses på som naturlige samarbeidspartnere i undervisningen, og må oppmuntres til å delta i elevdemokratiet. Trygge rammer, som undervisningsevaluering og faste samtaler om utvikling av undervisningen er gode forutsetninger for at alle elever skal oppleve god elevmedvirkning.

Elevorganisasjonen, Høstkonferansen 2020

En slik forståelse av elevmedvirkning fordrer at lærere, skoleledere og skoleeiere tar elevene på alvor og virkelig lytter til elevene for å kunne legge best mulig til rette for den aktive elevrollen.

1.4 Hvorfor er elevmedvirkning viktig?

Medvirkning har betydning for motivasjon og mestring, læring og ansvarlighet:

Når elevenes stemme blir hørt i skolen, opplever de hvordan de selv kan ta egne bevisste valg. Slike erfaringer har en verdi her og nå, og forbereder elevene på å bli ansvarlige samfunnsborgere.

LK20, Overordnet del, demokrati og medvirkning

LK20 legger stor vekt på å ruste elever til å være kontinuerlig lærende, både faglig og sosialt, gjennom medvirkning. Sammenheng mellom læring og medvirkning støttes av motivasjonsforskning. Tre behov blir ofte løftet frem som grunnlag for å bli indre motiverte (Ryan & Deci, 2017); behov for selvbestemmelse, behov for tilhørighet og behov for kompetanse. Medvirkning kan sies å være en sentral del av det å oppleve

selvbestemmelse, tilhørighet og egen læring og utvikling, og dermed bidra til å oppleve tilfredshet med eget liv. Livstilfredshet, eller well-being, og kan sies å være hovedmålet for elevenes læring og for et demokratisk samfunn. I en studie basert på resultatene fra PISA-undersøkelsen i 35 OECD-land (Govorova, Benitez, & Munitz, 2020), settes well-being inn i et rammeverk bestående av kognitive, psykologiske, sosiale, fysiske og materielle faktorer. Resultatene av denne studien indikerte at den kognitive dimensjonen, uttrykt gjennom blant annet elevenes *opplevelse* av egne prestasjoner, motivasjon og angst i testsituasjoner, har en sammenheng med elevenes *faktiske* prestasjoner. Studien viser behovet for å videreutvikle den sosioemosjonelle utdanningen i skoler, og å utvikle presise måter å vurdere om elevene opplever livstilfredshet. Elevenes opplevelse av selvbestemmelse, tilhørighet og egen kompetanse gjennom elevmedvirkning og deltakelse i demokratiet kan dermed antas å være viktig for å kunne være tilfreds med eget liv.

Rapporten *En skole for vår tid* (2021) forsterker betydning av medvirkning som en rød tråd gjennom hele skolesystemet for at man skal lykkes med overordnet mål om at hver enkelt elev skal få ta ut sitt potensiale. Rapporten peker på at høy grad av medvirkning kjennetegner skoler med høyt bidrag til elevenes læring. Medvirkning må skje mellom alle nivå: «*Medvirkning fra elever, lærere, skoleleder og skoleeiere bidrar til å styrke skolens kunnskap og kompetanse og gjør at kunnskapen om skolen på nivåene over skolen øker. Skolefaglig kompetanse på alle nivåer er helt nødvendig i det arbeidet med kvalitetsutvikling i utdanningssektoren.*»

Noen sentrale aspekter fra OECDs Student Agency, Student Empowerment og Well-being belyser viktigheten av elevmedvirkning og hva det kan innebære av praksisendring for lærere og ledere i lys av ny læreplan i Norge. Det er en økende nasjonal og internasjonal bevissthet på viktigheten av at elevene er subjekt i både egen læring og i eget liv. Dette vises blant annet i Student Agency 2030 (OECD, 2019), som handler om utvikling av identitet og opplevelsen av tilhørighet. Student Agency kan forstås som det å ha evne og vilje til å positivt påvirke sitt eget liv og sine omgivelser. For å kunne dette trenger elevene å utvikle grunnleggende ferdigheter i medvirkning, både her og nå og for fremtiden.

Annen relevant forskning i denne sammenheng er viktigheten av å kunne føle seg verdifull i et fellesskap, og å kunne bidra inn i det samme fellesskapet (Prilleltensky, 2022). Opplevelse av å bety noe, ser ut til å ha sammenheng med sosiale relasjoner, eget selvbylde, aktiv deltakelse i arbeidslivet og i samfunnet generelt, og er i tråd med forventninger om at skolene skal fremme demokrati og medborgerskap. Dersom en ser dette i lys av en tendens til økte utfordringer med barn og unges psykiske helse (Folkehelseinstituttet, 2022), og behovet for helsefremmende arbeid hvor mennesker settes i stand til å ta kontroll over egen helse og å skape muligheter for å bedre egen helse (Fafø, 2013), kan elevmedvirkning synes å ha en svært sentral rolle for elevenes motivasjon og mestring, læring og ansvarlighet, slik det også slås fast i LK20.

Selv om det foreligger både forskning og erfaring som fremhever betydning av medvirkning for motivasjon og læring, viser analyser av elevundersøkelsene til at elevene jevnt over ikke opplever tilstrekkelig elevmedvirkning i skolehverdagen. Elevmedvirkning har vært kartlagt gjennom elevundersøkelsen siden 2001, men da primært som et virkemiddel for læring, og kunnskap om betydningen av elevmedvirkning i læringsprosessen har dermed eksistert lenge. I en rapport som analyserer Elevinspektørene (2006) trekkes det frem at læring er en aktiv prosess, og at dette innebærer at læringsarbeidet må utføres av den som skal lære. I samme rapport trekkes det sammenhenger til indre motivasjon, og at mennesker har iboende behov

for selvbestemmelse og medvirkning som en sentral forutsetning for den indre motivasjonen.

Elevmedvirkning var hovedtema i hovedrapporten for elevundersøkelsen i 2017. Et viktig funn i rapporten er at opplevelsen av støtte fra læreren er grunnleggende for opplevelsen av elevmedvirkning. Dette er knyttet til hvordan læreren trekker elevene inn i hvilke vurderingsformer som skal brukes, men at læreren også er det viktigste bindeleddet til skolen som organisasjon. Mange skoler har gjennom arbeidet med «Vurdering for læring» etablert en kollektiv bevissthet blant både elever og lærere på økt elevmedvirkning.

Det er viktig å styrke elevmedvirkningen i norske skoler av to grunner. Hovedgrunnen er at elevmedvirkning er viktig for å fremme elevenes motivasjon og mestring, læring og ansvarlighet, og dermed bidra til deres tilfredshet med eget liv. I tillegg viser analyser av elevundersøkelsene over flere år at elevene jevnt over ikke opplever tilstrekkelig elevmedvirkning i skolehverdagen, og at opplevd støtte fra lærer er av betydning for å kunne påvirke det. Mye peker mot at norske skoler kan ha et stort behov for å styrke elevmedvirkning.

1.5 Hvordan kan elevmedvirkning styrkes?

Psykologisk trygghet og en positiv holdning til eget og andres læringspotensiale er viktige forutsetninger for å styrke elevmedvirkning. Dernest er det avgjørende at tiltak settes inn på flere nivå samtidig, og ikke utelukkende det som berører lærerens praksis. Det eksisterer i dag ulike forståelser av hva elevmedvirkning er, og hvorfor det er viktig. Dette vil dermed også innebære at lærere og ledere sammen må redefinere hva elevmedvirkning kan være, hvorfor det er viktig, og hvilke konsekvenser dette kan få for ens egen praksis.

Forutsetninger for medvirkning

Opplevd psykologisk trygghet, mestringstro og et dynamisk tankesett kan ha betydning for at elevene våger å være medvirkende og lærende både alene og sammen med andre (Bandura, 1997); (Bandura, 2009); (Bryk & Schneider, 2002); (Dweck, 2017); (Edmondson, 2018); (Yeager & m.fl., 2019); (Yeager & m.fl., 2021).

Psykologisk trygghet handler om å våge å uttrykke meninger og komme med innspill, stille spørsmål, dele tanker og nye ideer uten frykt for at man blir straffet eller ydmyket i etterkant. I følge Edmondson er psykologisk trygghet en fundamental kompetanse for fremtidens virksomheter fordi det er helt avgjørende for innovasjon og nyskaping at man våger å uttrykke sine meninger klart og tydelig. En organisasjon preget av psykologiske trygghet er en organisasjon der folk går på jobb og virkelig tror på at de kan få brukt hele seg i jobben. Det vil si opplevelse av at de kan bidra med ideene sine, peke på det som ikke fungerer, og be om hjelp når det er behov.

Mestringstro og et dynamisk tankesett handler om å ha en positiv forventning og holdning til eget og andres utviklingspotensiale. Det handler om i hvilken grad man plasserer egen og andres læringsutvikling i «bås (statisk tankesett) eller åpner opp for at alle kan utvikle seg ut ifra eget ståsted (dynamisk tankesett).

Dynamisk tankesett påvirker læringsmotivasjon og i hvilken grad den enkelte får tatt ut eget potensiale.

Mestringstro og dynamisk tankesett vil kunne ha betydning for håndtering av utfordringer, vilje til å prøve nye metoder og å gripe læringsmuligheter. Nyere forskning viser også til at konteksten man er i kan påvirke i hvilken grad man tar ut eget potensiale. Medelever kan ha betydning for i hvilken grad de ulike elevene i en gruppe våger å lære (Yeager & m.fl., 2019). Dersom elever viser en positiv holdning til at medelever kan utvikle seg og er støttende når de ser elevens utvikling, vil eleven i større grad ta ut sitt potensiale fremfor hvis medelever er negative og ikke anerkjenner medelevens utvikling. Det ser også ut til å være en

sammenheng mellom læreres holdning til elevers utvikling og i hvilken grad elever tar ut eget potensiale (Yeager & m.fl., 2021). Dersom læreren uttrykker positiv holdning til elevenes utvikling, øker sannsynligheten for at eleven får tatt ut sitt læringspotensiale.

Oppsummert kan en si at en psykologisk trygg kontekst med positiv forventning og holdning til eget og andres utviklingspotensiale, vil være sentrale forutsetninger for at elevmedvirkning skal oppleves for alle elevene i en elevgruppe. De voksne vil ha et hovedansvar for hvordan læringskonteksten oppleves, men medelever vil også kunne påvirke i hvilken grad alle elever får mulighet til å ha en aktiv elevrolle.

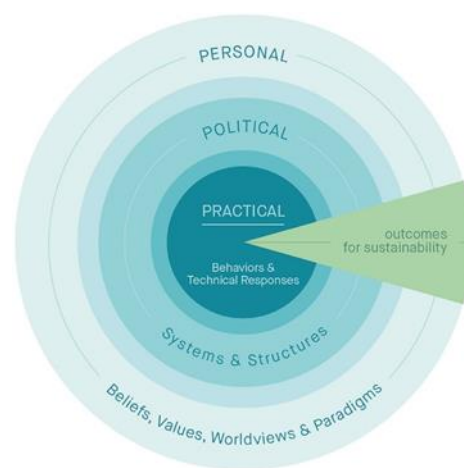
Tiltak på flere nivå samtidig

Barn og unges reelle og opplevde medvirkning i egen hverdag og i samfunnet kan sees som en samfunnsflope som ikke er løst. Det vurderes derfor som hensiktsmessig å se til modeller for forståelse av kompleks samfunnsendring. Her kan en modell for bærekraftig endring brukes som eksempel (Sharma, 2017). Den tydeliggjør at det må jobbes på flere nivåer samtidig. Det må både iverksettes målrettede konkrete tiltak for økt medvirkning, kombinert med analyser og mønsterbrudd i opprettholdende systemer og strukturer. I tillegg kreves fokus på holdninger og verdier knyttet til barn og unges medvirkning hos den enkelte av de voksne. Tiltak bør rettes mot alle tre nivå for å få størst effekt.

Når det gjelder barn og unges medvirkning vil det si at de praktiske tiltakene som settes i verk kan være viktige, men vil ikke kunne få full effekt dersom det er systemer som opprettholder en praksis i forhold til at det er voksne eller profesjoner som i alle hovedsak setter agenda, prioriterer og tar beslutninger. Dersom de voksnes holdninger tilsier at voksne vet best, vil ikke tiltakene og strukturendringen gi det skiftet som er ønskelig.

Ulike forståelser av hva elevmedvirkning

En norsk studie viser at elevene selv betegner elevmedvirkning som det å kunne foreta valg (Dehlin & Jones, 2021). Studien undersøker hva elever, lærere og skoleledere mener er viktigheten av elevmedvirkning, og hvordan skoleledelsen kan bruke denne medvirkningen i utvikling av skolens praksis. Elevmedvirkning blir delt inn i tre kategorier; samskaping, medbestemmelse og det å kunne påvirke fellesskapet, og oppsummerer studiet med å trekke frem kompleksitet og uklarhet rundt *hvorfor* det er viktig med elevmedvirkning. Dette kommer frem blant annet gjennom ulik og inkonsekvent begrepsbruk og gjennom sprikende bruk av eksemplifisering fra elever, lærere og skoleledere. Studiet viser også at, selv om det generelt er en positiv holdning til elevmedvirkning, er det elevene og skolelederne som er mest entusiastiske til elevmedvirkning. Studien viser dermed at det både eksisterer ulike forståelser av *hva* elevmedvirkning er og *hvorfor* det er viktig, og trekker frem felles forståelse som et viktig grunnlag for *hvor* elevmedvirkningen kan styrkes fremover.

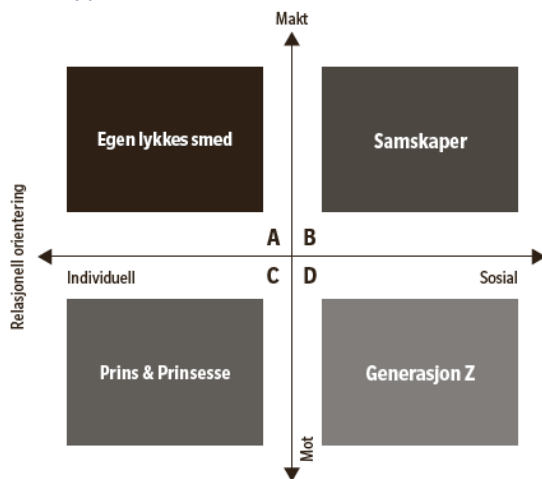
Figur 2, Three Spheres of Transformation, Karen O`Brian and Linda Sygna C adapted from Monica Sharma

Ledelse og læringsfelleskap for å styrke elevmedvirkning

Lærernes profesjonelle læringsfelleskap og dets ledelse kan være sentralt for å kunne få en mer felles forståelse av hva elevmedvirkning er, og hvorfor det er viktig. Dette gir noen sentrale spørsmål ledere kan stille seg for å kunne få eleven som subjektet i sin egen læring (Dehlin & Jones, 2021):

- Hvilke former for medvirkning er det skolens praksiser understøtter?
- Hvilke former er ønskelige, og ikke ønskelige? Hvilke former for undervisning og ledelse bidrar til medvirkning?

I et medvirkningsperspektiv, og som et grunnlag for refleksjon og diskusjon, kan elevene deles inn i fire arketyper (Dehlin & Jones, Ledelse av, 2021):

Figur 3 Arketyper i elevmedvirkning

Egen lykkes smed: Eleven er motivert, selvstendig, og opptatt av hvordan lærere og skolen kan understøtte oppnåelsen av egne læringsresultater og ambisjoner.

Samskaper: Elever som aktive deltakere i skolens fellesskap på lik linje med lærere. Elever ønsker ikke å ta imot undervisning ukritisk, bare for å gjenfortelle informasjon.

Prins & prinsesse: En overflatisk versjon av elevmedvirkning ved at barn skal «få viljen sin», og svarer ut fra sin (manglende?) erfaring med å bestemme, påvirke og «gjøre sjøl».

Generasjon Z: Representerer en form for elevmedvirkning som fokuserer på påvirkning og medbestemmelse, men der barn og unge har sammenfallende interesser og står sammen som gruppe for å fremme felles krav om innflytelse.

Disse arketyperne er ikke for å plassere elever i «bås», men for at lærere og ledere skal kunne reflektere over egen praksis og hva de gjør for å styrke elevmedvirkningen, gitt at elevene har ulike behov og preferanser. Både betydningen av elevmedvirkning og hvilke krav det stiller til lærere og ledere trekkes frem, og vektlegger at elevene skal tenke kritisk, utforske og skape i «det læringsfelleskapet som de skaper sammen med lærerne hver dag». Det fremheves at både lærere og ledere må redefinere betydningen av begrepet elevmedvirkning og tilpasse sin nye praksis i tråd med dette.

1.6 Kort sagt om elevmedvirkning

Hva er elevmedvirkning?

Elevmedvirkning kan beskrives slik: *å få mulighet til, erfaring med og forståelse for hva det vil si å påvirke, og ta medansvar, for egne og fellesskapets læringsprosesser og demokratideltakelse.* Kort sagt handler det om å få være hovedaktør både i eget liv og i egen læringsutvikling gjennom en aktiv elevrolle i samspill med andre. Dette er i tråd med hvordan elevene i Elevenes tenketank beskriver en aktiv elevrolle:

Figur 4 Elevenes tenketank om en aktiv elevrolle

Hvorfor er elevmedvirkning viktig?

Det er viktig å styrke elevmedvirkningen i norske skoler av to grunner. Hovedgrunnen er at elevmedvirkning er svært viktig for å fremme elevenes motivasjon og mestring, læring og ansvarlighet, og dermed deres tilfredshet med eget liv. Elevmedvirkning kan være nøkkelen til livstfredshet, opplevelsen av tilhørighet i et fellesskap og til barn og unges psykiske helse, og må derfor tas på alvor. I tillegg viser analyser av elevundersøkelsene over flere år at elevene jevnt over ikke opplever tilstrekkelig elevmedvirkning i skolehverdagen, og at opplevd støtte fra lærer er av betydning for å kunne påvirke det. Dette viser at norske skoler kan ha et stort behov for å redefinere betydningen av elevmedvirkning og å tilpasse ny praksis i tråd med dette for å styrke elevmedvirkning.

Hvordan kan elevmedvirkning styrkes?

Psykologisk trygghet og en positiv holdning til eget og andres læringspotensiale er viktige forutsetninger for å styrke elevmedvirkning. Dernest er det avgjørende at tiltak settes inn på flere nivå samtidig, og ikke utelukkende det som berører lærerens praksis. Det eksisterer i dag ulike forståelser av hva elevmedvirkning er, og hvorfor det er viktig. Dette vil dermed også innebære at lærere og ledere sammen må redefinere hva elevmedvirkning kan være, hvorfor det er viktig, og hvilke konsekvenser dette kan få for ens egen praksis.

2. Hva er god praksis?

Gjennom de kvantitative og kvalitative undersøkelsene kan funnene inndeles i tre kategorier: Forståelse, holdninger og en praksis hvor dette gjenspeiler seg. Elever, lærere, skoleledere og skoleeiere har blitt spurt om hvordan elevene kan bli mer aktiverte i sine egne læringsprosesser, hvordan elevdemokratiet kan styrkes og om eksempler på hvordan elevmedvirkning og elevdemokrati fremmes i dag. De kvalitative undersøkelsene baserer seg på intervjuer og eksempler fra skoler, kommuner og fylkeskommuner som opplever at de har en god praksis i dag.

I dette kapittelet gjøres det rede for hvordan informantene forstår elevmedvirkning, hvilke holdninger de har til det og eksempler på god praksis, hvor hovedtrekkene i disse funnene avslutningsvis utgjør en oppsummerende analyse.

2.1 Forståelse av elevmedvirkning

Det kan synes å være en sprikende forståelse blant elever, lærere, skoleledere og skoleeiere på hva elevmedvirkning egentlig er. Det vil derfor være viktig å finne gode virkemidler i dagens praksis som kan gi en mer felles og omforent forståelse. For å kunne få en dypere innsikt er det ved hjelp av spørreundersøkelser til skoleledere og skoleeiere, i prosess med Elevenes tenketank og ved intervjuer av elever, lærere, skoleledere og skoleeiere utforsket deres forståelse av elevmedvirkning.

Elever

Elevene er opptatt av at elevmedvirkning handler om å kunne påvirke på mange ulike områder av skolehverdagen, både faglig og sosialt. De er opptatt av at elevmedvirkning må gjelde *alle* elever, og at de også vil medvirke når det er utfordringer som skal løses. Elevene sier at elevmedvirkning handler om å kunne utvikle en større forståelse for *hvorfor* de gjør ulike aktiviteter i skolen, og dermed få en bedre «kobling til livet».

Alt som handler om skolen, burde vært drøftet med elevene.

Elev

I intervjuene ble elevene spurt om hvilke muligheter de har for å delta aktivt i eget læringsarbeid. Elevene gir et inntrykk om at dette er noe noen lærere vektlegger, men at det også er store variasjoner mellom lærere. For elevene er elevmedvirkning sterkt knyttet til motivasjon og mestring, og de peker på at valgmuligheter gir høyere motivasjon og dermed

mestring. I samtalene uttrykker flere elever at det er gode muligheter til å påvirke undervisningsformer og hvordan vurderinger skal gjennomføres. Elevene opplever at de får medvirke i ulike aktiviteter gjennom skoleåret, som for eksempel ulike temadager, miljøskapende arbeid og aktivitetsdager, og i elevråd og ungdomsråd. Elevene opplever dette som positivt, at de får medvirke og har klare roller og ansvar i ulike gjennomføringer. Elevene gir i mindre grad beskrivelser av sammenhengen mellom slike aktiviteter og læring i fag og kompetansemål.

Noen elever sier at elevmedvirkning også handler om å ta eget ansvar for å medvirke, og at dette kan handle om for eksempel innspill til ulike undervisningsformer. Elevene ønsker å bli mer involvert i læringsarbeidet, og ikke bare bli involvert når det er noe som er morsomt eller gøy. De ønsker at deres kompetanse om egen læring blir verdsatt og brukt, slik at de kan få påvirke mer av sin skolehverdag i læringsprosesser enn de gjør i dag.

Det er alltid mer motiverende når vi kan si hvordan vi ønsker det, og hvordan vurderingen blir lagt opp.

Elev

Elevene har ulike opplevelser av elevrådsarbeid. Noen sier at elevrådet ikke fungerer godt, og at dette handler om blant annet en uklar rolleforståelse. Det gis eksempler på at det «glipper» mellom elevrådet og

tillitsvalgte i klassene, eller at skoleledere kun involverer elevrådet i enkelte saker. Det er store variasjoner i hvilken grad elever får opplæring til å delta i elevdemokratiet. Enkelte skoleeiere har felles opplæring for alle tillitsvalgte, og elevene opplever at dette gjør dem bedre i rollen.

Elevmedvirkning handler om hvordan elevene er med på å bestemme, hvordan vi vil lære og hva vi vil lære.

Elev

Lærere

I de kvalitative intervjuene ble lærere innledningsvis spurt om hva de legger i begrepet «elevmedvirkning» på sin skole. Lærerne beskriver elevmedvirkning som det at elevene blir sett, hørt og har påvirkning i sin hverdag, både i timene og på skolen generelt. Medvirkning i timene beskrives som det elevene kan påvirke innenfor rammene av det som er hensiktsmessig for læring.

Lærerne ble videre spurt om eksempler på elevmedvirkning for å få en tydeligere forståelsen av hva de

legger i begrepet. De fleste av respondentene svarer da at elevmedvirkning er når elevene får medvirke i egen arbeidsprosess ved at eleven kan velge hvordan de vil jobbe med ulike tema, og videre at elevene kan velge hvordan de vil presentere det de har lært. Lærerne beskriver dermed i stor grad elevmedvirkning som mulighet til å velge.

Elevmedvirkning er at elevene har noe å si i sin hverdag, at de får påvirke på skolen generelt og til en viss grad i timene.

Lærer

Noen lærere eksemplifiserer elevmedvirkning i elevenes læringsarbeid ved at elevene får være med å utarbeide framtidsplan for emnene som skal gjennomgås og videre i hele læringsprosessen. De medvirker da til hva som skal læres om de ulike tema (innenfor rammen av læreplanen), vurdering av hva klassen kan fra før og hvordan det nye «stoffet» skal innlæres. Videre er elevene med å sette både framdriftsplan og drøfter vurdering. På individnivå skisseres det at det gjøres på sammen måte med at eleven medvirker til mål, mengde og vanskelighetsgrad. Andre beskriver medvirkning som en muskel som barn må trenes i, og som de derfor jevnlig må jobbe med.

Elevmedvirkning er at elever får lov å bestemme – meninger blir hørt. At elever får valgfrihet til det de har behov for innenfor det arbeidet vi skal gjøre.

Lærer

Elevmedvirkning på skolenivå eksemplifiseres av de fleste som deltagelse i elevrådet, og elevrådets rolle og påvirkning på utviklingsarbeidet på skolen.

Skoleledere

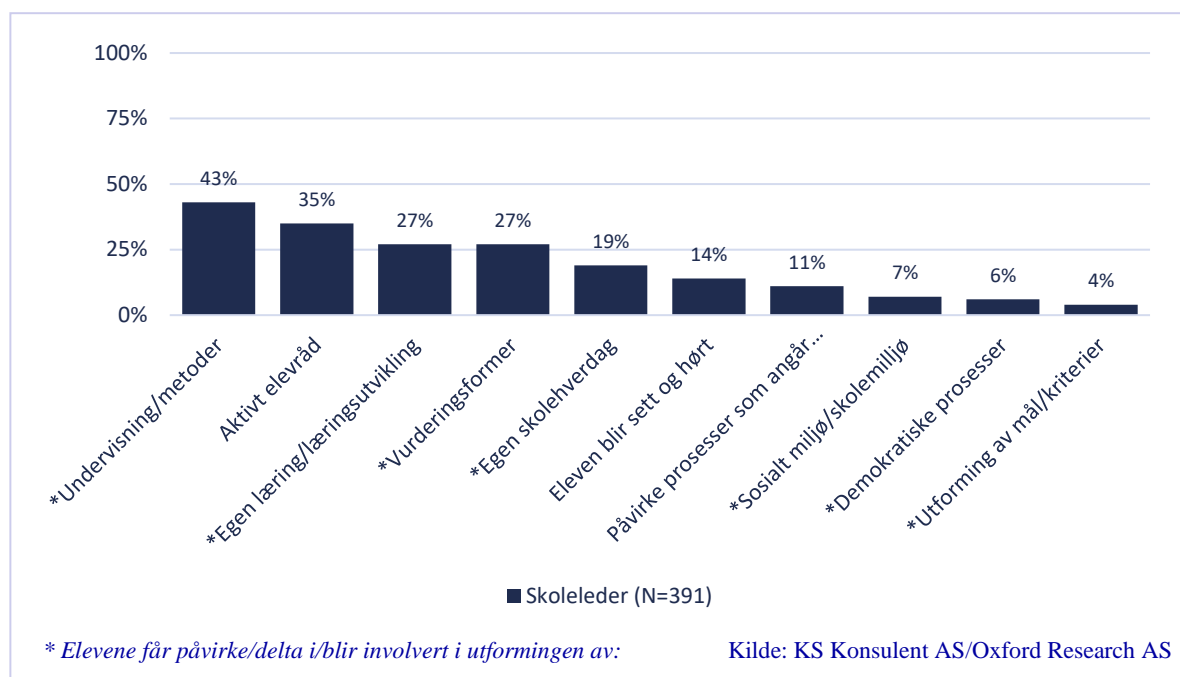
Også skoleledere ble spurt om hva de legger i begrepet elevmedvirkning. I spørreundersøkelsene har spørsmålet fritekstsvar, og gir dermed mulighet til utfyllende svar. Funnene viser at skolelederne bruker begreper som *aktivitetsplan, prøveplan, elevsamtale, overordnet del i læreplanen, tilpasset opplæring, VØL-skjema, læringsstrategier*, osv., når de snakker om hva de legger i begrepet.

At elevene har påvirkning på skolehverdagen sin, at de får være med å bestemme arbeidsmåter og vurderingsmåter i fagene, at de godkjenner prøveplanen, at de er godt informert om hva skolen jobber med, at de er med og bestemmer hva skolen skal ha som utviklingsmål etc. At elevene er involvert i viktige beslutningsprosesser og blir hørt.

Skoleleder

Svarene fra skoleledere på hva de legger i begrepet elevmedvirkning er sortert inn i de vanligste kategoriene, som vist i neste figur. Spørsmålet er kvalitativt, men svarene er kodet basert på innholdet i friteksten. Dette er gjort for å lettere illustrere hvilke temaer som er viktige for de to gruppene, og hvor de skiller. Noen svar er plassert i flere kategorier, blant annet fordi skoleledere forstår elevmedvirkning som flere elementer. Figuren viser at den største andelen skoleledere forstår elevmedvirkning som at eleven har mulighet til å påvirke eller delta i utformingen av undervisningen, herunder innhold, metode, og oppgaver. Skolelederne vektlegger også prosesser – både prosesser for å bli kjent med egen læring, beslutnings- og

utviklingsprosesser, og at elevene skal inkluderes underveis. Vurdering av eget arbeid trekkes også frem som en viktig del av elevmedvirkning. Elevrådet, som nevnes færrest ganger av skoleeierne (under to prosent), blir nevnt nest flest ganger av skolelederne. Det er også flere skoleledere som nevner friminutt som en viktig arena for elevmedvirkning, hvor barna får delta i å bestemme aktiviteter. I tillegg til elevrådsarbeid, nevnes også samarbeidsutvalg, foreldreutvalg og skolemiljøutvalg ofte av skolelederne. Mange skoleledere vektlegger også at det er viktig at elevene får informasjon, for å kunne ta del i prosessene.

Figur 5 Hva legger du i begrepet elevmedvirkning?

På spørsmål om hva skoleleder ser på som de viktigste målene for demokratisk opplæring, trekker de hovedsakelig frem at det er viktig at elevene lærer seg demokratiske spilleregler. Med dette forklarer de at det er viktig å få god opplæring om demokrati, og at de får muligheten til å delta i demokratiske prosesser. Målet blir her skissert som å utdanne ansvarlige og demokratiske medborgere. Noen er her tydelige på at elevene også må lære seg at innspillene deres ikke får gjennomslag, men at det er viktig å bli hørt.

Videre trekker skolelederne frem at å lære respekt, toleranse og gode verdier i møte med andre som har andre meninger er viktige mål for den demokratiske opplæringen. Det siste poenget som trekkes frem, handler om opplæring og bevisstgjøring rundt sine rettigheter og sine plikter i samfunnet. De resterende, mindre målene som blir trukket frem, handler om kritisk tenkning, forståelse av sin rolle i samfunnet, lære seg å lytte og å bli lyttet til, og å se resultater, for å nevne noen.

I de kvalitative intervjuene er det en sprikende forståelse av elevmedvirkning mellom de ulike skolelederne. Noen skoleledere snakker om elevmedvirkning som muligheten til å delta i elevråd og til å velge mellom utvalgte vurderingsformer i undervisningsvurderingen. Andre skoleledere snakker om elevmedvirkning som muligheten til å være en aktiv medspiller i sin egen læring for å gjøre det mer meningsfullt å gå på skole.

Disse skolelederne vektlegger også at de voksne virkelig må lytte til hva elevene sier, og å foreta nødvendige endringer basert på hva elevene sier.

Skolelederne har gjennom spørreundersøkelsen også fått spørsmål om hva de legger i begrepet «aktivt medborgerskap». Her er det mye som gjentas fra definisjonsforståelsen av «elevmedvirkning», som for eksempel at eleven skal bli hørt, ha reell innflytelse på egen læring, og at de får mulighet til å delta i demokratiske prosesser. Også elevråd blir nevnt. Det er imidlertid større usikkerhet til hva de selv legger i «aktivt medborgerskap» i forhold til «elevmedvirkning». Ti prosent svarer at begrepet enten er noe de er usikre på, at det ikke brukes ved deres skole, eller at det ikke er felles definert enda.

Dette begrepet er et nytt begrep for oss som vi ikke har definert ferdig. Men vi tenker det omfavner egenskaper som tillit, engasjement, deltakelse, rettigheter, tilhørighet, ansvar og gjelder elever, ansatte og lokalsamfunnet.

Skoleleder

I spørreundersøkelsen ble skoleledere videre spurt om hva de opplevde som de viktigste målene for undervisning i demokrati og medborgerskap ved sin(e) skole(r). Skolelederne trekker først og fremst frem det man kan kalle «demokratiske spilleregler», som handler om opplæring om demokrati, men også tilrettelegging av å få delta i

demokratiske prosesser gjennom klasserommet. Det øvrige målet ser ut til å være å utdanne ansvarlige og demokratiske medborgere. Enkelte peker også på at det er viktig at elever lærer at å delta ikke nødvendigvis betyr at deres meninger får gjennomslag. Målet som dernest blir trukket frem flest ganger, handler om verdiskaping. Viktige mål her er å lære respekt, toleranse og lære gode verdier i møte med andre med andre meninger. Det tredje mest gjentakende svaret, handler om opplæring og bevisstgjøring rundt sine rettigheter og sine plikter til samfunnet. De resterende, mindre svarbolkene dreier seg om kritisk tenkning, sin rolle i samfunnet, lære seg å lytte og å bli lyttet til, og å se resultater ved at de kan utgjøre en forskjell.

Vi har mange muligheter med LK20 som vi enda ikke har landet. Vi famler litt. Det lærerne gjør i klassen er veldig bra, men det er ikke alltid at elevene melder tilbake at de opplever det. Det er likevel en god ting at de tør å komme med disse tilbakemeldingene, og vi er i starten på noe spennende!

Skoleleder

I de kvalitative intervjuene var fokus i forhold til dette temaet rettet mot de formelle medvirkningsorganene som elevråd og ungdomsråd. Både skoleeiere og skoleledere var opptatte av at elevdemokrati handlet om å kunne påvirke de kommunale/fylkeskommunale prosessene, og da i form av å bruke elevråd og ungdomsråd som kanaler for å kunne oppnå dette.

I likhet med spørreundersøkelsene kom det frem i intervjuene at skolelederne i tillegg var opptatte av betydningen av at elevene skulle oppleve at deres stemme hadde en betydning og at de dermed opplevde å være verdifulle.

Elevene må oppleve at de er verdifulle, at deres stemme er viktig. At de får opplevelsen av å bli hørt, selv om en har en lav stemme. Barn må kjenne at vi liker dem, at vi vil høre hva de er interessert i og at vi bryr oss om dem.

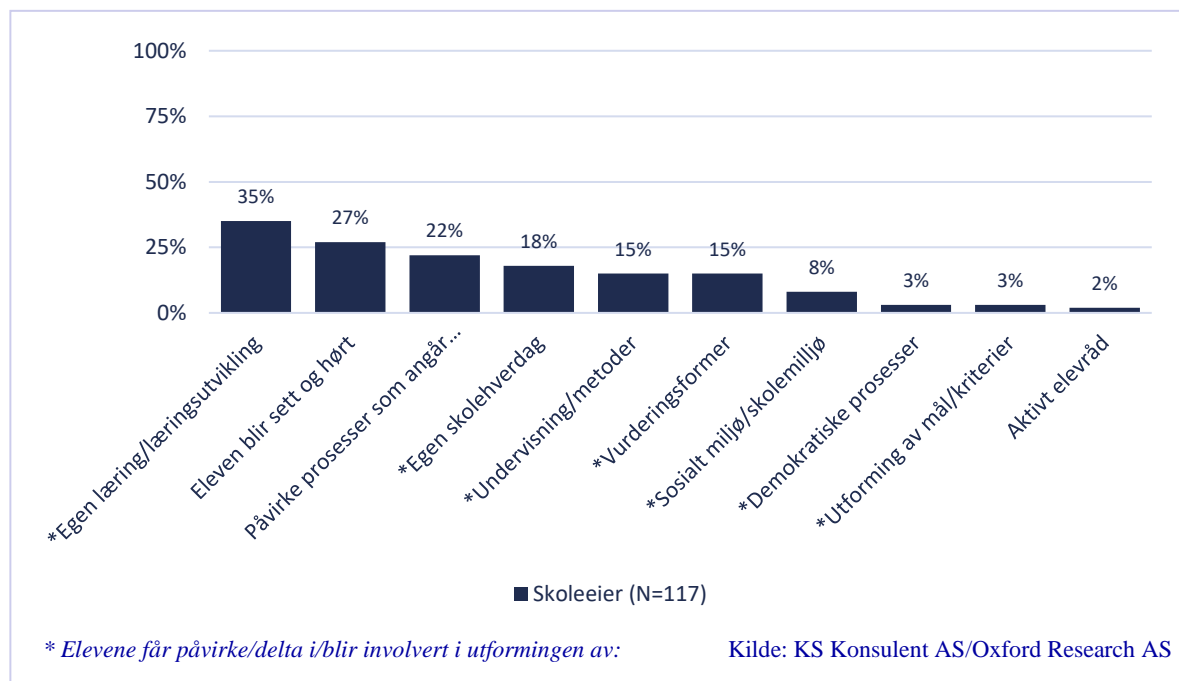
Skoleleder

Skoleeiere

Funnene i spørreundersøkelsen viser at skoleeiere er mer generelle i sine svar enn skolelederne når de oppgir hva de legger i begrepet elevmedvirkning, for eksempel ved: «At elever får medansvar for egen hverdag» og «At elever deltar aktivt i sin egen læring». Dette er heller ikke overraskende, med tanke på ulik avstand til elevene, men det er likevel et poeng som er verdt å nevne, da det har vært interessant å undersøke hvorvidt skoleledere og skoleeiere har en felles forståelse av elevmedvirkning.

I likhet med svarene fra skoleledere, er skoleeierens svar på hva de legger i elevmedvirkning kategorisert etter de vanligste kategoriene i neste figur². Figuren viser at 35 prosent, og dermed den største andelen, av skoleeiere forstår elevmedvirkning som at eleven får mulighet til å påvirke egen læring og utvikling. 27 prosent beskriver elevmedvirkning som at eleven blir sett og hørt, og 22 prosent beskriver det som at elevene får mulighet til å påvirke prosesser som angår dem. Det er flere som skriver at eleven må inkluderes, uten å utdype dette videre på hvilket område eller i hvilken sammenheng. Noen få ser ut til å være spesielt bevisste på dette, og beskriver blant annet innføring av begreper som «medskapning» ved skolen, og et fokus på forståelse av egen læring som noe som skapes sammen med medelever og lærere. Det er også noen som trekker frem konkrete eksempler knyttet til oppgavefrihet og metodevalg.

² Spørsmålet er som nevnt kvalitativt, men svarene er kodet basert på innholdet i friteksten.

Figur 6 Hva legger du i begrepet elevmedvirkning?

På spørsmål om hva skoleeier ser på som de viktigste målene for demokratisk opplæring, trekker også skoleeierne frem at det er viktig at elevene lærer seg demokratiske spilleregler, med mål om å utdanne ansvarlige og demokratiske medborgere.

Skoleeierne oppgir ellers svært like mål for demokratisk opplæringen som skolelederne. Dette handler om å lære respekt, toleranse og gode verdier i møte med andre som har andre meninger, og opplæring og bevisstgjøring rundt sine rettigheter og sine plikter i samfunnet. Skoleeierne oppgir ellers i litt større grad at de er opptatte av elevens opplevelse av å utgjøre en forskjell og se resultater av sine handlinger enn skolelederne, som i noe større grad trekker frem elevens forståelse av egen rolle i samfunnet og kritisk tenkning som viktige mål.

Også mellom de ulike skoleeierne (og mellom skoleeier og skoleleder) er det ulik forståelse av hva elevmedvirkning er. Noen skoleeiere har en forståelse av at elevmedvirkning først og fremst handler om at elevene kan få delta i demokratiske prosesser. Andre skoleeiere gir uttrykk for at de forstår elevmedvirkning som det å kunne foreta metodevalg eller valg av vurderingsformer i læringssituasjoner. Noen få skoleeiere har en bredere forståelse av elevmedvirkning som sentralt for å kunne møte mangfold på en god måte, og for å kunne forstå sin egen læring og utvikling:

Vi må legge til rette for elevmedvirkning som møter det individuelle og det kollektive mangfoldet. Elevene må få rike oppgaver der det er tid til å gå i dybden, og lærerne må bli veiledere i læringsarbeidet.

Skoleeier

Noen skoleeiere viser også til elevmedvirkning som en viktig del av kommunenes ansvar for å jobbe i et helsefremmende perspektiv.

At elevene har påvirkning på skolehverdagen sin, at de får være med å bestemme arbeidsmåter og vurderingsmåter i fagene, at de godkjenner prøveplanen, at de er godt informert om hva skolen jobber med, at de er med og bestemmer hva skolen skal ha som utviklingsmål etc. At elevene er involvert i viktige beslutningsprosesser og blir hørt. Vi jobber med Empowerment på alle plan, og er opptatte av at alle elever, ansatte og skoleledere skal oppleve helhet, sammenheng, mening og mestring. Dette er en forutsetning for å kunne jobbe helsefremmende.

Skoleeier

Et interessant aspekt ved måten både skoleeierne og skolelederne har besvart spørsmålet om hva de opplever som det viktigste målet med demokratisk opplæring, er at det er enkelte som har hentet svarene sine direkte fra Utdanningsdirektoratets nettside fra overordnet del om «Demokrati og medborgerskap». Her er det 10 prosent av skoleeierne som kopierer direkte fra nettsiden, og 3 prosent av skolelederne som gjør det samme. Dette kan tyde på at begrepene ikke har blitt bearbeidet i tilstrekkelig grad til å kunne formulere forståelsen med egne ord.

I de kvalitative intervjuene var fokus i forhold til dette temaet de formelle medvirkningsorganene som elevråd og ungdomsråd. Både skoleeiere og skoleledere var opptatte av at elevdemokrati handlet om å kunne påvirke de kommunale/fylkeskommunale prosessene, og da i form av å bruke elevråd og ungdomsråd som kanaler for å kunne oppnå dette.

2.2 Holdninger til elevmedvirkning

Det kan være utfordrende å kartlegge holdninger, men valg av begreper kan gi en pekepinn på hvilke holdninger som ligger til grunn. Gjennom å utforske hvorvidt elever, lærere, skoleledere og skoleeiere opplever elevmedvirkning som viktig, og eventuelt hvorfor de mener det er viktig, kan en likevel danne seg et bilde av de ulike aktørenes holdninger, og hvorvidt dette lar seg gjenspeile i deres grunnverdier, læringssyn og uttalte handlinger.

Elever

At lærerne gjør det for elevene, og ikke for at de skal få mindre arbeid.

Elev

Sitatet er fra en elev som svar på spørsmål om hva som skal til for å styrke elevmedvirkningen i norske skoler. Elevene fremhever hvor viktig det er å oppleve at elevenes behov for å kunne medvirke blir tatt på alvor, av både ledere og lærere. Det viser til at deres egne holdninger til å engasjere seg kan bli positivt påvirket når de får erfaring av at medvirkningen kan få effekt.

Samtidig er de opptatt av at de som elever selv også må velge å engasjere seg, ha en positiv holdning selv til medvirkning og bruke mulighetene til medvirkning på en hensiktsmessig måte:

Elevene må ikke misbruke makten de får. Bruk det heller smart.

Elev

*Jo mer verdt stemmene er,
jo mer vi opplever at stemmene
teller,
jo mer vil vi bruke de.*

Elev

Lærere

De kvalitative intervjuene av lærerne gir et samlet inntrykk av at lærerne har en positiv holdning til elevmedvirkning, og at de vurderer det som viktig for elevers læring og demokratiske prosesser på skolen.

Elevene blir mer engasjert når de fokuserer på ting som de tenker er interessant.

Lærer

Det problematiseres i mange av intervjuene at *reell* elevmedvirkning i læring kan være vanskelig å få til, spesielt i den ordinære undervisningen. Dette begrunnes i både klassestørrelse, krav i læreplan og timeplan. Men dette påvirker ikke nødvendigvis grunnholdningen til at elevmedvirkning er viktig. Det kan imidlertid i intervjuene

sees ulike holdninger til *hva elever kan medvirke til*. Noen lærere beskriver medvirkning som en styrke som gir motivasjon i læringsarbeidet for elevene, og beskriver eksempelvis at medvirkning gir bedre læring for alle elever, og at elevene lærer mer av hverandre enn av dem som lærere.

Som lærer er dette spennende. Vi blir mer veiledende og prosjektene utvikles underveis med en tydelig elevstemme.

Lærer

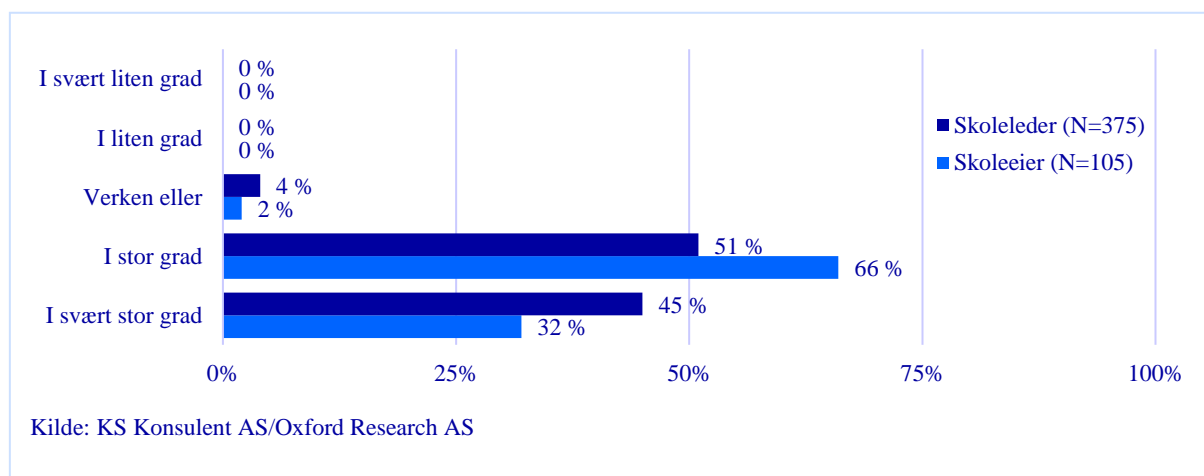
Andre formidler at medvirkning må avgrenses til der det er hensiktsmessig for læring og at medvirkning ikke alltid nødvendigvis gir god læring. Ord som går igjen når lærerne beskriver medvirkning er mestring, motivasjon, eierskap, engasjement, og at medvirkning er ansvarliggjørende og viktig for å forberede elevene til demokratiske prosesser.

Eierskap overføres til barna, og barna blir bedre rustet til å ta ansvar for egen læring. Det er en ansvarliggjøring.

Lærer

Skoleledere og skoleeiere

Spørreundersøkelsen til skoleeiere og skoleledere viser at holdningene til elevmedvirkning er svært positive. Innledningsvis ble skoleeierne og -lederne spurt om å forholde seg til følgende påstander: «Elevmedvirkning gir bedre læringsmiljø i klassen», «Elevmedvirkning gir bedre psykososialt miljø i klassen», «Elevmedvirkning gir bedre læringsutbytte», og «Elevmedvirkning bidrar til aktive medborgere». Svarene viser at både skoleeier og skoleleder har positive holdninger til påstandene om elevmedvirkning, hvor de hovedsakelig oppgir svarene «i stor grad» og «i svært stor grad». Svarene er ganske like mellom skoleleder og skoleeier bortsett fra at svarene fra skoleleder er noe mer positive enn svarene fra skoleeier. Den største forskjellen finner vi for påstanden om elevmedvirkning gir bedre psykososialt miljø i klassen, hvor skoleleder oppgir 13 prosentpoeng mer for «i svært stor grad» enn skoleeier, og skoleeier oppgir 15 prosentpoeng mer for «i stor grad» enn skoleleder, som vist i neste figur:

Figur 7 Elevmedvirkning gir bedre psykososialt miljø i klassen

I stort oppgir både skoleeiere og skoleledere gjennom spørreundersøkelsen at de opplever elevmedvirkning som viktig. På spørsmål om skolen eller kommunen/fylkeskommunen er opptatt av elevmedvirkning, oppgir skolelederne at de ved skolene er svært opptatte av dette, og skoleeierne er ganske opptatt av elevmedvirkning.

På grunn av gjennomgående positive holdninger til elevmedvirkning, er det også marginale forskjeller mellom svarene fra skoleledere på barneskole, ungdomsskole og videregående. De kvalitative intervjuene bekrefter dette inntrykket. Det kom frem at både skoleeiere og skoleledere hadde en svært positiv holdning til elevmedvirkning, og at det er viktig for elevenes læring og utvikling. Enkelte skoleeiere og skoleledere trakk frem elevmedvirkning som sentralt for elevenes motivasjon og mestring, og så medvirkningen i et helsefremmende perspektiv.

2.3 Praktisering av elevmedvirkning

I intervjuene og i oppfølgingen av disse har det kommet frem gode eksempler på hvordan elevmedvirkning foregår i dag i skoler, kommuner og fylkeskommuner. Disse eksemplene danner et godt grunnlag for å finne svar på spørsmålene på hvordan alle elever kan få mulighet til aktivt å delta i sitt læringsarbeid, og hvordan elevdemokratiet i skolene kan styrkes i tråd med LK20.

Elever

Elevene har mange eksempler på hvordan god elevmedvirkning praktiseres i dag. De fleste eksemplene er knyttet til egen skole, hvor medvirkningen primært skjer i klassemøter og elevråd. Det kan være påvirkning på type aktiviteter i friminutt, organisering av uteområde og bruk av skolebygget, og felles sosiale arrangement for elevene.

Vi har mange aktiviteter i friminuttene, som kommer fra initiativ fra elevrådet og elevene.

Elev

Elevene opplever elevmedvirkning som særlig bra når de erfarer at de blir hørt og at deres meninger blir vektlagt. Erfaringer om å bli involvert i gode prosesser, selv om de ikke nødvendigvis får gjennomslag for alt, ser ut til å påvirke bruk og aktivitet i elevrådet.

Vi har et aktivt elevråd. Når vi vil få frem eller får gjennom noe, så går det via elevrådet. Vi får mye igjennom.

Elev

Noen av eksemplene viser hvordan det kan legges til rette for medvirkning mellom elever og lokalmiljøet og mellom elever og skoleeier. Et eksempel er «Barnas og ungdommens kommunestyre» i en kommune. Elevene beskriver det slik:

Det blir årlig delt ut ca. 250.000 kr til fordeling mellom de 10 skolene fra rådmann og ordfører. Pengene skal brukes til noe hver skole opplever er kjekt for elevene. Hver skole og hver klasse kan påvirke hva pengene brukes til. Først blir det tatt opp i klassene hva klassen ønsker at skolen skal bruke pengene på. Elevrådet blir etter innspill fra alle klassene, enige om hva skolen har lyst å kjøpe inn. Det lages en presentasjon til kommunestyret med prisoverslag over det som ønskes kjøpt. Så beslutter styret om det går gjennom. Alle skolene får tilsvarende sum. Vi opplever at vi får være med å bestemme over egen hverdag. Det er nyttig erfaring.

Elev

Et annet eksempel er fra en kommune som har festivalen «Litteratursymposiet», som viser hvordan hver elev kan bidra til opplevelser i lokalsamfunnet. Elevene sier selv:

Alle blir involvert, alle får en rolle eller oppgave. Vi får utfordret oss og vi får godt samhold.

Elev

En del av eksemplene er også knyttet til læringsprosesser og læringsrommet. De eksemplene handler ofte om å valg av arbeidsmetode eller presentasjonsformer. Andre eksempler er knyttet til innhold i læringsprosessene og vurderingskriterier.

Har fått lov å velge tema, vurderingsmetode og kven me vil jobba med. Samtidig dersom du er på ei gruppe, kan folk på gruppa ha ulike vurderingsmetodar.

Elev

Når elevene beskriver gode eksempler på elevmedvirkning, er de opptatte av lærerens rolle som en forutsetning for at elevmedvirkning kan skje:

Vi har lærere som lytter til hva vi har å si. De fleste lærerne er slik, men ikke alle.

Elev

Lærere

Lærerne fremhevet innledningsvis i de kvalitative intervjuene at viktige forutsetning for elevers medvirkning er trygghet og at de som lærere skaper en god relasjon med den enkelte elev. For flere er elevmedvirkning også en måte å vise at de som lærere bryr seg om elevene og det de sier.

Viktig at du som klasseleder lager et slikt klasserom der det er trygt å feile.

Lærer

På spørsmål om deres praksis for å fremme elevmedvirkning i klasserommene beskriver lærerne at valgfrihet i læringsprosessene er viktige grep for å øke elevenes medvirkning til egen læring. Dette blir eksemplifisert

ved at elevene velger mellom det å få hjelp fra lærer, samarbeid med andre, læringspartnere eller jobbe på stillerom i arbeidsøkter, og mellom framføring, skriftlig arbeid, podkast eller videoer i vurdering.

Læringspartnere har en magisk virkning! Spesielt under hjemmeskole. Motivasjonen for å gjennomføre aktiviteter øker, også i klasserommet.

Lærer

Dette blir beskrevet som gode grep for å øke elevmedvirkningen og for å bidra til å ruste elevene til økt ansvar for egen læringsprosess. Også elevmedvirkning i hele læringsløpet til ulike emner, fra mål for læring til evaluering, blir beskrevet som gode eksempler på elevmedvirkning.

Å jobbe slik gjør det lettere for alle elevene å henge med, og lettere for de elevene som trenger å få andre utfordringer enn bare flere arbeidsoppgaver.

Lærer

Flere lærere trekker frem praksis fra Vurdering for læring som et godt grunnlag for elevmedvirkning, og erfaringer med å legge til rette for ulike vurderingsformer, fremovermeldinger, sette mål og valg av arbeidsmetoder. Elevstyrt elevsamtale nevnes også som eksempel på hvordan elevmedvirkning i læring og vurdering kan styrkes. Lærerne beskriver det som viktig

å jobbe aktivt med å bevisstgjøre elevene om at det å medvirke, og en del lærere opplever at elevene trenger å øve på dette.

Mange av lærerne formidler at det er lettere å legge til rette for elevmedvirkning når en jobber i prosjekt, gjerne tverrfaglig. Temaer nevnes som konkrete eksempler på dette. Det gir en bedre mulighet til å jobbe grundig med tema hvor elevmedvirkning får en sentral plass. Noen lærer forteller om praksis fra sin skole hvor fag er slått sammen slik at en jobber tverrfaglig i disse timene gjennom hele skoleåret. Ved å slå sammen fag opplever de mindre hastverk i læringsprosessene, som gir dem handlingsrom til å kunne jobbe lengre og mer grundig med de ulike temaene. Lærerne mener at dette gir økt effekt for medvirkning og læring. Det å jobbe både i denne type prosjekt og tverrfaglig beskrives som krevende i starten, men etter hvert som verktøykassen utvikler seg blir det enklere. Det å jobbe i lærerteam rundt tverrfaglig tema hvor elevene medvirker beskrives utelukkende positivt, og at individuell tilpasning til den enkelte elev er enklere. Fra videregående skole blir det også formidlet at det er lettere å legge til rette for elevmedvirkning på yrkesfag, da spesielt i de praktiske fagene. Videregående skole forteller at tverrfaglige tema som har vurderingskrav i enkeltfag er kompliserende, både for dem og elevene.

Barn med behov for særskilt tilrettelegging er tematisert i mange av intervjuene. Lærerne formidler at medvirkning fra disse elevene trenger et spesielt fokus for å sikre deres stemmer. Digitale løsninger trekkes blant annet fram som muligheter her. Videre er prosjektarbeid krevende for en del elever, og krever forarbeid

rundt den enkelte elev. Det å trekke inn spesialpedagogiske lærere til før læring beskrives som eksempel på gode metoder.

Lærerne beskriver LK20 som viktig, og sier at den nye læreplanen i stor grad påvirker hvordan det jobbes i det daglige. Selv om de beskriver at det fortsatt er «sprik i feltet» blant lærernes praktisering av elevmedvirkning på egen skole, opplever de en stadig økende bevissthet og delingskultur.

Lærere formidler at en viktig forutsetning for å lykkes med elevmedvirkning er at skoleledelsen er aktive og går foran i arbeidet.

*Rektor og inspektør har et svært godt elevsyn,
det har alt å si for at vi lykkes.*

Lærer

I forhold til hindringer i dagens system beskriver lærerne at faste læringsmål, eksamen, skolens struktur (en skoletime er kort tid for medvirkende prosesser) og klassens behov kontra den enkelte elevs behov begrenser muligheten for aktiv elevmedvirkning i hverdagen. Flere beskriver at elevmedvirkning også er krevende da det forutsetter både struktur og åpen dialog. På spørsmål om foreldre involveres i arbeidet med elevmedvirkning svarer lærerne at dette gjør de i liten eller ingen grad.

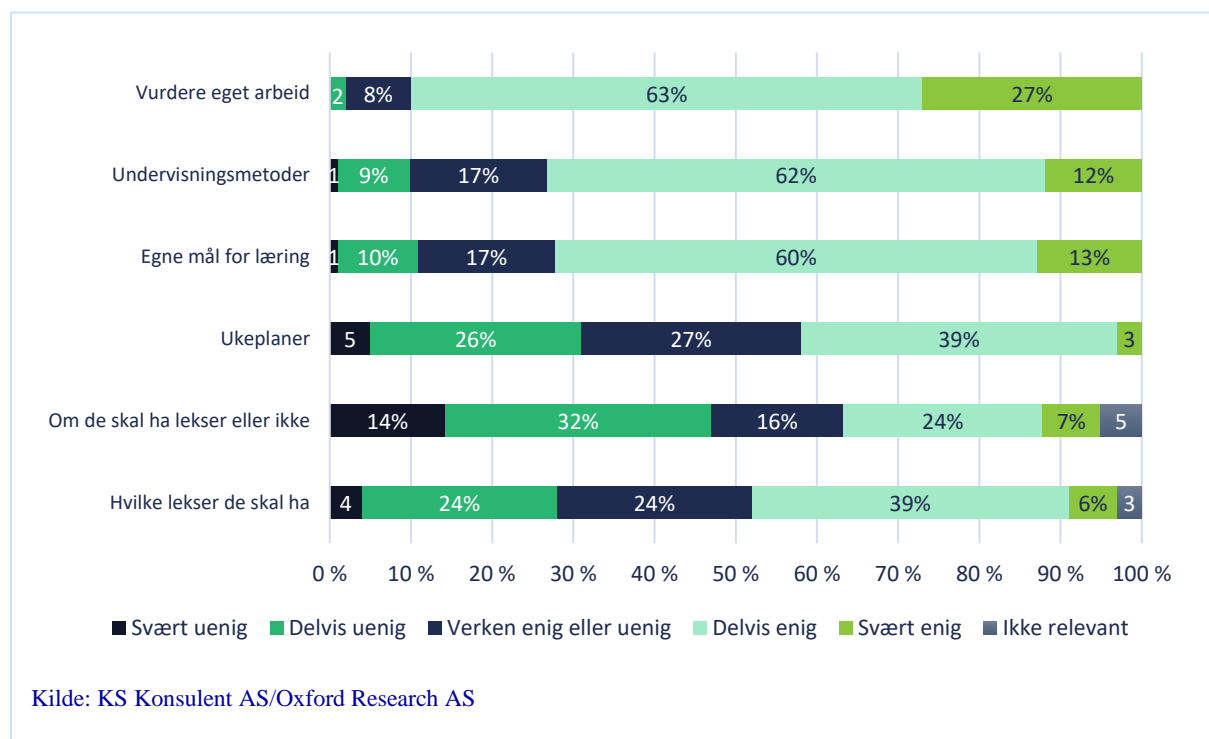
Lærerne trekker fram elevråd som den viktigste arene for elevers medvirkning på systemnivå. Det skisseres et bredt spekter at saker som elever medvirker på, fra trafikkforholdene rundt skolen, bygging av ny skole og drøfting av resultat fra elevundersøkelse til psykososiale tiltak. Et eksempel på det siste er et elevråd som tok opp at det kun er to kjønn på de ulike spørreskjemaene som blir sendt dem, "han» og «hun» og at de ønsket dette endret. Det beskrives noe varierende prosesser i forhold til linjen fra klasse til elevrådsrepresentant, hvor noen skoler har faste timer hvor dette diskuteres, mens andre har mer uformelle og tilfeldige strukturer. Lærerne formidler at de opplever at elevene i all hovedsak opplever seg hørt og tatt seriøst av skolens ledelse.

Det beskrives også andre områder for praktisering av elevmedvirkning og elevdemokrati. Lærerne på noen skoler forteller at elevene jobber sammen med lokalsamfunnet i lokale prosjekter, og på andre skoler beskriver klare linjer fra elevråd til kommunestyre eller andre politiske organ.

Skoleledere

Gjennom spørreundersøkelsen har skolelederne blitt spurt konkret om hvor mye elevene involveres i de ulike delene av undervisning og skolehverdagen. Neste figur viser at elevene i størst grad får mulighet til å vurdere sitt eget arbeid, hvor 90 prosent er delvis eller svært enig. Ellers trekker skolelederne frem at elevene får mulighet til å påvirke undervisningsmetodene som brukes, og at de også får mulighet til å sette egne mål for læring. Skoleleder rapporterer om at elevene imidlertid ikke har så stor påvirkning over ukeplanene, og

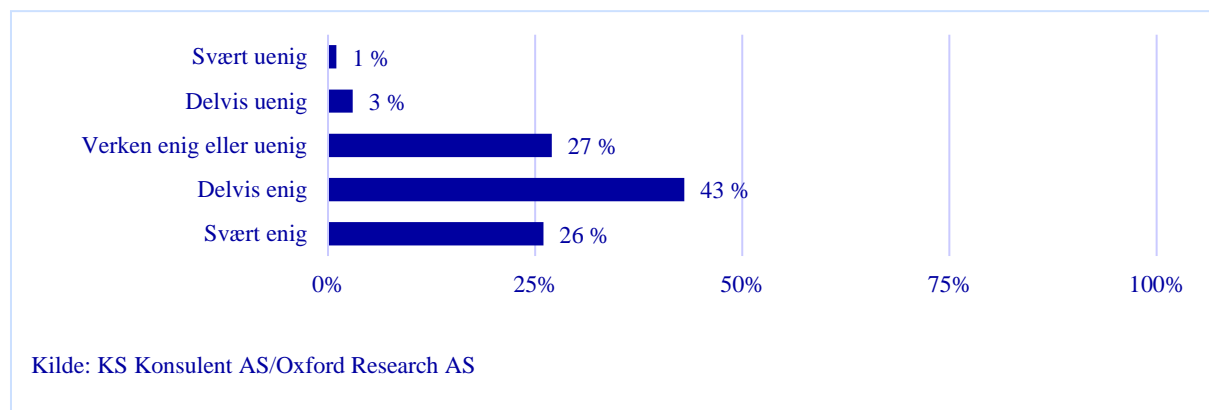
ganske liten påvirkning på om de skal ha lekser eller ikke, selv om 39 prosent er delvis enige og 6 prosent er svært enige i at elevene får mulighet til å påvirke hvilke lekser de skal ha.

Figur 8 På vår skole får elevene mulighet til å/er elevene med på å påvirke (N=360-371):

Skolelederne rapporterer gjennom spørreundersøkelsen at de er bruker Elevundersøkelsen og Ungdata for å videreutvikle skolen. Skolelederne oppgir at elevene i stor grad involveres i tolkningen av dataene og utforming av tiltak basert på dataene. Her er det også en positiv korrelasjon mellom å involvere elevene i tolkning av Elevundersøkelsen, og å involvere elevene i utvikling av tiltak basert på Elevundersøkelsen. Det betyr at hvis elevene involveres i tolkningen av Elevundersøkelsen, involveres de også i utviklingen av tiltak basert på resultatene. På spørsmål om hvordan elevene involveres i tolkning og tiltak basert på Elevundersøkelsen, viser svarene at dette hovedsakelig gjøres gjennom elevrådet. Enkelte forteller at dette også gjøres via samarbeidsutvalget, eller at det gjøres klassevis ved skolen.

På spørsmål om nytt læreplanverk har hatt praktisk betydning for hvordan de har arbeidet med elevmedvirkning på skolen, svarer tre av fire skoleledere at de er enige i dette. De fleste oppgir videre at de nye læreplanene har gjort det lettere å praktisere elevmedvirkning:

Figur 9 De nye læreplanene har gjort det lettere å praktisere elevmedvirkning Skoleleder. (N=339)

Skoleledere ved barneskoler oppgir i større grad at nytt læreplanverk har hatt praktisk betydning for hvordan de jobber med elevmedvirkning enn skoleledere ved ungdomsskoler, og oppgir også at nye læreplaner har gjort det lettere å praktisere elevmedvirkning.

Gjennom spørreundersøkelsen trekkes ellers elevrådet frem som den viktigste arenaen utenfor klasserommet for elevmedvirkning. Dette er gjenkjennelig fra figur 5, hvor over hver tredje skoleleder definerer elevmedvirkning blant annet gjennom et aktivt elevråd. Videre trekkes samarbeidsutvalg frem som viktigere enn foreldremøter og foreldrerådets arbeidsutvalg. Foreldremøter oppgis som en viktigere arena for elevmedvirkning i grunnskolen enn i videregående skole, og at særlig foreldremøter for lavere trinn trekkes frem som viktigere arenaer for elevmedvirkning enn foreldremøter på høyere trinn. Skoleledere ved ungdomsskoler oppgir å i større grad foreta elevsamtalen kontinuerlig gjennom året, mens skoleledere ved barneskoler og 1-10-skoler i større grad oppgir at elevsamtalen gjennomføres to ganger årlig. Vi ser samtidig at skoleledere ved ungdomsskoler oppgir å i mindre grad legge til rette for å gjennomføre elevsamtalen enn skoleledere ved barneskoler. Dette kan blant annet ha en sammenheng med at elevsamtaler gjennomføres mer fortløpende ved ungdomsskoler, og at dette i større grad har blitt en integrert del av organiseringen. Skoleledere ved videregående skoler oppgir videre å i større grad ha tatt i bruk digitale hjelpemidler for å sikre elevmedvirkning, enn skoleledere i grunnskolen.

I intervjuene har skoleledere blitt spurt om deres praksis for å fremme elevmedvirkning på egen skole, og også her har det kommet svar som indikerer at det jobbes godt med elevmedvirkning. Skoleledere forteller at LK 20 har gitt økt engasjement og forståelse for elevmedvirkning.

LK20 har ført til en enda større bevisstgjøring hos oss, og elevene får enda flere valg. Kan velge metoder selv på hvordan de skal vise egen læring. Lærerne er veldig positive til LK20.

Skoleleder

Samtidig er skolelederne bevisste på at det innebærer endringer av organisasjonskulturen, og at det handler om verdigrunnlag og læringssyn. Skolelederne forteller at tverrfaglig undervisning gjør det lettere å nå kompetansemålene og å få til elevmedvirkning, men innrømmer at det er ulik praksis blant lærerne på egen skole. De mener at det relasjonelle perspektivet er avgjørende for å kunne lykkes med elevmedvirkningen, det vil si at den enkelte lærers evne til å kunne tilrettelegge for at den enkelte elev opplever at deres stemme er verdifull og at de er viktige i sin egen læring og utvikling. Videre forteller skoleledere at elevmedvirkning også er viktig for skolens omdømme, og at en strukturell tilnærming er viktig for å kunne frigi kapasitet til endring av organisasjonskulturen. Skoleledere sier at en forutsetning for å få til en slik endring betinger at skoleledere og lærere øver på å slippe kontrollen på det som skjer i klasserommet for å gi elevene en mer aktiv rolle. Det krever også at elever øver og gjøres klar for medvirkning på et slikt nivå.

Noen skoler har en kultur for årlig opplæring i elevråd. Da går rektor, ofte sammen med inspektør/avdelingsleder, på besøk til alle klassene i forkant av elevrådsvalg. Lederne er da tydelig på hva det vil si å være elevrådsrepresentant, hvem man representerer og hvilket ansvar man har.

De er også opptatt av å få frem ansvaret som ligger hos den enkelte i forhold til hvem man velger som representant i den enkelte klasse. Skolene som har en praksis med opplæring i elevråd for alle elevene, erfarer gode valg og et elevråd som er godt fungerende, og at også klassemøtene blir bedre med dette. Skolene som vektlegger opplæring i elevråd, har også tydelige forventinger til lærerne om å legge til rette for jevnlig klassemøter. På skolene med elevrådsopplæring er det også skoleledere, ofte rektor, som har ansvaret for gjennomføring av elevrådsmøtene. Noen viser til at de må bli bedre på å ha et sikkerhetsnett hvis rektor er fraværende, og at inspektør/avdelingsleder da må ta over oppgaven. Enkelte kommuner og fylkeskommuner har felles opplæring for alle elevråd i kommunen eller fylket, og da gjerne i regi av kommunalsjef eller utdanningsdirektør. Noen har også rådmann/kommunedirektør og ordfører med for å synliggjøre hvor viktig elevrådet er, og hvilke muligheter og ansvar som ligger i å være elevrådsrepresentant.

De klassene der lærerne er opptatt av elevmedvirkning har høy gjennomføringsgrad – 100%. Det virker på elevenes motivasjon.

Skoleleder

Skoleeiere

Gjennom spørreundersøkelsen har skoleeierne blitt spurt hvordan de sikrer god praksis for elevmedvirkning ved skolene de har ansvaret for. Her viser svarene at dette hovedsakelig gjøres gjennom faste rutiner i forbindelse med oppfølging av skolen, for eksempel gjennom faste møter. Ellers trekker de frem gjennom spørreundersøkelsen at dette er forankret gjennom planer, og at de deltar aktivt i skolens utviklingsarbeid. Elevråd, ungdomsråd og faggrupper for lærere blir også nevnt, men i mindre grad. På spørsmål om elevmedvirkning rapporteres fra skolene, svarer 70 prosent av skoleeierne ja. Her oppgir de at rapporteringen kommer i form av Elevundersøkelsen, virksomhetsrapporter/tilstandsrapporter/årsmelding/årsrapporter, faste møter, skoleledernetverk, innspill fra elevråd og virksomhetsbesøk. Enkelte av de som har svart nei har begrunnet dette med at det ikke er noen formelle rutiner knyttet til dette, men at Elevundersøkelsen kan være en kilde til informasjon. Nesten to av tre skoleeierne oppgir at de er svært enige i at de aktivt bruker data fra undersøkelser som fremmer elevens stemme, mens en av tre er delvis enig i dette. På spørsmål om hvilke møteplasser skoleeier har med kommunens elever, vektlegges særlig Ungdomsrådet, som går igjen i 44 prosent av svarene i spørreundersøkelsen. Ellers nevnes elevråd, SU/SMU, skolebesøk og Elevundersøkelsen og UngData.

Også i intervjuene har skoleeiere blitt spurt om deres praksis for å fremme elevmedvirkning i egen kommune eller fylkeskommune, og svarene indikerer at det jobbes systematisk med både det demokratiske og faglige «sporet». Eksempler på dette er skoleeiere som har temasamlinger eller workshops for skoleledere, digitale fellesmøter for alle elevråd, og at de bygger på prinsippene for Vurdering for læring. Skoleeierne forteller at de opplever at det lokale arbeidet med læreplan har endret seg med LK20, og at det nå er bedre tilrettelagt for å kunne jobbe systematisk og over tid med forankring og felles forståelse av læreplanens innhold. Skoleeiere forteller at de bruker erfaringer fra tidligere satsninger i sitt utviklingsarbeid, og at de i den senere tid har blitt spesielt bevisste på en mer aktiv elevrolle.

Måten vi jobbet med K06 begrenset vår forståelse av handlingsrommet. Ved å organisere skoleåret som perioder og tema gir vi tid til å forsterke en aktiv elevrolle.

Skoleeier

I intervjuene forteller flere skoleeiere at de involverer elever systematisk i planarbeid og ulike prosjekter. Noen skoleeiere forteller at de jobber for at Empowerment og folkehelseperspektivet/helsefremmende er et gjennomgående tema, og at de kontinuerlig jobber for å få en tydelig rød tråd i arbeidet fra den enkelte elev til klasserom til skole til kommune/fylkeskommune. Med det menes det at de ser på elevmedvirkning som grunnleggende i et helsefremmende perspektiv, og at de legger til rette for reell elevmedvirkning i klasserommene, og bruker elevenes innspill til forbedring av praksis i klasserom, skoler og som kommune.

Elevmedvirkning skal gjennomsyre alt vi gjør. Planlegging, gjennomføring og evaluering.

Skoleeier

Ungdomsråd og elevråd trekkes frem som viktige arenaer for å styrke elevmedvirkning, samtidig som de fleste forteller at det fremdeles gjenstår mye før de kan være fornøyde med involveringen av disse rådene.

Det vi har lyst til er å få linjen fra klasserom til elevråd til ungdomsråd, og tilbake. Hvis vi skal mener dette på alvor, er det slik vi må tenke.

Skoleeier

Noen skoleeiere utmerker seg likevel positivt i arbeidet med å skape sammenhenger mellom klassene, det enkelte elevråd, ungdomsråd og kommunestyret. Et eksempel på dette er en kommune som gjennom elevmedvirkning har utarbeidet en «Hovedavtale for elevdemokrati» for å sikre elevenes rett til medvirkning. Denne avtalen brukes for å tydeliggjøre elevenes rettigheter og plikter, og for å hjelpe skolene i å tilrettelegge for god organisering av elevenes demokratiske arbeid fra klasseråd til samarbeidsutvalg.

2.4 Oppsummerende analyse av suksessfaktorene

Forståelsen av hva elevmedvirkning er og hvorfor det er viktig, positive holdninger og en praksis som gjenspeiler dette er trukket frem som viktige elementer for å kunne lykkes med elevmedvirkning. I jakten på gode eksempler har det utpekt seg noen gjennomgående grep i skoler og kommuner/fylkeskommuner som kan deles inn i tre kategorier med suksessfaktorer:

- Forståelse, holdninger og relasjoner.
- Strukturelle grep kombinert med en støttende organisasjonskultur som fremmer systematisk deling og som forplikter alle.
- En gjennomgående innsats for å øke og utvikle kompetanse og innsikt hos elever, lærere, skoleledere og skoleeiere.

Forståelse, holdninger og relasjoner

Elevene ønsker i stor grad å medvirke på mange ulike områder av deres skolehverdag. Elevene er gjennomgående enige i at et trygt klassemiljø er en forutsetning for å lykkes med elevmedvirkning for alle elevene. De selv sier de kan bidra med å inkludere medelever, bidra til at andre kommer med innspill, ta alles innspill på alvor, og vise at de i dialog bygger videre på det andre sier. Dette mener de vil øke opplevelse av trygghet i læringsrommene, slik at flere våger å bruke stemmene sine. Eleven er også opptatt av at de trenger hjelp til å bygge gode relasjoner seg imellom for å våge å være medvirkende. Som de sier selv:

Vi må starte med å gjøre noe sosialt.

Det bygger trygghet.

Elev

Dette understøtter det en vet fra forskning på psykologisk trygghet og hva som skal til for at flere våger å bruke sin stemme, blant annet ved at spesielt leder, men også lærere, viser ydmykhet, nysgjerrighet og responderer konstruktivt i samspill med andre. Forskning på medelevers betydning for å våge å ta ut eget potensiale er også interessant i denne sammenheng. Det samme gjelder betydningen av positive erfaringer med å kunne påvirke for å bygge kollektiv mestringsstro. I tillegg til et godt klassemiljø, mener elevene at de må ha en innstilling selv om å ville bidra for å styrke elevmedvirkningen.

Lærere har samlet sett en positiv holdning til elevmedvirkning. De vurderer det som viktig for elevers læring og demokratiske prosesser på skolen, men opplever at det kan være krevende å få til i praksis. I likhet med elevene er også lærerne opptatte av at trygghet og gode relasjoner er en forutsetning for å kunne lykkes med elevmedvirkning. Det kan likevel se ut til at det er en sprikende forståelse av hva lærere legger i begrepet elevmedvirkning, fra det å være et sentralt motivasjonselement i læringsprosesser, til å være noe som kun er hensiktsmessig av og til og som bør begrenses der det ikke bidrar til læring. Dette er i tråd med forskning som trekker frem viktigheten av at både lærere og ledere må redefinere hva elevmedvirkning er, hvorfor det er viktig og at lærerens praksis da må justeres i tråd med den nye forståelsen. Det at lærerne har en positiv

holdning til elevmedvirkning, samtidig som at noen er opptatt av å vurdere i hvilke situasjoner medvirkningen skal skje, kan tyde på at lærerne forstår elevmedvirkning som at elevene skal medbestemme. Dette er en snevrere forståelse av elevmedvirkning enn det elevene selv har. Det vil være viktig å ivareta lærerens mulighet til å benytte sitt profesjonelle skjønn, samtidig som det må legges til rette for prosesser hvor lærere og ledere sammen kan redefinere sin forståelse av elevmedvirkning. For at forståelsen av hva elevmedvirkning kan være og hvorfor det er viktig skal være felles for lærere og ledere, og ikke opp til den enkelte lærer å definere, må erfaringer fra og utforskning av dagens praksis løftes opp i det profesjonelle læringsfellesskapet for å finne sin neste praksis i tråd med LK20. Elevenes ulike behov, preferanser og forutsetninger, skissert som arketyper (jfr. kap. 1.5), bør være en sentral kilde for lærernes utforskning og forståelse av elevmedvirkning.

Skoleledere og skoleeiere er gjennomgående enige om at elevmedvirkning er viktig, og at det handler om at elevene må oppleve at de er verdifulle, noe som er i tråd med forskning om betydningen av å føle seg verdifull i et fellesskap, og å kunne bidra inn i det samme fellesskapet. Både skoleeiere og skoleledere mener at elevmedvirkning er viktig for elevenes læring og utvikling. Enkelte skoleeiere og skoleledere trekker frem elevmedvirkning som helt sentralt for elevenes motivasjon og mestring, og ser medvirkningen i et helsefremmende perspektiv. Elever og lærere har behov for at ledere bidrar til økt elevmedvirkning ved å modellere dette i lærernes profesjonsfellesskap, i elevråd, i samarbeidsutvalg og i andre arenaer der det er naturlig gjennom aktiv deltakelse og tilrettelegging. Det ser ut til at de kommuner og fylkeskommuner hvor skoleeier modellerer involverende prosesser og gir tydelige forventninger til elevmedvirkning, også har skoleledere som gjør det samme. Det kan dermed se ut til at de skoleeiere og skoleledere som forstår elevmedvirkning som helt sentralt for elevenes motivasjon og mestring, også modellerer involverende prosesser gjennom sin egen praksis, og elevmedvirkning blir da en viktig del av profesjonsutviklingen hos lærere, skoleledere og skoleeiere.

Trygghet i relasjonen mellom elever, mellom elev og lærer, mellom lærere, mellom lærer og leder, mellom ledere og mellom leder og skoleeier synes å være en viktig forutsetning for å kunne lykkes med en mer gjennomgående praksis i hele organisasjonen, enten det er i et klasserom eller i et møterom på rådhuset. Det ser ut til å være avgjørende at forståelsen av *betydningen* elevmedvirkningen kan ha er sentral for å lykkes med en mer enhetlig praksis hvor elevmedvirkningen er styrket. Betydningen av å oppleve seg som en del av et fellesskap og å kunne bidra inn i et fellesskap, det å bli tatt på alvor og ansvarliggjort, er en sentral del av det å mestre livet, både her og nå og i fremtiden. Holdninger kan endres ved å bli eksponert for ny praksis, og ved å systematisk trekke frem betydningen av elevmedvirkning kan en forsterke den aktive elevrollen.

Strukturert elevmedvirkning satt i system

Elevene er tydelig på at det må settes av fast tid til møteplasser der elevene skal kunne drøfte saker og være medvirkende. Mange elever opplever ellers at det for mye opp til den enkelte lærer om de får gjennomført møtene: «Viss ikkje vi har klassens time på timeplan, må vi spørre lærerne om lov til å ha klassemøter. Det er ofte lærerne lite engasjerte i, de sier vi tar av deres tid.» I tillegg til å ha en klar struktur for frekvens på klassemøter, er eleven opptatt av kultur for gjennomføring. De ønsker at møtene må gjennomføres på en best mulig måte og da trenger de noen ganger hjelp fra lærer: «Viktig at lærer hjelper å legge til rette for god dialog i klassens time, som å oppfordre til å dele. Ofte bra om lærere er litt i bakgrunnen». Elevene ønsker å

medvirke mer i egne læringsprosesser, og at det er like mulighet for medvirkning i alle læringsrom med de ulike lærerne.

Lærerne og skolelederne trekker frem prinsipper for en god vurderingspraksis og muligheter for å periodisere læringsøktene i tema eller prosjekt, som gode forutsetninger for å kunne legge til rette for elevmedvirkning. Lærerne nevner spesielt at denne tilretteleggingen også gir økte muligheter for å ivareta elevmedvirkningen fra sårbare og spesielt utsatte barn. Skoleeiere er opptatte av å legge til rette for en systematisk involvering av elever så tidlig som mulig i prosesser, spesielt rettet inn mot prosesser som for eksempel utarbeidelse av helhetlige oppvekstplaner.

Felles for lærere, skoleledere og skoleeiere som praktiserer elevmedvirkning på en god måte i dag, er at de jobber systematisk. Eksempler på dette er rutiner som beskriver hvilke forventninger det er til de ulike rollene i dette, og som kombineres med en systematisk opplæring av elever og voksne. Det samme gjelder en systematisk oppfølging og erfaringsdeling som grunnlag for videreutvikling av praksis. En strukturert og systematisk tilnærming synes dermed å være viktig for å styrke elevmedvirkningen. I tillegg er lærere, skoleledere og skoleeiere opptatte av at selv om strukturer danner et viktig grunnlag, kan det også fungere som en «hvilepute» og dermed være hemmende for videre utvikling. Et eksempel er at det etableres elevråd og ungdomsråd, og gjennomføringen blir en del av den årlige rutinen. De fleste informantene opplever at de fortsatt har et stort potensial for å videreutvikle mulighetene disse strukturene gir, og at strukturelle grep må ses i sammenheng med kultur.

Videre er lærere opptatte av at det må være en god delingskultur på skolen som kan bidra til gjensidig inspirasjon og forventninger til hverandre. Lærerne sier at ledere må være gode rollemodeller ved å praktisere elevmedvirkning selv, og ved å legge til rette for arenaer for erfaringsdeling. Ledere må også ha tydelige forventninger til elevmedvirkning, og følge dette opp. Skoleledere sier det samme, og mener de må etterspørre hvordan dette jobbes med i det daglige. Skoleledere som selv deltar aktivt i tilrettelegging for aktive elevråd, og så involverer elever i det daglige, opplever at det fører til en økt bevissthet hos lærerne. Skoleeiere påpeker at det er viktig å lykkes med gode møteplasser, og mener at det å hele tiden vise til sammenhengen mellom klasserom – elevråd – ungdomsråd er et viktig perspektiv for å utvikle en god kultur og dermed gode møteplasser.

En strukturert og systematisk tilrettelegging blir dermed viktig for å kunne styrke elevmedvirkningen, og for å kunne sikre en mer enhetlig praksis. Slike strukturer kan likevel risikere å bli en «hvilepute» dersom det ikke kombineres med en god delingskultur som bidrar til å inspirere og forplikte hverandre.

Kompetanse og innsikt

Elevene sier det rett ut: «Lærerne må få opplæring i elevmedvirkning». De er også opptatte av at de selv må få opplæring og trening i både hva elevmedvirkning er, hvordan og når elevmedvirkning kan og skal skje, og hvordan de kan medvirke til å drive et godt elevråd og holde gode klassemøter. For å få øve på å være medvirkende trenger de blant annet «gode fasilitatorer som har verktøy til å skape medvirkning» og mange ulike måter å få oppleve å være medvirkende på, slik «at flere får mulighet på ulike måter, sånn at flere blir komfortable». Elevene er også opptatt av at medvirkning ikke bare skal være «valg mellom metoder og

hvordan de skal jobbe», men også knyttet til refleksjon rundt hvorfor de lærer det de lærer og «bedre sammenheng og kobling til livet».

Lærere, skoleledere og skoleeiere mener elevmedvirkning er viktig, og er opptatte av å legge til rette for dette i praksis. Det er likevel en sprikende forståelse av hva elevmedvirkning er, og hvorfor det er viktig. Noen oppfatter elevmedvirkning ensbetydende med medbestemmelse, eller å bli gitt muligheten til å foreta valg, mens andre oppfatter elevmedvirkning som et grunnleggende behov og et sentralt element i elevenes motivasjon og mestring.

De kommunene og fylkeskommunene som arbeider gjennomgående med elevmedvirkning, som tydeliggjør sammenhengene mellom elevenes, lærernes, skoleledernes og skoleeiers ansvar og roller for å fremme medvirkning, og som legger til rette for arenaer for erfaringsdeling, refleksjon og videreutvikling av praksis, synes å lykkes best. Dette innebærer en samskapende tilnærming for å utvide innsikt og forståelse, og dermed utvikle sin egen kompetanse om hva elevmedvirkning er, hvorfor det er viktig, og hvilke handlinger det krever.

2.5 Kort sagt om god praksis

Oppsummert viser dagens praksis at de skolene og kommunene/fylkeskommunene som har forståelse av at elevmedvirkning handler om mer enn valg, som uttrykker positive holdninger til at elevmedvirkning er en sentral del av elevenes læring og demokratiforståelse, og at trygge relasjoner må være en forutsetning, også lykkes godt med elevmedvirkningen. Gjennom å legge til rette for involverende prosesser, og å utvikle læreres, lederes og eieres kompetanse om elevmedvirkning, skaper de også en bredere og dypere innsikt i hvordan deres egen praksis må justeres i forholdet til det utviklingsbehovet de har. Dette ser ut til å være i tråd med forskningen på komplekse samfunnsendringer som tydeliggjør behovet av å jobbe på flere nivå samtidig; på det praktiske, politiske og personlige nivået. På det *praktiske nivået* handler det om at elevmedvirkningen må gjøres i praksis, både av elev, lærer, skoleleder og skoleeier. Det innebærer samtidig at denne praksisen må være i tråd med forventningene som er tydeliggjort i LK20, og krever at elevene involveres i større grad enn i dag i planlegging, gjennomføring og evaluering av læringsprosesser og demokratiske prosesser. På *det politiske nivået* handler det om at elevene i større grad enn i dag må involveres i beslutninger på det som berører dem i skolehverdagen. Og til sist vil *det personlige nivået* innebære at forståelsen av hva elevmedvirkning er, må utvides til *mer enn* å kunne foreta valg. Elevmedvirkning har betydning for elevenes læring og utvikling, og må også gjenspeiles i de voksnes handlinger. De gode eksemplene fra dagens praksis, kombinert med innspill fra Elevenes tenketank, danner utgangspunktet for prosjektets utforskning og deretter anbefalinger for neste praksis for å utfylle handlingsrommet for elevmedvirkning i LK20.

3. Hva kan neste praksis være?

Det finnes flere skoler, kommuner og fylkeskommuner som i dag har god praksis når det gjelder elevmedvirkning. Likevel viser blant annet elevundersøkelser over flere år at elevene jevnt over ikke opplever tilstrekkelig elevmedvirkning i skolehverdagen. Det legges til grunn at psykologisk trygghet og positiv forventning og holdning til den enkeltes utviklingspotensiale på elevnivå og voksennivå er en forutsetning for å lykkes med opplevd elevmedvirkning for alle elever. Det profesjonelle lærende fellesskapet vil være nøkkelen til å utvikle ønsket læringskultur, og vil kreve lederskap som legger til rette for refleksjon og utforskning av praksis i skolen eller kommunen/fylkeskommunen.

Dette kapitlet tar utgangspunkt i gode eksempler fra kartleggingen av dagens praksis, hvor det videre er utviklet forenklete konseptbeskrivelser basert på respons fra praksisfeltet for å styrke elevmedvirkningen. De ulike konseptene beskriver både inkrementelle og til dels radikale tiltak, og danner et grunnlag for anbefalinger til neste praksis. Praksisresponsen er samlet inn ved hjelp av et begrenset utvalg av kommuner, fylkeskommuner, skoler, samt Elevenes tenketank. Praksisfeltet er i hovedsak positive til de utvalgte konseptene, og mener det gir tiltak som kan styrke elevmedvirkningen.

Konsept 1: Aktiv elevinvolvering i hele læringsprosessen

Konseptbeskrivelse

Undring, refleksjon, utforskning er gjennomgående beskrivelser i LK20 av hvordan elevene skal få mulighet til å tilegne seg kompetanse, og forutsetter en aktiv elevrolle. Konseptet innebærer å involvere elevene i hele læringsprosessen; før, underveis og etter. Elevene involveres aktivt i starten av et tema ved å sammen med lærer planlegge læringsløp og evalueringsform. Underveis legges det til rette for at elevene selv kan utforske ulike læringsformer, hvor de sammen med lærer kan reflektere over egen læringsprogresjon. Lærer innehar en veiledende rolle med utgangspunkt i elevens behov. Elev og lærer samarbeider om evalueringsform med fokus på læring og mestring. Lærer beholder det profesjonelle ansvaret ved å legge til rette for rammene involveringen skal skje innenfor, og sikrer at elevene utfordres og lærer. Elevene kan også involveres i skolevandring sammen med skoleledere og lærere, og delta i evaluering av læringsprosessen på systemnivå. Dette vil bidra til økt bevissthet på elevenes deltakelse og aktivering i læringsprosessene. Konseptet vil kunne føre til at 1) elevene får kjennskap til hva som forventes av dem når det gjelder bidrag til egen og andres læring, 2) at elevene får kunnskap om hvilke ferdigheter og kompetansemål de skal lære, 3) og at elevene blir motiverte gjennom å oppleve å kunne påvirke hva som skal læres og hvordan læringen skal skje.

Respons fra praksisfeltet

Erfaringer fra praksisfeltet viser at elevinvolvering før, under og etter læringsprosesser bidrar til mer aktive og motiverte elever. Erfaringene viser også at mange elever velger temaer hvor de har gode forkunnskaper, noe som bidrar til økt mestring. Ved å systematisk involvere elevene i hele læringsprosessen, endrer lærerne rollen fra å være «underviser» til å bli veileder, og kraften i elevgruppen benyttes både til innlæring og utvikling av ferdigheter som samarbeid, utforskning, strategisk tenkning, problemløsning og refleksjon. Ved å la elevene medvirke i så stor grad i læring, kan det også virke helsefremmende i form av økt motivasjon og mestring, og økt tilhørighet til fellesskapet.

Oppsummering

Aktiv elevinvolvering i hele læringsprosessen er i tråd med forventningene i LK20, og dermed aktuelt. Forventninger til praksis er gitt i læreplanen, men gjennomføres ulikt i skolene. Ved å systematisk involvere elevene før, under og etter læringsprosesser får elevene kjennskap til hva som forventes av dem og hva de skal lære, samtidig som det vil kunne føre til økt motivasjon og mestring hos elevene.

Figur 10 Aktiv elevinvolvering - handlinger

Konsept 2: Systematisk refleksjon og tilbakemelding fra elever

Konseptbeskrivelse

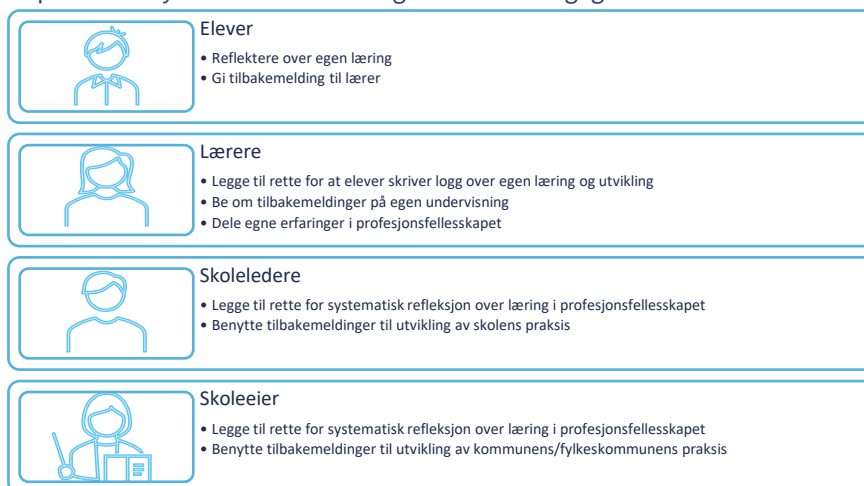
Elevene skal utvikle kompetanse som legger til rette for læring gjennom livet (Oppl. §1). Skolen skal bidra til at elevene reflekterer over sin egen læring, forstår sine egne læringsprosesser og tilegner seg kunnskap på selvstendig vis (LK20). Konseptet innebærer at elevene gjennom dialog med lærer gis mulighet til systematisk tilbakemelding på opplevd utbytte av ulike læringsprosesser. Dette kan gjennomføres både som hel klasse, i et tilfeldig utvalg av elever eller individuelt. For å ivareta psykologisk trygghet og tilstrekkelig tid til refleksjon for den enkelte elev, foreslås det å benytte ulike tilbakemeldinger, som loggbok, samtale og digitale tilbakemeldinger. Det er viktig at refleksjon over egen læring og tilbakemelding til lærer skjer underveis i et arbeid, slik at tilbakemeldingene kan brukes inn i pågående arbeid. Dette konseptet vil kunne føre til at 1) elevene får trening i å reflektere over egen læring, 2) elevene får erfaring med å kunne påvirke utforming av læringsprosesser, 3) læreren får økt innsikt i hva som bør justeres til neste læringsprosess, og 4) skolen som helhet får et godt kunnskapsgrunnlag for skolebasert utvikling.

Respons fra praksisfeltet

Erfaringene fra praksisfeltet er at en systematisk informasjonsinnhenting fra elevene gir et godt grunnlag for refleksjon og kvalitetsutvikling for den enkelte lærer, og for skolen som helhet. Erfaringene viser også at ved å legge til rette for at elevene gir systematiske tilbakemeldinger på egen læring, får de økt bevissthet på hva elevmedvirkning er, og blir mer engasjert i det å lære fremfor ulike aktiviteter. Visualisering av læringsprosesser og å fokusere på progresjon fremfor prestasjon vil gi et godt grunnlag for å utvikle elevenes evne til å reflektere. Tilbakemeldingene fra elever til lærer kan gis i strukturerte utviklingssamtaler, elevstyrte foreldresamtaler, som klassens evaluering eller i samtaler med et utvalg av elever i etterkant en læringsprosess.

Oppsummering

Systematisk refleksjon og tilbakemelding fra elever er aktuelt, og vil kunne føre til at elevene får trening i å reflektere over egen læring, læreren får økt innsikt i effekt av læringsprosess og skolen som helhet får et godt kunnskapsgrunnlag for skolebasert utvikling. Det forutsetter at elevene opplever tilstrekkelig psykologisk trygghet til å gi tilbakemeldinger til lærer. Refleksjon og tilbakemelding kan gjennomføres i ulike varianter og arenaer, men bør primært knyttes direkte til læringsøkter i det daglige.

Figur 11 Systematisk refleksjon og tilbakemelding - handlinger

Konsept 3: Tydeliggjøring av elevrådets rolle

Konseptbeskrivelse

Elevrådet er en viktig arena for elevmedvirkning. Det gir elevene mulighet til påvirkning i saker som er viktig for dem, og gir dem erfaring med demokratiske prosesser. Elever, lærere, skoleledere og skoleeiere beskriver alle elevrådet som det viktigste organet for demokratiske prosesser på sin skole. Det er imidlertid stort spenn i hvordan det benyttes, og hvilke områder elevene opplever at de får bidra til i skoleutvikling. Konseptet inneholder flere forslag til tiltak, og er i dette prosjektet rettet inn mot elevråd. Tiltakene kan samtidig være like aktuelle for ungdomsråd og fylkesungdomsråd.

a) Elevråd for alle trinn

I dag har elevrådet på de fleste barneskoler representanter fra 4-7. trinn. Det bør vurderes å etablere elevråd for alle elevene, hvor også de yngste elevene får anledning til å uttale seg og påvirke. Dette vil gi mulighet til å høre deres stemme, samtidig som det vil gi mulighet for øvelsen i demokratiske prosesser. Det vil også vise en anerkjennelse av alle elevers stemme. Strukturelt kan det organiseres som et felles elevråd, eller som et eget organ hvor eksempelvis elevrådsleder deltar.

b) Opplæring i elevråd

I rollen til en elevrådsrepresentant ligger det at den skal bringe inn saker fra sin klasse til et fora som har mulighet til å påvirke skolens utvikling, og formidle tilbake til klassen prosess og resultat av arbeidet. Elevrådsrepresentanter har et ansvar for å tenke kollektivt og se helhet. Det er trolig et stort potensial for elevrådsrepresentantenes mulighet til å fylle denne rollen om det etableres systematisk opplæring. Det bør utarbeides nasjonale veiledere for denne opplæringen, og sikres lokale strukturer for at den gjennomføres. Eksempelvis kan det utarbeides en lokal avtale som beskriver forventningene til gjennomføring.

c) Inkludering av alle elevstemmene

Elevrådsrepresentanten velges i mange klasser ved hemmelig valg, og mange lærere har gode prosesser får å sikre hensiktsmessig deltagelse. Det beskrives likevel at det ofte er ressurssterke eller populære elever som sitter i elevrådet, og at stemmene til den totale elevgruppen i liten grad blir ivarettatt. Det beskrives også at det er svært forskjellig i hvor stor grad elevene i klassen opplever at de har rom for å sammen diskutere saker som bør løftes til elevrådet. Det foreslås derfor at det vurderes mer systematiske strukturer for å sikre alle elevers stemme, enten gjennom fastsatt tid på timeplan eller egne fora som sikre dette. Men dette vil ikke i seg selv sikre alle elevers stemme. I viktige saker bør det legges til rette for en bredere elevinvolvering. Dette kan eksempelvis gjøres med digitale metoder for å få innspill fra alle elevene, eventuelt utdypet ved intervju av enkeltelever eller grupper. Det ekstraarbeidet dette eventuelt medfører vil kunne hentes inn med mer presise og effektive tiltak.

d) Arbeidsgrupper med fokus på læring

Saker som blir drøftet i elevrådet er av et bredt spekter, men ofte er dette saker som handler om skolens psykososiale miljø. Noen elevråd drøfter saker i forhold til læring og undervisning, for eksempel tema for tverrfaglige prosjekt. Det er imidlertid et stort potensiale til å bruke elevrådet mer aktivt til utvikling av læringsprosesser. Det foreslås at dette enten innføres som en fast del av elevrådet årshjul, f.eks. etter at

det har vært gjennomført nasjonale prøver, eller at det etableres egne arbeidsgrupper i elevrådet med ansvar for dette.

e) Rektor som fast deltager i elevrådet

Skolens representant i elevrådet er enten en lærer, en mellomleder eller en rektor. Rektors deltakelse i elevrådet blir av elever og lærere beskrevet som svært viktig, og med stor symboleffekt. Rektor får da både mulighet for direkte drøfting og refleksjon med elevrådet, og signaliserer til dem at deres stemmer er viktige for skolen ledelse. Erfaringer som både elever og skoleledelse gjør seg i dette samarbeidet, vil også kunne være viktig for å videreutvikle elevmedvirkning på skolen.

f) Faste møtepunkt for alle elevråd i kommunen/fylket

Ved å samle alle elevråd i kommune/fylket vil elevrådene både få en arena hvor de sammen kan jobbe med saker som de definerer som viktige, de vil få mulighet til større påvirkningskraft og kan inspirere hverandre. Dette er kan også kombineres med opplæring i elevrådsarbeidet. Strukturelt kan det gjennomføres både fysisk og digitalt, ved faste møteplasser eller årlige konferanser.

g) Sammenheng mellom elevråd og ungdomsråd

Ved å la ungdomsrådet i kommunen/fylket bidra med opplæring eller formidling av ungdomsrådets prosjekter til de ulike elevrådene, vil det kunne bidra til at elevrådene opplever en større tilknytning til demokratiske arenaer utenfor egen skole, og dermed oppleve at de tar større del i utvikling av lokalmiljøet.

h) Sammenheng med andre samarbeidsorganer i skolen

Elevrådsleder og -nestleder sitter ofte i skolens samarbeidsutvalg (SU) og skolemiljøutvalg (SMU). Både SU og SMU bør sikre at elevrådets innspill blir vektlagt, og gis en større påvirkningskraft til hvilke saker som skal behandles. Elevrådet bør også i større grad få og gi oppdrag direkte fra SU og SMU. SU bør i større grad fokusere på skolens læringsprosesser, og med elevmedvirkning som et spesifikt tema. Dette bør legges inn i årshjulet til SU. Videre kan elevrådet bli en naturlig samarbeidspartner med skolens plangruppe eller lignende, som legger grunnlaget for utvikling av skolens profesjonelle læringsfellesskap.

i) Lovendring

Opplæringsloven §11-2 slår fast at alle grunnskoler skal ha et elevråd. Den regulerer videre elevrådsarbeidet på skolene, ved å presisere at det skal gjelde fra 5-10 trinn, og ved at et medlem av undervisningspersonalet skal ha som oppgave å hjelpe elevrådet i arbeidet. Det anbefales at de tiltak som er foreslått over, systematisk testes ut med følgeforskning. Om tiltakene gir effekt i form av økt elevmedvirkning, foreslås det en lovendring, eksempelvis i forhold til alder for deltagelse, hvilket medlem fra skolen som deltar, presisering av mandat og krav til opplæring.

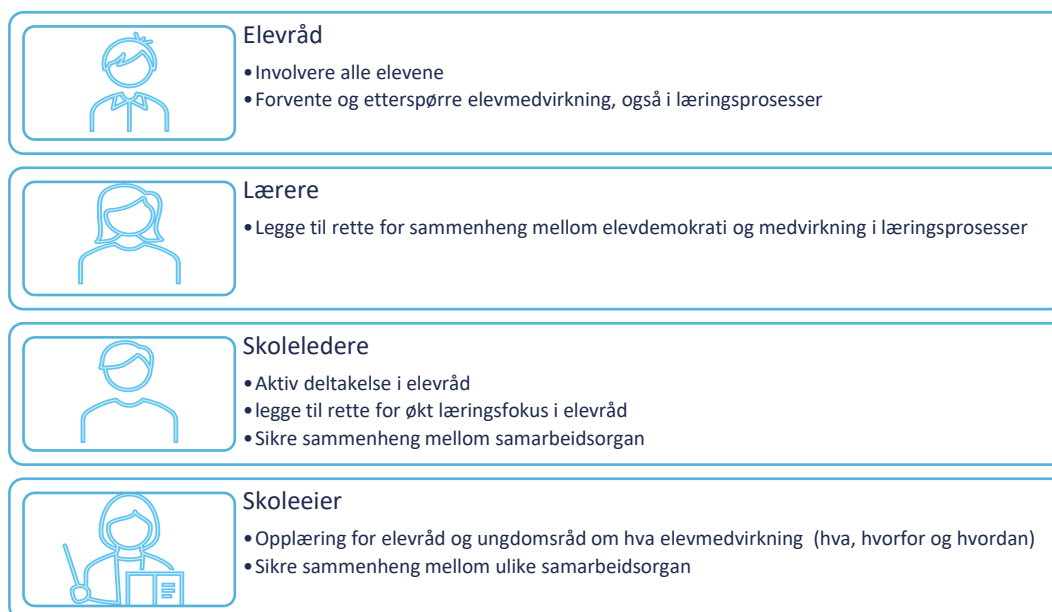
Dersom elevrådet aktiveres på en slik måte som tiltakene over skisserer, vil det kunne føre til elevrådet 1) får en sentral rolle i å utforske hva og hvordan elevmedvirkning kan styrkes i skolen, 2) blir en viktig kilde for den skolebaserte utviklingen, og 3) bidrar til en bedre sammenheng mellom klassene, elevråd og andre samarbeidsorgan i skolen.

Respons fra praksisfeltet

Erfaringene fra praksisfeltet er at det er mange uklarheter rundt både forventninger og mandat til elevråd – særlig på barnetrinn. Det beskrives et ønske om at opplæring i elevråd systematiseres og et klart potensiale til økt bruk av elevrådet i forhold til læringsprosesser. Videre beskrives det gode erfaringer ved å skape økt medvirkningskraft for elevrådene ved å samle dem, enten med jevne mellomrom for felles drøfting av tema eller som del av en årlig elevrådskonferanse. Praksisresponsen beskriver viktigheten av å tydeliggjøre og legge til rette for at elevrådet kan påvirke politiske prosesser. Elevene er i tillegg opptatt av å få alle stemmer, og beskriver tiltak som digitale postkasser til elevrådet og mulighet for anonyme innspill som mulige tiltak. Avslutningsvis beskriver praksisresponsen også viktigheten av å tydeliggjøre elevrådets arbeid og hvilke prosesser som pågår, og å synliggjøre status og oppfølging. Det beskrives at dette eksempelvis kan gjøres ved plakater i fellesareal.

Oppsummering

En tydeliggjøring av elevrådets rolle i demokrati og læring er aktuelt. Det er svært ulik praksis på dette i dag, og elevrådet involveres i hovedsak i saker som omhandler det fysiske eller psykososiale skolemiljøet. Det vurderes at det er et stort potensial til å utvikle elevrådet til et organ som i større grad selv kan definere utfordringer de vil bidra til å løse, kan påvirke på flere arena og kan ta ansvar for å inkludere alle elevstemmene på nye måter. Elevrådets bør bli et sentralt organ på skolen for å sikre økt elevmedvirkning i læringsprosesser.

Figur 12 Tydeliggjøring av elevrådets rolle - handlinger

Konsept 4: Elevmedvirkning på agendaen til skoleledere og skoleeier

Konseptbeskrivelse

Leder har stor betydning i endring og utvikling av organisasjoner, både ved å være en premissleverandør for fokusområder og som rollemodell. De fokusområdene som leder setter på agendaen, vil være områder som organisasjonen vier stor oppmerksomhet, og vil være sentralt for å kunne oppnå struktur og systematikk. For å skape en skole hvor elevmedvirkning er en sentral del av både elevens læring og de demokratiske prosessene på skolen, må det settes på agendaen i alle fora, etterspørres kontinuerlig og det må legges til rette både for utforskende og implementerende prosesser som skaper endring. Videre må lederen være en rollemodell som i sin rolleutøvelse viser viktigheten av elevmedvirkning. Ved å gjøre dette vil 1) skoleeiere, skoleledere, lærere og elever høste erfaringer som, om disse forvaltes i et utviklingsfremmende perspektiv, vil gi mulighet for kontinuerlig utvikling av elevmedvirkning, og 2) skoleeiere og skoleledere utvise tydelige forventninger til lærere og elever om viktigheten av å styrke elevmedvirkningen.

Respons fra praksisfeltet

Elevene er svært tydelige i sine tilbakemeldinger på at rektors rolleutøvelse i forhold til elevmedvirkning er helt avgjørende for hvordan de opplever elevmedvirkning i sin skolehverdag. De beskriver at det å ha en rektor som både formidler at det er viktig, sikrer strukturer for at de kan medvirke, selv er tett på og som er en rollemodell i hverdagen er viktig. Erfaringene viser at lærerne opplever rektors rolle i forhold til elevmedvirkning som avgjørende, og presiserer viktigheten av felles forståelse og tid til læring og utprøving i det profesjonelle fellesskapet. Rektor selv formidler viktigheten av å ha en skoleeier som setter elevmedvirkning på agendaen, som etterspør skolens erfaringer, og som benytter disse erfaringene som grunnlag for felles skoleutvikling i en kommune eller fylkeskommune. Erfaringer viser at ved å la elevene medvirke til for eksempel felles oppvekstplan for alle skoler i en kommune, blir tiltakene mer treffsikre.

Oppsummering

Elevmedvirkning på agendaen til skoleledere og skoleeiere er aktuelt, og vil være viktig for å utvikle felles forståelse og god praksis. Skoleeiere og skoleledere blir sentrale aktører ved å involvere, etterspørre, og legge til rette for refleksjon for å kunne utvikle en felles og forbedret praksis i en skole, kommune eller fylkeskommune.

Figur 13 Elevmedvirkning på agendaen til skoleledere og skoleeiere - handlinger

Konsept 5: Elevmedvirkning som tema i skoleovertakelse

Konseptbeskrivelse

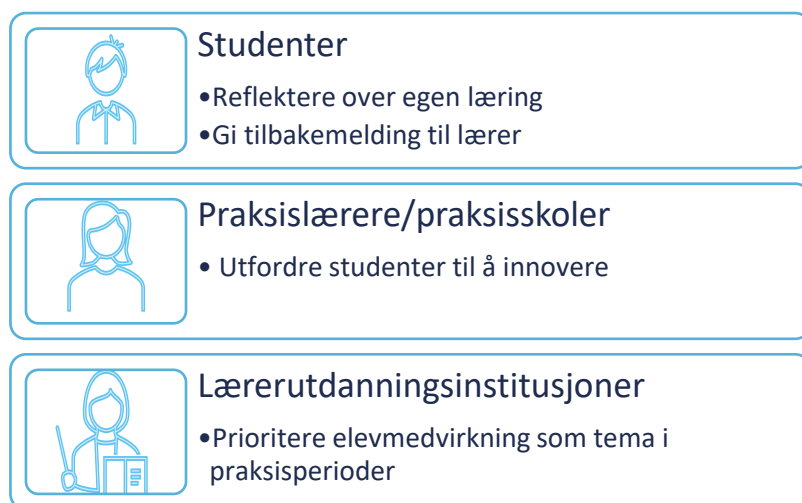
Studenter ved grunnskolelærerutdanningen, og øvrige lærerutdanninger har praksis. Ved flere studiesteder gjennomføres det såkalt skoleovertagelse, hvor studentene drifter en skole for typisk én uke. Konseptet må innebære både et eget faglig opplegg i forkant, utprøving av tiltak under selve skoleovertagelsen og til sist være en viktig del av refleksjon og evaluering i etterkant. Dersom elevmedvirkning er gjennomgående tema for overtagelsen, vil man kunne både 1) løfte tema hos studiestedene, 2) få tilgang til innovative forslag fra studenter og 3) utfordre elevmasse, samt 4) få de ansatte ved praksisskolen til å tenke nytt. Ytterligere vil disse nyutdannede studentene ha et særlig fokus på ulike tiltak for elevmedvirkning inn seg i sin læring.

Respons fra praksisfeltet

Erfaringen fra praksisfeltet er at studiestedene verner om skoleovertagelsen, basert på erfaringen om at det er svært mange tematikker og tiltak som gjerne ønsker fokus ved skoleovertagelsen. Dermed har studentene mange oppgaver den uka. Dette ansvaret er trolig en begrensning på den innovative kraften en antar ligger hos studentene. Erfaringen fra praksisfeltet er at studentene ofte kjører et tradisjonelt og trygt opplegg. Det er det de øver seg på, ikke på å innovere. Man erfarer imidlertid at lærere er mer innovative enn studentene, og derfor kan det være interessant å tenke tema inn i andre deler av praksisen hvor rammene for innovasjon kan oppleves mer trygt.

Oppsummering

Elevmedvirkning som tema er aktuelt, men da trolig primært i øvrige deler av praksisen enn ved skoleovertagelsen. Praksis er styrt av rammeplanen, men organiseres ulikt ved ulike studiesteder. De fleste har imidlertid relativt lang praksis senere i studiet, gjerne på fjerde studieår. Ett særskilt tematisk fokus på dette i en av praksisukene, der de er sammen med lærerne fokuserer på elevmedvirkning er en god mulighet. Det krever samtidig utvikling av et eget opplegg både før, under og etter praksisen. Slik kan da også elevmedvirkning komme inn i emnebeskrivelsene til praksis.

Figur 14 Elevmedvirkning som tema i skoleovertakelse - handlinger

4. Anbefalinger

Følgende problemstillinger skulle besvares i dette prosjektet:

Hvordan kan alle elever få mulighet til å delta aktivt i sitt læringsarbeid?

- a. På hvilken måte legger skolen og kommunen til rette for en aktiv elevrolle?
- b. Hvordan kan skolen og kommunen sørge for at medvirkningen skjer i praksis?
- c. Hva betyr aktivt medborgerskap for elevrollen?
- d. Hvilke muligheter gir nytt læreplanverk?

Hvordan kan elevdemokratiet i skolene styrkes?

- e. På hvilken måte kan elevrådets struktur og mandat best legge til rette for aktiv elevmedvirkning?
- f. Hvordan kan elevenes deltakelse i andre samarbeidsorganer i skolen styrkes?
- g. Hvordan kan samarbeidsorganenes mandat og struktur best legge til rette for at elever kan delta aktivt?

Læreren kan ikke styrke elevmedvirkningen på egenhånd. En viktig del av løsningen ser ut til å være at elever, lærere, skoleledere og skoleeiere har en *felles* forståelse av hva elevmedvirkning er, og betydningen medvirkning kan ha for elevenes læring, utvikling og tilhørighet. Dette vil kreve en grundig og gjennomgående begrepsavklaring og god forankring hos både elever, lærere, skoleledere og skoleeiere. En felles forståelse utgjør et viktig grunnlag for en mer enhetlig praksis i og mellom skoler og kommuner/fylkeskommuner, og vil kunne påvirke til å utvide forståelsen av elevmedvirkning som noe mer enn metodevalg.

Forståelsen av hva elevmedvirkning er og hvorfor det er viktig, positive holdninger og en praksis som gjenspeiler dette er trukket frem som viktige elementer for å kunne lykkes med elevmedvirkning. I jakten på gode eksempler har det utpekt seg noen gjennomgående grep i skoler og kommuner/fylkeskommuner som kan deles inn i tre kategorier med suksessfaktorer:

- Forståelse, holdninger og relasjoner
- Strukturelle grep kombinert med en støttende organisasjonskultur som fremmer systematisk deling og som forplikter alle
- En gjennomgående innsats for å øke og utvikle kompetanse og innsikt hos elever, lærere, skoleledere og skoleeiere.

Forståelse, holdning og relasjoner handler om at skoleeiere, skoleledere, lærere og elever har behov for tilstrekkelig innsikt i hva elevmedvirkning er, og at det handler om noe mer enn å kunne foreta valg av vurderingsmetode eller presentasjonsform. God elevmedvirkning oppnås når elevene involveres i planlegging, gjennomføring og evaluering av ulike prosesser som berører deres skolehverdag. For å kunne lykkes med dette er det en forutsetning at det er etablert gode relasjoner og opplevd psykologisk trygghet mellom elev og elev, elev og lærer og mellom lærer og leder. I tillegg har det stor betydning at voksne i skolesamfunnet speiler en holdning om at alle elevene er sentrale aktører i egen læringsprosess, medelevers læringsprosess og i elevdemokratiet.

Struktur og kultur handler om at det er en sammenhengende struktur mellom elevråd, ungdomsråd og kommunestyret, og mellom ulike refleksjonsarenaer i klasserom, elevråd, lærernes og skoleledernes profesjonelle læringsfellesskap. Når denne strukturen er til stede, er det samtidig viktig at det er kultur for åpen kommunikasjon og refleksjon over egen praksis på alle nivå. Elevenes stemme i planlegging, underveis i gjennomføringen og av den opplevde effekten er en viktig suksessfaktor også her. Både elever og lærere opplever det som sentralt at de har støtte og forventninger fra ledere på både skole- og kommune/fylkeskommunenivå for å kunne lykkes med elevmedvirkningen. Det blir dermed viktig at skoleledere deltar aktivt i elevråd, i det profesjonelle læringsfellesskapet for lærere, og at skoleeier deltar aktivt i skoleledernes profesjonelle læringsfellesskap gjennom å utøve tydelige forventninger, modellering og oppfølging.

Kompetanse og innsikt handler om at både elever, lærere, skoleledere og skoleeiere lykkes best med elevmedvirkning når det arbeides systematisk med å utvikle kompetansen på hva elevmedvirkning er, hvordan det kan legges godt til rette for det, og hvilken betydning elevmedvirkning kan ha for både læring og demokratiet.

4.1 Sentrale tilnæringer for å lykkes

Kompleksiteten i å få mennesker til å oppleve seg møtt og invitert til medvirkning er høy, og skifter fra fellesskap til felleskap. Når vi likevel anbefaler tiltak, er det med en dyp respekt for alt det gode arbeidet som skjer i skolene i dag. Hver kommune, fylkeskommune og skole må se på hva som bør forbedres i egen praksis for at barn og unge skal oppleve tilstrekkelig trygghet og handlingsrom nok til at de kan medvirke, parallelt med at vi bygger trygghet og mot i de voksne til å lytte dypt og respektfullt til den kapasiteten som bor i barn og unge.

Basert på eksisterende forskning, kartlegging og utprøving anbefales følgende tiltak for å styrke elevmedvirkningen:

A. Elevene må involveres i hele læringsprosessen

Undring, refleksjon, utforskning er gjennomgående beskrivelser i LK20 av hvordan elevene skal få mulighet til å tilegne seg kompetanse (LK20), og forutsetter en aktiv elevrolle. Det anbefales å involvere elevene i hele læringsprosessen; både før, underveis og etter. Dette vil kunne føre til at 1) elevene får kjennskap til hva som forventes av dem når det gjelder bidrag til egen og andres læring, 2) at elevene får kunnskap om hvilke ferdigheter og kompetansemål de skal lære, 3) elevene blir motiverte gjennom å oppleve å kunne påvirke hva som skal læres og hvordan læringen skal skje, og at 4) lærerne kan frigjøre tid fra detaljert planlegging til veiledning.

B. Elevenes refleksjon og tilbakemeldinger må etterspørres

Elevene skal utvikle kompetanse som legger til rette for læring gjennom livet (Oppl. §1). Skolen skal bidra til at elevene reflekterer over sin egen læring, forstår sine egne læringsprosesser og tilegner seg kunnskap på selvstendig vis (LK20). Det anbefales å systematisk la elevene, enten som hel klasse, i et tilfeldig utvalg av elever eller individuelt, gi tilbakemelding til lærer på opplevd utbytte av ulike læringsprosesser. Dette vil

kunne føre til at 1) elevene får trening i å reflektere over egen læring, 2) elevene får erfaring med å kunne påvirke utforming av læringsprosesser, 3) læreren får økt innsikt i hva som bør justeres til neste læringsprosess, og 4) skolen som helhet får et godt kunnskapsgrunnlag for skolebasert utvikling. Det anbefales her flere tiltak:

- Loggskrivning
- La elevene delta i evaluering av læringsprosesser
- Elevstyrte utviklingssamtaler
- Ha medvirkning som spesifikt tema under strukturerte elevsamtaler

C. Elevrådets rolle må styrkes

Elevrådet er en viktig arena for elevmedvirkning. Det gir elevene mulighet til påvirkning i saker som er viktig for dem, og gir dem erfaring med demokratiske prosesser. Elever, lærere, skoleledere og skoleeiere beskriver alle elevrådet som det viktigste organet for demokratiske prosesser på sin skole. Det er imidlertid stort spenn i hvordan det benyttes, og hvilke områder elevene opplever at de får bidra til i skoleutvikling. Det anbefales flere tiltak for å styrke elevrådets rolle:

- Elevråd for alle, inkludert 1.-4. trinn
- Opplæring i elevråd
- Inkludering av alle elevstemmene
- Arbeidsgrupper med fokus på læring og medvirkning
- Rektor som fast deltager i elevrådet
- Faste møtepunkt for alle elevråd i kommunen/fylket
- Sammenheng mellom elevråd og ungdomsråd
- Sammenheng med andre samarbeidsorganer i skolen
- Lovendring

Tiltakene kan også være like aktuelle for ungdomsråd og fylkesungdomsråd.

D. Skoleeier og skoleleder må sette elevmedvirkning på agendaen

Leder har stor betydning i endring og utvikling av organisasjoner, både ved å være en premissleverandør for fokusområder og som rollemodell. De fokusområdene som leder setter på agendaen, vil være områder som organisasjonen vier stor oppmerksomhet. For å skape en skole hvor elevmedvirkninger er en sentral del av både elevens læring og de demokratiske prosessene på skolen må det settes på agendaen i alle fora, etterspørres kontinuerlig og det må legges til rette både for utforskende og implementerende prosesser som skaper endring. Videre må lederen være en rollemodell som i sin rolleutøvelse viser viktigheten av elevmedvirkning. Ved å gjøre dette vil ledelse, lærere og elever høste erfaringer som, om disse forvaltes i et utviklingsfremmende perspektiv, vil gi mulighet for kontinuerlig utvikling av elevmedvirkning. Med dette kan elevmedvirkning bli en del av «skolens DNA». Med leder forstås det her både skoleleder og skoleeier, som hver for seg og sammen vil kunne ha en stor betydning for elevenes mulighet for medvirkning. Det anbefales her flere tiltak:

- Opplæring i hva medvirkning på skolen kan være, og hvordan det kan styrkes.
- Involvere elever i utvikling, gjennomføring og evaluering av planer og prosjekter
- Arrangere temasamlinger for skoleledere for å utvikle en felles forståelse av hva elevmedvirkning er, hvorfor det er viktig og hvordan det kan styrkes.

- Legge til rette for arenaer hvor ledere, lærere og elever sammen kan planlegge, gjennomføre og evaluere prosjekter.
- Sikre en god sammenheng mellom klasserom, skole og kommune/fylkeskommune.
- Eterspørre elevmedvirkning i oppfølging av skoler og lærere.
- Synliggjøre resultater av elevmedvirkning.

E. Nasjonale myndigheter må støtte de lokale aktørene

Det er fastslått at det er behov for å rette tiltak på flere nivå samtidig for å løse komplekse samfunnsflokker. Det innebærer at også nasjonale myndigheter bør vurdere hvilke tiltak de kan iverksette for å støtte de lokale aktørene for å styrke elevmedvirkningen i tråd med læreplanen. Det anbefales her flere tiltak:

- Det bør utvikles en ressursbank for lærere, skoleledere og skoleeiere som konkret er knyttet til hvordan elevmedvirkningen kan styrkes
- Elevmedvirkning bør være et spesifikt tema i lærerutdanningen, skolelederutdanningen, og også inkludert i praksisperioder.
- Elevmedvirkning bør inkluderes som et viktig prinsipp i forskrift til Opplæringsloven §3-2

F. Behov for mer kunnskap

Selv om det er en del kunnskap om betydning av medvirkning generelt, er det per i dag lite kunnskap elevmedvirkning spesielt. I dette prosjektet er det trukket frem noen sentrale tilnærminger for å styrke elevmedvirkningen. Fremover kan det være behov for mer kunnskap om elevmedvirkning ved å utforske hva en styrket elevmedvirkning kan bidra til, og hva som kan være ytterligere tiltak. Det er tre områder som peker seg ut i denne sammenheng:

- For det første viser dette prosjektet at medvirkningsmulighetene knyttet til læringsprosesser i dag er svært variable og personavhengige. Hvordan kan det jobbes for at dette skjer systematisk og mindre personavhengig?
- For det andre har det i dette prosjektet kommet frem at det kan være utfordrende å delta i elevrådet, spesielt på de høyere alderstrinnene. Det oppleves ikke som en viktig oppgave, og elevrådsrepresentanter kan oppleve nedsettende kommentarer for sitt eget engasjement. Hvordan kan elevrådet bli et mer relevant organ for elevene?
- For det tredje er foresattes rolle for å styrke elevmedvirkningen ikke behandlet grundig nok i dette prosjektet. Hvordan kan foresatte bli en relevant ressurs for skolene i arbeidet med å styrke elevmedvirkningen fremover?

Alle disse områdene vil kunne være interessante tilfang til dagens kunnskapsgrunnlag om elevmedvirkning i norske skoler, og det kan derfor være behov for forskning som kan utvide kunnskapsgrunnlaget ytterligere.

4.2 Øvrige eksempler på tiltak

Utover de anbefalte tiltakene kan det være behov for å vurdere ytterligere innsats. Her skisseres noen eksempler på elevmedvirkning, hentet fra datagrunnlaget.

Elevenes tenketank

Elevenes opplevelser og refleksjoner rundt læringsprosesser og demokratiske prosesser i skolen er en viktig kilde til skolebasert utvikling. Det å samle elever på tvers av trinn og skoleslag, da gjerne elever som ikke er elevrådsrepresentanter, kan gi verdifull innsikt i elevenes opplevelse av medvirkningsmuligheter og innspill til kontinuerlig forbedring av elevmedvirkningspraksis i skolehverdagen. En tenketank kan også bidra til å ansvarliggjøre elevene på hvordan de selv kan medvirke direkte til praksisutvikling på egen skole.

I prosjektet ble det opprettet en tenketank på tvers av skoleslag og som representerte ulike landsdeler (vedlegg 4). Bruk av metoden på ulike nivå kan være spennende å teste ut. Eksempelvis på kommunenivå ved å samle representanter fra de ulike skolene i en kommune, men særlig på fylkesnivå da erfaringer fra prosjektet er at det gav stor merverdi å være satt sammen fra barnetrinn, ungdomstrinn og videregående skoler. Ved å møtes digitalt vil gjennomføring forenkles og være mer ressursbesparende. En viktig forutsetning er at tenketanken fasiliteres slik at gode medvirkningsprosesser modelleres.

Foresatte som ressurs i elevmedvirkning

Det er et gjennomgående funn i materialet at foresatte i liten eller ingen grad brukes som en ressurs i forhold til elevmedvirkning i skolen. På noen skoler har elevene ansvar for selv å tilbakemelde til foresatte ved utviklingssamtalene, og dette kan være et viktig steg for å utvikle en felles samarbeidsarena mellom elever, skole og foresatte hvor elevens medvirkning til egen læring og i skolens demokratiske prosesser utforskes og drøftes. Det kan anbefales at elevmedvirkning systematisk settes som tema i møter mellom skole og foresatte, både i utviklingssamtaler, på foreldremøter og i SU/SMU, for å bevisstgjøre og engasjere foresatte i enda større grad enn i dag.

Skolen som del av lokalsamfunnet

Elevmedvirkning skal gi forståelse for og erfaring med demokratiske prosesser, og skal bidra til å ruste barn og unge til å bli medvirkende og ansvarlige samfunnsborgere. LK20 tydeliggjør at elevene skal få være medvirkende ikke bare i demokratiske prosesser på skolen, men også i lokalsamfunnet. Vi har i materialet mange gode eksempler på dette. Fra skoler som samarbeider med lokale kulturarrangement, til elever fra elevråd som er faste deltagere i politiske organ. Vår vurdering er at etablering av denne type strukturer vil være svært fremmede for elevers læring i demokratiske prosesser, og gi verdifull erfaring. Vi anbefaler derfor at kommunen legger til rette for at skolens elever og elevråd kan bidra aktivt i både politiske fora og i ulike prosjekt i lokalsamfunnet. Elever og elevråd bør også selv få være med å definere hvor de ønsker å rette innsatsen – med f.eks. å bli stilt spørsmål som: «Hvilket problem vil dere være med å løse?». Det vil fremme elever og elevråds stemmer, ikke bare som et høringsorgan – men som et organ som er med på å legge premiss for samfunnsutvikling.

5. Referanser

- Bandura, A. (1997). Self-efficacy: The Exercise of Control. *Physiological Review*.
- Bandura, A. (2009). Cultivate self-efficacy for Personal and Organizational Effectiveness. I E. Locke, *Handbook of principles of organization behavior* (ss. 179-200). New York: Wiley.
- Bryk, & Schneider. (2002). *Trust in Schools. A core resource for Improvement*. New York: Russel Sage Foundation.
- Dehlin, E., & Jones, M. A. (2021). Ledelse av I M. aas, & K. F. Vennebo, *Ledelse av profesjonelle læringsfellesskap* (ss. 169-189). Bergen: Fagbokforlaget.
- Dehlin, E., & Jones, M. A. (2021). The significance of student participation for leading Norwegian schools in the 21st century.
- Dehlin, E., & Jones, M. A. (2021). The significance of student participation for leading Norwegian schools in the 21st century . *Ikke publisert enda*.
- Dweck, C. (2006). *Mindset: The New Psychology of Success*. New York: Random House Publishing Group.
- Dweck, C. (2017). *Mindset - Updated Edition. Changing The Way You Think To Fulfill Your Potential*. Little Brown Book Club.
- Edmondson, A. (2018). *The Fearless Organization: Creating Psychological Safety in the Workplace for Learning, Innovation, and Growth*. John Wiley & Sons Inc.
- Fafo. (2013, 02). Hentet fra Regjeringen.no:
https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/krd/prosjekter/saman_om_ein_betre_kommune/8_helsefremmende_arbeid.pdf
- Folkehelseinstituttet. (2022, Mai). *Psykisk helse hos barn og unge*. Hentet fra fhi.no:
<https://www.fhi.no/nettpub/hin/psykisk-helse/psykisk-helse-hos-barn-og-unge/>
- Fullan, M., & Hargreaves, A. (2012). *Professional Capital*. Taylor and Francis Ltd.
- Furre, H., Danielsen, I.-J., Stiberg-Jamt, R., & Skaalvik, E. (2006). *Som elevene ser det*. Oslo: Utdanningsdirektoratet.
- Govorova, E., Benitez, I., & Munitz, J. (2020, Mars). How Shcool Affect Student Well-being: A cross-cultural Approach in 35 OECD Countries. *Frontiers in Psykology*. Hentet fra
<https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2020.00431/full#h>
- Hargreaves, A., & Shirley, D. (2021). *Five Paths of Student Engagement*. Solution Tree.
- Kirk, C. M., Lewis, R., Brown, K., Karibo, B., & Park, E. (2016, Juni 7.). The power of student empowerment: Measuring classroom predictors and individual indicators. *The Journal of Educational Research*, ss. 589-595.
- Lillejord, S., & skolebidrag, E. f. (2021). *En skole for vår tid*. Regjeringen.

- OECD. (2019). *OECD/Education*. Hentet fra https://www.oecd.org/education/2030-project/teaching-and-learning/learning/student-agency/Student_Agency_for_2030_concept_note.pdf
- Prilleltensky, I. (2022, okt 6). *Mattering and mental health*. Hentet fra professorisaac.com: <https://www.professorisaac.com/mattering/mentalhealth>
- Redd Barna. (u.d.). *Elevmedvirkning*. Hentet fra reddbarna.no: <https://www.reddbarna.no/skole/ingenutenfor/elevmedvirkning/#:~:text=Elevmedvirkning%20betyr%20at%20elevene%20f%C3%A5r,som%20ber%C3%B8rer%20dem%20p%C3%A5%20skolen.>
- Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2017). *Self-determination theory : basic psychological needs in motivation, development, and wellness*. Guilford Press.
- Sharma, M. (2017). *Radical Transformational Leadership*. California: North Atlantic Books.
- Utdanningsdirektoratet. (2020). Hentet fra udir.no: <https://www.udir.no/lk20/overordnet-del/3.-prinsipper-for-skolens-praksis/3.1-et-inkluderende-laringsmiljo/>
- Utdanningsdirektoratet. (2020). *Læreplanverket overordnet del*. Hentet fra Udir.no: <https://www.udir.no/lk20/overordnet-del/opplaringens-verdigrunnlag/1.6-demokrati-og-medvirkning/>
- Utdanningsdirektoratet. (2020). *Udir.no*. Hentet fra <https://www.udir.no/lk20/overordnet-del/opplaringens-verdigrunnlag/1.6-demokrati-og-medvirkning/>
- Utdanningsdirektoratet. (2020). *Udir.no*. Hentet fra Tall og forskning: <https://www.udir.no/tall-og-forskning/brukerundersokelser/Om-temaene-i-Elevundersokelsen/Medvirkning/>
- Utdanningsdirektoratet. (2020). *Udir.no*. Hentet fra Læreplanverket Overordnet del: <https://www.udir.no/lk20/overordnet-del/opplaringens-verdigrunnlag/1.6-demokrati-og-medvirkning/>
- Yeager, D., & m.fl. (2019). A national experiment reveals where growth mindset improves achievement. *Nature*, 364-369.
- Yeager, D., & m.fl. (2021). Teacher Mindsets help explaining where a growth-mindset intervention does and doesn't work. *Psychological Science*.

5.1 Vedlegg 1: Metode

Forskningsdesignet i arbeidet bygger på en kombinasjon av ulike datainnsamlingsmetoder, for å sikre mest mulig valide analyser. Arbeidet startet med en forstudie. Denne bestod av en såkalt «desk study» eller skrivebordsstudie, hvor allerede etablerte kilder til informasjon ble samlet og gjennomgått. Syntesen av de mest relevante elementene er fremstilt i kapittel 1.2., og resulterte i et selvstendig notat (se vedlegg 1) som ble presentert for referansegruppen og Elevenes tenketank. Forstudien var viktig for å gi den videre prosessen et velfundert startpunkt og anledning for prosjektteamet, referansegruppen og elevenes tenketank til å reflektere over hvilke forhold som er særlig relevant å utforske i det videre arbeidet.

Elevenes tenketank

Involvering av elever i et prosjekt som omhandler elevmedvirkning, har vært selvsagt for prosjektet. I tillegg til at elever er brukt som respondenter i de kvalitative intervjuene, ble det opprettet en «Elevenes tenketank» for elever. For å få et bredest mulig informasjonsgrunnlag var kriterier for utvelgelse til tenketanken at den til sammen skulle representere elever fra alle skoleslag, barnetrinn, ungdomstrinn og videregående skole, og ulike deler av landet geografisk sett. I tillegg til var det ønskelig å ha med elever som hadde interesse for å si noe om elevmedvirkning. Det var ikke en forutsetning at elevene var i elevråd eller hadde spesielle roller i skolesamfunnet. Tenketanken bestod av 5 elever fra barnetrinn, 5 elever fra ungdomstrinn, 8 elever fra videregående, spredt utover landet. Tenketanken hadde til sammen 4 møteplasser digitalt gjennom prosjektperioden, og ble ledet av prosjektteamet. I fasiliteringen av tenketanken ble det vektlagt involverende prosesser for å modellere hvordan elevmedvirkning kan være i praksis.

Formålet med å opprette en tenketank var å ha en arena som i enda større grad enn i kvalitative intervju kunne få frem forståelse, tanker og innspill gjennom hele prosjektperioden om hva elevene mener er god elevmedvirkning, gode eksempler på elevmedvirkning fra deres konkrete skolehverdag og innspill til praksis som fremmer elevmedvirkning. Tema og spørsmål i tenketanken ble dynamisk utformet underveis i prosjektperioden etter hva som var særlig aktuelt å få innspill på. Det ble også åpnet opp for generelle innspill og kommentarer om elevmedvirkning. Innspillene fra tenketanken ble deretter presentert for noen av de som har blitt intervjuet tidligere i prosjektet for praksis-respons. Innspillene fra «Elevenes tenketank» er en del av både del 1 - kartlegging av god praksis, og del 2 - utredning av neste praksis.

Spørreundersøkelse

Som en del av datainnsamlingen i dette prosjektet er det gjennomført to spørreundersøkelser: en til skoleledere ved norske grunnskoler og videregående skoler, og en til skoleeiere i alle norske kommuner og fylkeskommuner. Spørreundersøkelsene utgjør en sentral del av kartleggingsfasen, og har vært viktig for å samle inn data om begrepsforståelse, holdninger og praktisering av elevmedvirkning blant skoleledere og skoleeiere.

Spørreundersøkelse til skoleledere og skoleeiere

Spørreskjemaet til skolelederne bestod av til sammen 89 spørsmål. Årsaken til det høye antallet spørsmål for skoleledere er at 51 spørsmål er organisert i matriseformat. Spørreundersøkelsen er delt inn i fire hovedtema i tillegg til bakgrunnsspørsmålene innledningsvis: begrepsforståelse, holdninger til elevmedvirkning, praktisering av elevmedvirkning, og innovative grep. Spørreskjemaet ble vurdert av oppdragsgiver, og revidert på bakgrunn av tilbakemeldingene før distribusjon.

Kontaktinformasjon til skolelederne ble innhentet gjennom Kommuneregisteret, med kontaktinformasjon til 2932 skoleledere. Spørreundersøkelsen ble distribuert til de 2969 skolelederne via det digitale verktøyet SurveyXact, 13. oktober 2021. Deretter ble det sendt ut påminnelser ved to anledninger. Spørreundersøkelsen ble avsluttet 19. november 2021.

199 respondenter ble fjernet fra utvalget på grunn av ulike tilbakemeldinger, blant annet at skolen ikke lenger ble drevet, at personen ikke lenger var ansatt, at skolen ikke var i målgruppen (fagskoler, opplæringscentre) samt stor andel automatisk returnerte eposter. 621 skoleledere besvarte undersøkelsen. Det gir en svarprosent på 21 prosent, og en feilmargin på tre prosent. Ti prosent har gjennomført hele undersøkelsen, og 11 prosent er kategorisert med «noen svar». Disse inngår likevel i det totale datagrunnlaget.

Kontaktinformasjonen til skoleeierne ble innhentet manuelt via kommunenes og fylkeskommunenes egne nettsider. På denne måten ble det samlet inn kontaktinformasjon til 369 skoleeiere. Spørreundersøkelsen ble distribuert til de 369 skoleeierne via det digitale verktøyet SurveyXact, 18. november 2021. Deretter ble det sendt ut påminnelser ved to anledninger. Spørreundersøkelsen ble avsluttet 06. januar 2022. 15 respondenter ble fjernet fra utvalget på grunn av automatisk returnerte eposter. 142 skoleeiere besvarte undersøkelsen. Det gir en svarprosent på 39 prosent, og en feilmargin på seks prosent. 27 prosent har gjennomført hele undersøkelsen, og 12 prosent er kategorisert med «noen svar». Disse inngår likevel i det totale datagrunnlaget.

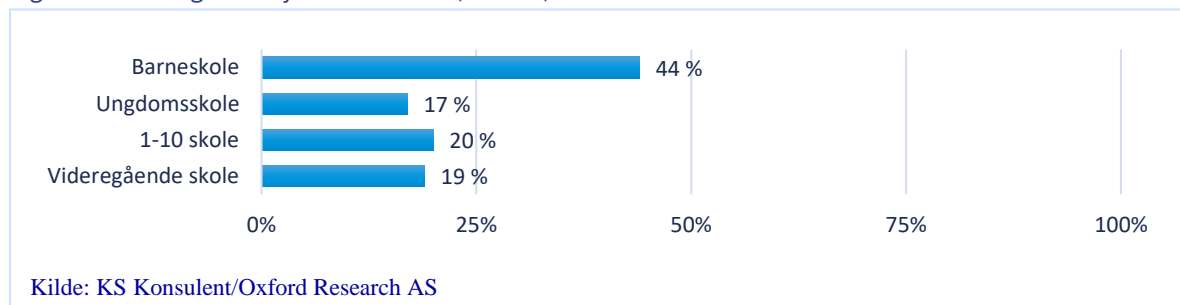
Begge spørreundersøkelsene inneholder flere spørsmål som er tilknyttet en aktivisering/ruting fra et tidligere spørsmål, som vil si at respondenten kun får spørsmålet dersom det er relevant å svare på. I tillegg inneholder undersøkelsen en del åpne felt hvor respondentene kan skrive inn informasjon dersom de måtte ønske å gi mer utfyllende svar. Videre har spørsmålene ikke vært låst, ettersom det av erfaring kan medføre irritasjon hos respondentene å bli tvunget til å besvare spørsmål som ikke oppleves relevante for dem. Dermed varierer antall respondenter noe fra spørsmål til spørsmål. Alle figurer som er presentert i rapporten er merket med N, som viser hvor mange som har besvart spørsmålet.

Nøkkeltall fra spørreundersøkelsene

Ettersom elevmedvirkning er et konsept som i stor grad forstås og oppleves forskjellig, presenteres det i det følgende noen nøkkeltall fra spørreundersøkelsene som bidrar til å gi viktig kontekstuell informasjon om gruppen(e) som har deltatt i undersøkelsene, og dermed hva som ligger til grunn når de har svart på spørsmål om elevmedvirkning.

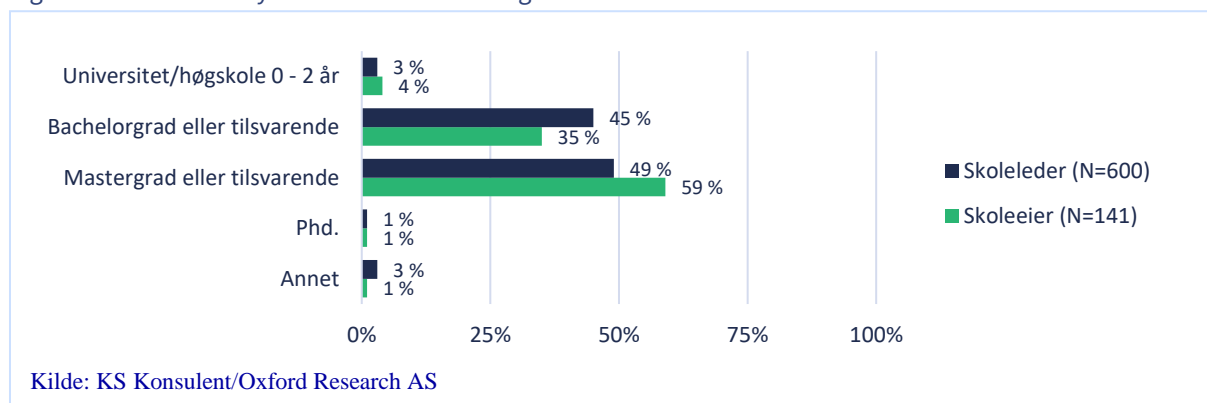
Av skolelederne som har svart på undersøkelsen, er 63 prosent kvinner og 37 prosent menn. 99 prosent av dem jobber ved offentlig skole, én prosent jobber ved privat skole, og alderen strekker seg fra 30 – 68 år, med et gjennomsnitt og en median på 52 år. Skolelederne har mellom 0 – 43 års erfaring som skoleleder, med et gjennomsnitt på 10 år, og en median på 11 år. Den største gruppen skoleledere i spørreundersøkelsen oppgir at de jobber ved en barneskole, mens de resterende fordeler seg jevnt over de andre kategoriene:

Figur 15: Hva slags skole jobber du ved? (N = 620)

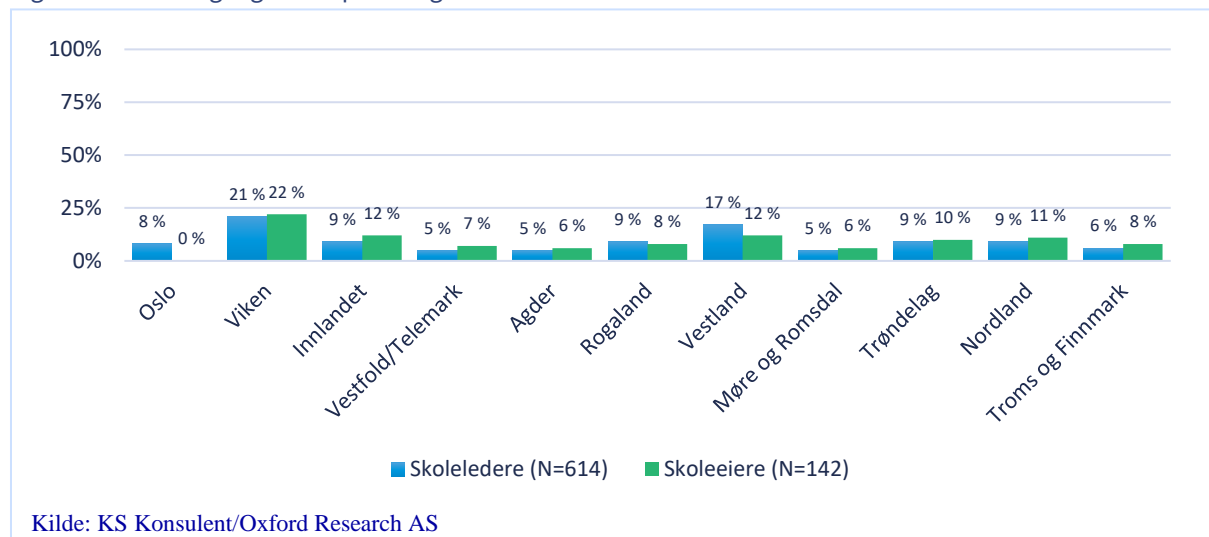
Skolene som skolelederne i utvalget jobber ved, har mellom 8 og 2500 elever, med et gjennomsnitt på 282, og en median på 250. Skolene har mellom 3 og 260 undervisningsstillinger, med et gjennomsnitt på 39 og en median på 27. Av elevrådsrepresentanter har skolene fra 0 til 130 elever i elevrådet, hvor gjennomsnittet ligger på 17 og medianen ligger på 12. Av skoleeierne som har svart på undersøkelsen, er 60 prosent kvinner og 40 prosent menn. Alderen strekker seg fra 34 - 67 år, med et gjennomsnitt og en median på 53 år. Skoleeierne har mellom 0 - 26 års erfaring som skoleeier, med et gjennomsnitt på 6 år, og en median på 5 år. Av utdanning er skolelederne ganske jevnt fordelt på bachelorgrad/cand.mag. og mastergrad/hovedfag, eller tilsvarende, mens skoleeierne er representert med en noe høyere andel mastergrad/hovedfag enn bachelorgrad/cand.mag.

Figur 16: Hva er din høyeste fullførte utdanning?

Til sist kan den geografiske spredningen av skolelederne og skoleeierne som har svart på undersøkelsen illustreres ved følgende figur:

Figur 17: Oversikt geografisk spredning

Her kan det nevnes at det kun er én skoleeier per kommune, mens det for skoleledere gjerne er flere per kommune. Ettersom Oslo både er en kommune og et fylke, har dette fått utslag ved at skoleeiere i Oslo står ved null prosent. Dette har imidlertid ingen praktisk betydning for datamaterialet.

Case-studier

For å sikre kartlegging av de skoler og skoleeiere som ansees som dyktige på elevmedvirkning, og som er reflekterte omkring tematikken og kan gi interessante innspill, er det benyttet en såkalt «snowballing» metode, altså å la ballen rulle. Med det menes konkret at oppdragsgiverne i starten av arbeidet ble forespurt hvem de mente kunne komme med interessante innspill, for dernest å spørre disse igjen om hvem andre som ansees som å være formålstenlige å snakke med. Videre er det gjort et utvalg blant skoler som over tid har vist gode resultater på elevmedvirkning i Elevundersøkelsen.

Kvalitative intervjuer

Aktører som har blitt identifisert som relevante å kartlegge, har blitt kontaktet, og det er gjennomført relativt åpne og eksplorative intervju. Intervjuene har vært basert på tematisk orienterte intervjuguider, som har blitt utviklet på grunnlag av funn i gjennomført survey. Intervjuene har sentrert seg rundt følgende hovedtema:

Tema 1 – Hvordan kan alle elever få mulighet til å delta aktivt i sitt læringsarbeid?

Tema 2 – Hvordan kan elevdemokratiet i skolene styrkes?

Tema 3 – Eksempler på nyskapende praksis som fremmer elevmedvirkning og elevdemokratiet i skolen

Intervjuene har blitt gjennomført med elev, lærere, skoleledere og skoleeiere for å kunne favne bredden og nivåene i problemstillingene. Åpne og eksplorative intervju har blitt valgt for å gi en dypere innsikt, da hensikten har vært å kartlegge elevenes opplevelser av medvirkning og demokrati, samt refleksjoner og holdninger (gjennom tanker og språk) hos lærere, ledere og eiere. Et sammensatt utvalg har gitt nødvendig

breddeinnsikt på virkemidler i konteksten rundt elevene og gode eksempler fra dagens praksis. Disse eksemplene har gitt retning for anbefalinger til neste praksis for å kunne utnytte handlingsrommet i LK20 enda bedre enn i dag. Elever, lærere, skoleledere fra barneskoler, ungdomsskoler og videregående skoler, samt administrative skoleeiere i kommuner og fylkeskommuner fra ulike deler av landet har deltatt, og under følger en fremstilling av fordelingen på roller og antall.

Gjennomførte intervju:

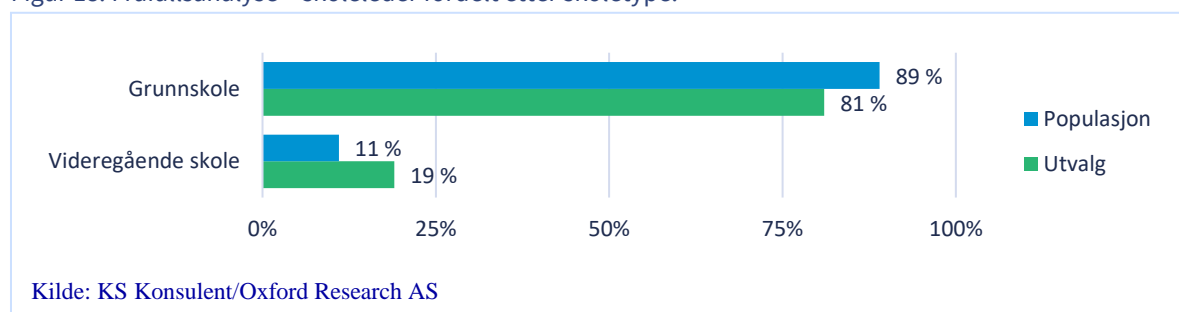
Rolle	Antall intervju	Antall personer	Gruppe/individuell
Skoleeier (adm.)	7	7	Individuell
Skoleleder	7	15	Gruppe
Lærer	7	15	Gruppe
Elever	4	10	Gruppe

Vurdering av datagrunnlaget

Det er benyttet både kvalitativ og kvantitativ metode, og det er inkludert flere ulike aktørgrupper. Det er samlet inn data fra skoleeiere, skoleledere, lærere og elever. Samlet sett vurderes det slik at informantgruppene har gitt et godt bilde av elevenes muligheter til å delta aktivt i sitt læringsarbeid, og definisjon, holdninger og praktisering av elevmedvirkning. I tillegg har informantgruppene bidratt med nyttig informasjon som har gjort det mulig å utrede forslag til neste praksis.

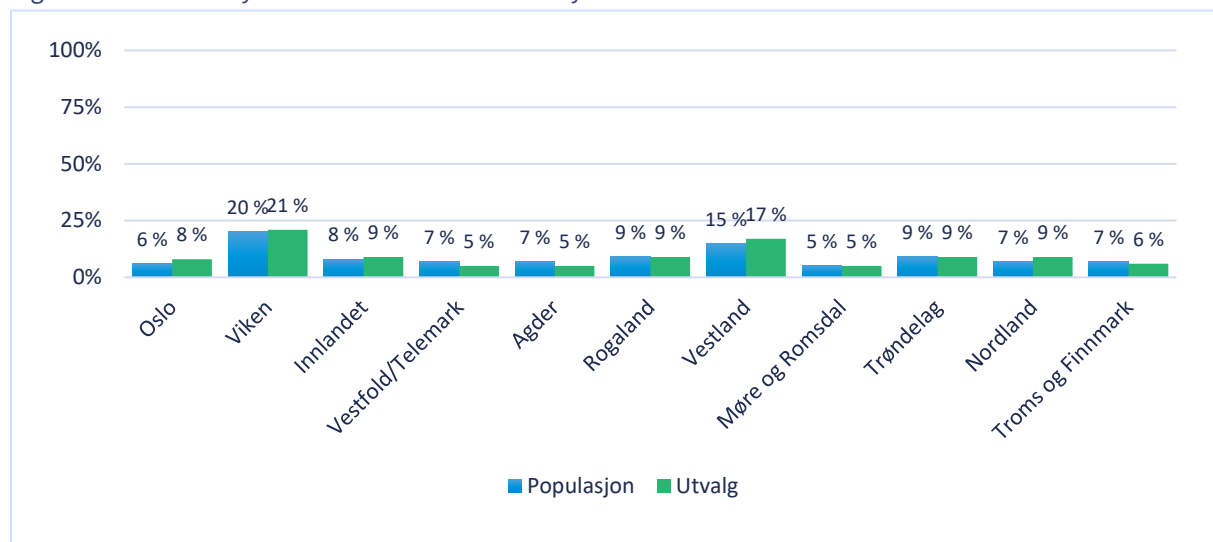
Det er færre skoleledere fra videregående skoler som har svart på spørreundersøkelsen enn skoleledere fra grunnskoler. Dette er først og fremst fordi det er 415 videregående skoler i Norge per 2020/-21, og 2776 grunnskoler. En frafallsanalyse viser at utvalget er nokså balansert, men at skolelederne fra de videregående skolene faktisk er noe overrepresentert sammenlignet med den helhetlige populasjonen. Avviket er på 8 prosentpoeng. Dette har imidlertid ingen praktisk betydning for resultatene. For eksempel endres gjennomsnittsskåren for «Hvor ofte gjennomføres elevsamtalen i løpet av året?» fra 2,59 til 2,76 dersom vi benytter en variabel vektet etter skoletype.

Figur 18: Frafallsanalyse – skoleleder fordelt etter skoletype.

Skolelederne som har svart på undersøkelsen er også representativt fordelt på fylkene, med den høyeste andelen er fra Viken og Vestland, og de resterende jevnt fordelt.

Figur 19: Frafallsanalyse – skoleleder fordelt etter fylke.

Kilde: KS Konsulent/Oxford Research

Både i intervjuene og i spørreundersøkelsene må skoleeierne og skolelederne forventes å være strategiske i sin svargivning. Dette gjelder særlig på dimensjoner som går på holdninger og praktisering. Spørreundersøkelsene er det skoleeiere og skoleledere som har besvart. Det innebærer at de har vurdert sine egne holdninger og egne skolers arbeid med elevmedvirkning. Egenrapportering på denne måten, kan være beheftet med manglende innsikt i ens egen manglende innsikt og kunnskap. I rapporten søkes det å tydeliggjøre at det er skoleeierne og skoleledernes selvrappotering der hvor dette er relevant, samtidig med at de kvantitative funnene underbygges med kvalitative funn fra intervjuer med lærere og elever. Dette nyanserer datamaterialet.

Det er viktig å presisere at det kvantitative datamaterialet fra intervjuene ikke er representativt for hele landet, og dermed ikke gir et fullstendig bilde av dagens praksis knyttet til elevmedvirkning. Basert på metode for utvelgelse av informanter gir det likevel et tilstrekkelig grunnlag for å trekke frem gode eksempler på eksisterende praksis. Intervjuguidene ble utarbeides på grunnlag av en syntese av svarene fra spørreundersøkelsene, sammen med sentrale elementer i det eksisterende kunnskapsgrunnlaget/tidligere forskning. Spørsmålene ble utformet slik at nyanser i ulike holdninger og forståelser av elevmedvirkning skulle komme frem, og for å få frem konkrete eksempler på dagens praksis. Intervjuerne har høy kompetanse og erfaring fra skole, og kunne dermed følge opp med relevante spørsmål underveis i intervjuene. Dette har bidratt til at datamaterialet fra forstudiet og de kvalitative intervjuene kan ses i sammenheng, og gir et godt grunnlag for å komme frem til anbefalte tiltak for å styrke elevmedvirkningen.

Følger av Covid-19

Grunnet pandemien har det ikke blitt gjennomført kvalitative intervjuer med elever ved alle skolene vi har gjennomført samtaler. Dette handler i hovedsak om at arbeidet med elevmedvirkning i seg selv har vært begrenset av pandemien, og at skoleeiere har vurdert at tidspunktet for å drøfte elevmedvirkning ikke ville gi et riktig bilde. Sett i utgangen av en pandemi er det et interessant funn i seg selv at elever kan ha fått færre

muligheter til å medvirke i en situasjon som i så stor grad har preget deres liv på og utenfor skolen, og at elevmedvirkning ikke oppleves som tilstrekkelig viktig av de voksne.

Spørreundersøkelsen som ble sendt ut til skoleeiere og skoleledere har ikke eksplisitt spurt om påvirkningen av pandemien for praktiseringen av elevmedvirkning, men i flere av svarene fra skolelederne vises det til at mange av de vanlige rutinene og møteplassene har vært preget av koronatiltak, slik som elevrådsmøter, foreldremøter, samarbeidsutvalg. Disse har i flere perioder blitt gjennomført digitalt. En skoleleder forteller at pandemien har ført til at elevene har vært nødt til å utvise medborgerskap på makronivå. Det er i tillegg noen få skoleledere som oppgir at pandemien har ført til forsinkelser i arbeidet med elevmedvirkning, og en skoleleder stiller også spørsmål ved tidspunktet for gjennomføring av spørreundersøkelsen:

Utfordrende med fokus på pandemi og samtidig implementere nytt læreplanverk med alle restriksjoner - dette bærer svarene stort preg av. Stusser derfor litt på tidspunktet dere har valgt for innhenting av informasjon.

Skoleleder

Dette kan tyde på at enkelte har opplevd det som utfordrende å praktisere god elevmedvirkning under pandemien, hvor det har vært mye fokus på tilrettelegging, restriksjoner, og fjernundervisning.

5.2 Vedlegg 2: Notat om teoretisk og analytisk tilnærming

FoU elevmedvirkning

Statusnotat forstudie august – oktober 2021

Innledning

KS konsulent og Oxford Research er nå i slutfasen av forstudiet, og i dette notatet oppsummerer vi arbeidet så langt. I tillegg gjør vi rede for hovedtrekkene for arbeidet i neste fase – kartlegging av god praksis. Hensikten med forstudiet har vært å innhente informasjon om god elevmedvirkningspraksis i dag, både i teori/forskning og i praksis. Denne informasjonen danner kunnskapsgrunnlaget for videre studie, og skal definere behovet for videre utforskning. Neste fase i arbeidet er å kartlegge dagens gode praksis for å finne gode eksempler på hva skoler og kommuner/fylkeskommuner gjør for å sikre god elevmedvirkning.

Bakgrunn for prosjektet

Kunnskapsløftet 2020 (LK20) sier at «Elevene skal erfare at de blir lyttet til i skolehverdagen, at de har reell innflytelse, og at de kan påvirke det som angår dem. De skal få erfaring med og praktisere ulike former for demokratisk deltakelse og medvirkning, både i det daglige arbeidet i fagene og gjennom for eksempel elevråd og andre rådsorganer.» Det finnes relativt lite forskning på elevdemokrati og elevmedvirkning, og dette FoU-arbeidet skal bidra til å komme med forslag eller anbefalinger på hvordan elevdemokrati og elevmedvirkning kan utvikles. Innlegg fra Elevorganisasjonen under dialogkonferanse høsten 2020 om hva som skal til for å skape god elevmedvirkning legges til grunn for arbeidet: elevene må ses på som naturlige samarbeidspartnere i undervisningen, og må oppmuntres til å delta i elevdemokratiet. Trygge rammer, som undervisningsevaluering og faste samtaler om utvikling av undervisningen, er gode forutsetninger for at alle elever skal oppleve god elevmedvirkning.

Oppsummering av kunnskapsgrunnlaget

Under følger en oppsummering av «Utfyllende notat om teoretisk og analytisk tilnærming» datert 14. juni 2021 (vedlegg 1), og er en kort redegjørelse av de mest sentrale forskningsfunn og modeller som er relevante for god elevmedvirkning.

Mulighetsrommet i LK20

I LK20 er elevmedvirkning fremhevet i overordnet del og i læreplaner; «Elevmedvirkning må prege skolens praksis. Elevene skal medvirke og ta medansvar i læringsfelleskapet som de skaper sammen med lærerne hver dag. Elevene tenker, erfarer og lærer i samspill med andre gjennom læringsprosesser, kommunikasjon og samarbeid» (Utdanningsdirektoratet, 2020).

Elevmedvirkning knyttes opp til muligheten til å påvirke hvordan skolen drives, dens innhold, arbeidsmåter i fagene og egen læringsprosess. Medvirkning handler også om demokratisk forståelse og samfunnsdeltakelse. Elevmedvirkningens *hvorfor* vil vi forankre i sosiokulturell læringsteori og motivasjonsteori/mestringstro. Elevmedvirkning handler om samspillet mellom lærer- elev og elev- elev.

Hvorfor medvirkning?

LK20 legger stor vekt på å ruste barn og elever til å være kontinuerlig lærende, både faglig og sosialt. Det legges vekt på betydningen av barn og elever som er målrettede og medvirkende i egen læring, og ikke minst ledelsens og lærerens betydning for at man lykkes med å utvikle elevenes potensiale.

Elevmedvirkning har vært analysert gjennom elevundersøkelsen i en årrekke, men da primært som et virkemiddel for læring. Kunnskap om betydningen av elevmedvirkning i læringsprosessen har eksistert lenge. I rapporten [Analyse av den nasjonale undersøkelsen – elevinspektørene 2005](#) trekkes det frem at læring er en aktiv prosess, og at dette innebærer at læringsarbeidet må utføres av den som skal lære. I samme rapport trekkes det sammenhenger til indre motivasjon, og at vi mennesker har iboende behov for selvbestemmelse eller medvirkning som en sentral forutsetning for den indre motivasjonen. Deci og Ryan (2000) trekker frem tre grunnleggende behov som grunnlag for å bli indre motiverte:

- Behov for selvbestemmelse
- Behov for tilhørighet
- Behov for kompetanse

Samtidig viser de siste års elevundersøkelser at elevene ikke opplever tilstrekkelig elevmedvirkning i skolehverdagen. Hvorfor klarer vi ikke å legge bedre til rette for elevmedvirkning, på en slik måte at elevene opplever dette både i demokratiopplæringen og sin egen utvikling? Er det slik at lærere og ledere ikke i tilstrekkelig grad ser behovet? Eller er bildet mer komplekst? Videre følger en kort redegjørelse for noe av hva som kan utgjøre denne kompleksiteten.

Internasjonal interesse for elevmedvirkning

Vi har valgt å trekke frem noen sentrale aspekter fra OECDs Student Agency, Student Empowerment og Well-being, i tillegg til norsk forskning og teori som belyser viktigheten av elevmedvirkning og hva det kan innebære av praksisendring for lærere og ledere i lys av ny læreplan. Det er en økende nasjonal og internasjonal bevissthet på viktigheten av at elevene er subjekt i både egen læring og i eget liv. Dette vises blant annet i Student Agency 2030 (OECD, 2019), som handler om utvikling av identitet og opplevelsen av tilhørighet. Student Agency kan forstås som det å ha evne og vilje til å positivt påvirke sitt eget liv og sine omgivelser. For å kunne dette trenger elevene å utvikle grunnleggende ferdigheter i medvirkning, både her og nå og for fremtiden. Foreldre, lærere, medelever og samfunnet for øvrig er viktige relasjoner for å kunne hjelpe elevene i egen læringsprosess og i utviklingen av å bli en god medborger i et demokratisk samfunn. I prosessen med å finne god praksis og neste praksis for bedre elevmedvirkning i en norsk kontekst, vil dette være et relevant tankesett å bruke som en overbygning for arbeidet. Hvilke spesifikke ferdigheter kreves, og hva bør prege relasjonene til de sentrale støttespillerne rundt elevene? Motivasjon, fremtidstro, egenvurdering og et dynamisk tankesett (Growth Mindset) vil være nøkkelord for både elevene selv, og de i omgivelsene rundt.

Well-being

Well-being kan oversettes til livstilfredshet, og kan sies å være hovedmålet for elevenes læring og for et demokratisk samfunn. I en studie basert på resultatene fra PISA-undersøkelsen i 35 OECD-land (Govorova, Benitez, & Munitz, 2020), settes well-being inn i et rammeverk bestående av kognitive, psykologiske, sosiale, fysiske og materielle faktorer. Resultatene av denne studien indikerte at den kognitive dimensjonen, uttrykt gjennom blant annet elevenes opplevelse av egne prestasjoner, motivasjon og angst i testsituasjoner, har en sammenheng med elevenes prestasjoner på tvers av landene. Studien viser behovet for å videreutvikle den

sosioemosjonelle utdanningen i skoler, og å utvikle presise måter å evaluere/vurdere well-being på. I vår sammenheng kan dette benyttes for å finne presise kjennetegn på elevmedvirkning både i eget læringsarbeid og i elevdemokratiet.

Betydningen av elevmedvirkning for ledelse av norske skoler i det 21. århundret

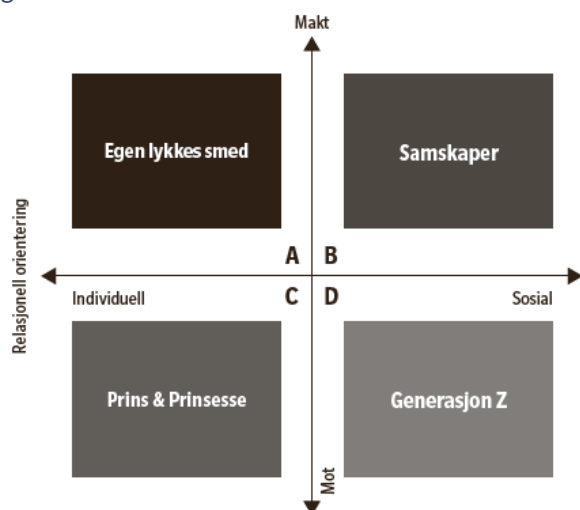
I en kvalitativ studie fra 2020 har Dehlin og Jones funnet at elevene selv betegner elevmedvirkning som det å kunne foreta valg (Dehlin & Jones, The significance of student participation for leading Norwegian schools in the 21st century, 2021). De har undersøkt hva elever, lærere og skoleledere mener er viktigheten av elevmedvirkning, og hvordan skoleledelsen kan bruke denne medvirkningen i utvikling av skolens praksis. Dehlin og Jones har kategorisert elevmedvirkning i tre kategorier; samskaping, medbestemmelse og det å kunne påvirke fellesskapet, og oppsummerer studiet med å trekke frem kompleksitet og uklarthet rundt *hvorfor* det er viktig med elevmedvirkning. Dette kommer frem blant annet gjennom ulik og inkonsekvent begrepsbruk og gjennom sprikende bruk av eksemplifisering fra elever, lærere og skoleledere. Studiet viser også at, selv om det generelt er en positiv holdning til elevmedvirkning, det er elevene og skolelederne som er mest entusiastiske til elevmedvirkning. Betyr dette at lærerne ikke i samme grad ser behovet for elevmedvirkning, eller er det andre forhold som har betydning for en noe lavere entusiasme hos lærerne?

Ledelse av profesjonelle læringsfellesskap i skolen

I kapittelet «Ledelse av lærernes profesjonelle læringsfellesskap» i «Eleven som subjekt-skolen» stiller Dehlin og Jones (Dehlin & Jones, Ledelse av, 2021) spørsmålene:

- *Hvilke former for medvirkning er det skolens praksiser understøtter?*
- *Hvilke former er ønskelige, og ikke ønskelige? Hvilke former for undervisning og ledelse bidrar til dette?*

I et medvirkningsperspektiv, og som et grunnlag for refleksjon og diskusjon, betegner de elevene i fire kategorier:

Figur 8.1 Elevmedvirkning – en typologi

Egen lykkes smed: Eleven er motivert, selvstendig, og opptatt av hvordan lærere og skolen kan understøtte oppnåelsen av egne læringsresultater og ambisjoner.

Samskaper: Elever som aktive deltakere i skolens fellesskap på lik linje med lærere. Elever ønsker ikke å ta imot undervisning ukritisk, bare for å gjenfortelle informasjon.

Prins & prinsesse: En overflatisk versjon av elevmedvirkning ved at barn skal «få viljen sin», og svarer ut fra sin (manglende?) erfaring med å bestemme, påvirke og «gjøre sjøl».

Generasjon Z: Representerer en form for elevmedvirkning som fokuserer på

påvirkning og medbestemmelse, men der barn og unge har sammenfallende interesser og står sammen som gruppe for å fremme felles krav om innflytelse.

Oppsummert trekker Dehlin og Jones frem både kravene til og betydningen av elevmedvirkning, og vektlegger at elevene skal tenke kritisk, utforske og skape i «det læringsfellesskapet som de skaper sammen med lærerne hver dag». Både lærere og ledere må redefinere betydningen av begrepet elevmedvirkning og tilpasse sin nye praksis i tråd med dette.

Kompleks samfunnsendring

Barn og unges medvirkning i sin egen hverdag og i samfunnet kan sees som en samfunnsfloke vi ikke har løst. Det kan derfor være hensiktsmessig å se til modeller som viser vei i forhold til kompleks samfunnsendring. Monica Sharmas forskning på radikal endring er et eksempel på det (Sharma, 2017). Hun viser til at vi må jobbe på flere nivåer samtidig, og se på rotårsakene til utfordring før vi setter inn endringstiltak. Det blir derfor viktig i dette arbeidet å i tilstrekkelig grad forstå barn og unges perspektiv. Hvilken type medvirkning ønsker barn og unge? Hva beskriver de som forskjellen på å bli hørt og faktisk innflytelse? Hvilke områder ønsker de innflytelse på, og hva ser de som hindringene? Det vil videre ikke være tilstrekkelig å bare undersøke dette hos barn og unge, fordi mange av hindringene ligger i hvordan voksne ser på barns evne til medvirkning. Hva skal til for at voksne kan se barn og unge som en likeverdig ressurs? På hvilke områder er dette mulig? Hva utfordrer det i oss voksne?

Teorier som denne om kompleks samfunnsendring kan hjelpe oss i både i informasjonsinnhenting, testing og analyse av funn i forhold til de skisserte utfordringer. Vi må se til både strukturelle, kulturelle og holdningsbaserte løsninger.

Forstudiet

Forstudiet har til hensikt å innhente eksisterende informasjon om god elevmedvirkning, og utgjør startpunktet for det videre studiet. Videre følger en kort beskrivelse av vår aktivitet i denne fasen.

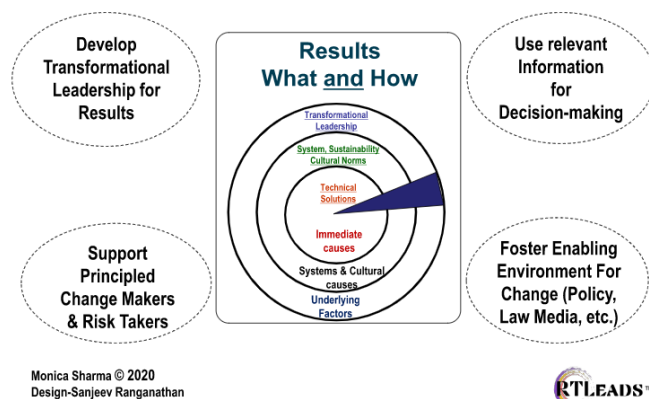
Survey

Som en del av kartleggingen i neste fase skal vi gjennomføre en spørreundersøkelse (vedlegg 2) til utvalgte kommuner/fylkeskommuner og skoleledere. For å redusere respondent-slitastjen som kan oppleves i norske skoler gjør vi et begrenset utvalg på omtrent 800 personer, med en balanse mellom barneskoler, ungdomsskoler, videregående skoler, kommuner og fylkeskommuner. Kommuner og fylkeskommuner som velges ut, vil også bli forespurt på spørsmål omkring samfunnsplanlegging og helseområdet, for å fange opp god praksis og virkemidler utenfor oppvekstområdet, men som kan ha betydning for lokalsamfunnets tilrettelegging for medborgerskap og demokrati.

Elevenes tenketank

Involvering av elever er sentralt i dette arbeidet, og vi strukturerer dette gjennom å etablere «Elevenes tenketank». I samråd med elevorganisasjonen vil vi forespørre et strategisk utvalg av 15-20 elever om å være med i en slik tenketank, med representanter fra ulike skoleslag og geografiske områder. Møtene vil i

Synergistic Operational Strategies

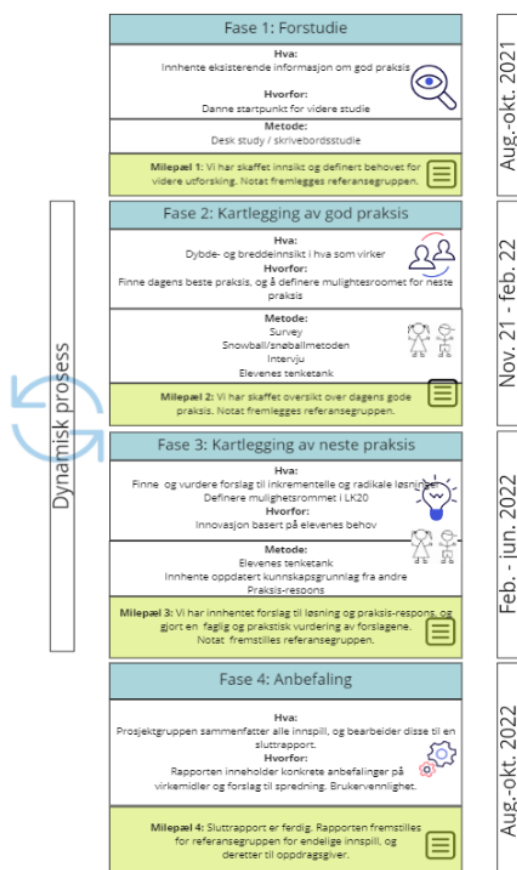
hovedsak avholdes digitalt. Det vil være viktig å få innspill fra hele mangfoldet i elevgruppen, og vi vil vurdere alternative møteformer som ivaretar særskilte behov for sårbare barn. Hensikten med denne tenketanken er å få innspill underveis i prosjektet, basert på tilrettelagte spørsmål og informasjon fra prosjektteamet. Prinsippene for intervju gjelder også her. Vi ønsker innspill på gode virkemidler fra dagens praksis, samt ideer til nye løsninger. Det vil være viktig å få frem opplevelser fra dagens praksis, og forslag til nye løsninger, fra hele mangfoldet i elevgruppen.

Innspillene fra tenketanken vil munne ut i et selvstendig notat som presenteres for referansegruppen for faglig og praktisk vurdering. Utvalgte forslag presenteres deretter for noen av de som har blitt intervjuet tidligere i prosjektet for praksis-respons. Innspillene fra «elevenes tenketank» vil være en del av både del 1 - kartlegging av god praksis, og del 2 – utredning av neste praksis, og inngå i hver av de selvstendige notatene.

Neste fase – kartlegging av god praksis

For å sikre at vi kartlegger de skoler og skoleeiere som ansees som dyktige på elevmedvirkning, som er reflekterte omkring tematikken og kan gi interessante innspill, benytter vi en såkalt «snowballing» metode, altså å la ballen rulle. Med det menes at vi starter med noen få utvalgte intervjuobjekter, for dernest å spørre disse igjen om hvem andre som ansees som å være formålstjenlige å snakke med. Denne metoden velges da hensikten ikke er å etablere et representativt utvalg som skal synliggjøre dagens situasjon, men påse at vi fanger opp flest mulig av de mest interessante og relevante aktørene. Her vil vi få viktige innspill som går i «dybden».

c. Fremdriftsplan med milepæler

5.3 Vedlegg 3: Supplerende tiltak

Under følger en oversikt over ulike ideer og forslag til tiltak innhentet underveis i prosjektet. Disse forslagene er utgangspunktet for konseptbeskrivelsene og anbefalte tiltak.

Hvem	Hva/hvordan
Elev	<ul style="list-style-type: none"> • Få opplæring i hva elevmedvirkning og elevdemokrati kan og skal være • Engasjere seg i hvordan undervisningen skal legges opp (Hva? Hvordan? Fremdrift?) • Bidra til systematisk evaluering av undervisning/læring
Lærer	<ul style="list-style-type: none"> • Fra «underviser» til veileder: Egen rolleforståelse • Prosjektarbeid • Temauger • Delingskultur blant lærere • Bruke «klasseråd» systematisk • Metarefleksjon i det daglige for bevisstgjøring • Kobling «til livet» - sikre relevans for elevene • Benytte muligheter i lokalsamfunnet for utvikling av medborgerskap • Be om tilbakemeldinger/evaluering av læringsprosesser, og benytte disse til å justering av egen praksis • Legge til rette for elevmedvirkning før, under og etter læringsprosesser. Benytte prinsipper fra VFL.
Skoleleder	<ul style="list-style-type: none"> • Lage strukturer og rammer for hvordan elevmedvirkning skal foregå • Legge til rette for dialog med lærere og elever for utvikling av skolens praksis • Sette medvirkning på agendaen. • Forvente og etterspørre elevmedvirkning i praksis • Prioritere elevmedvirkning som tema i skolebasert utvikling • Involvere elever og lærere i planlegging av handlinger • Legge til rette for opplæring i elevdemokrati og elevråd, inkludert rolleforståelse. «Rigge gode elevråd» • Være en rollemodell ved å utøve elevmedvirkning i egen praksis • Vise resultater av medvirkning – status og fremdrift • Involvere elever og lærere tidlig i ulike prosesser • Sette av tid til planlegging, utprøving og evaluering av nye tiltak
Skoleeier	<ul style="list-style-type: none"> • Involvere ungdomsråd og elevråd i planer og prosjekter – reell medvirkning • Temasamlinger for skoleledere • Workshops for skoleledere, elever og lærere • Arrangere felles møter for alle elevråd • Gi opplæring til alle elevråd • Involvere elever, lærere og skoleledere i utarbeidelse av felles retningslinjer for elevråd og elevdemokrati • Sikre sammenheng mellom klasserom, elevråd og ungdomsråd • Sikre sammenheng mellom elevråd, ungdomsråd og andre samarbeidsorganer • Etablere systematikk og struktur for elevmedvirkning • Forvente og etterspørre elevmedvirkning i skolene, eksempelvis i kvalitetssamtaler/styringsdialog

5.4 Vedlegg 4: Notat om Elevenes tenketank

Elevenes tenketank oppsummerende notat

Trygt og inkluderende klassemiljø, holdninger om at elevmedvirkning er viktig, opplæring i elevmedvirkning for lærere og elever, erfaringer om at medvirkning virker, og struktur og kultur for praktisering og oppfølging er elevens innspill til suksessfaktorer for å forbedre elevmedvirkning på skolene i Norge.

Tenketanken bestod av 18 elever til sammen. Elevene var fra barnetrinn, ungdomstrinn, og videregående, fra ulike deler av landet. Tenketanken hadde fire møteplasser digitalt gjennom prosjektperioden, og ble ledet av prosjektteamet. Møteplassene ble gjennomført ved involverende prosesser for å modellere hvordan elevmedvirkning kan se ut i praksis.

Elevenes forventninger til å delta i tenketanken

På første møte ble elevene spurt om hva som skulle til for at deres deltakelse i tenketanken ble opplevd interessant. *Å få gjøre en forskjell, å få bidra og å bli hørt* var gjennomgående utsagn. Forståelse for intensjon og bruk av materiale fra tenketanken ble også løftet frem som viktig. I tillegg var elevene opptatt av at tenketanken var interessant fordi den gav dem en mulighet til å få innsikt i hvordan det er på andre skoler i landet.

Elevenes opplevelse av den aktive elevrollen, *hva elevmedvirkning er og hvordan det ser ut når det er på sitt beste*

Elevenes beskrivelse av den aktive elevrollen:

Elevenes forståelse av elevmedvirkning:

Når elevmedvirkning er på sitt beste:

Da opplever elevene at «alle har en tankegang om at elevmedvirkning er viktig», «elevene blir sett på som ressurser», «når lærere hører på elevene sine ønsker om forbedring i undervisning/vurdering», når elevene får «være med og hjelpe for at skolen blir en bedre plass for elevene» og «når en sak går gjennom i elevrådet og faktisk blir hørt på». «Kort sagt er perfekt elevmedvirkning at man forbedrer skolen til fordel for alle og at alle er med i denne prosessen.»

Hvordan elevmedvirkning praktiseres på egne skoler når det fungerer bra:

Tidlig inkludering i bestemmelser, et godt elevråd, mulighet til å utarbeide vurderingskriterier, påvirke gjennomføring av utviklingssamtaler og få påvirke hvordan de skal jobbe i prosjekter ble løftet frem. I tillegg til konkrete erfaringer med utforming av bibliotek og opplevelse av at sak går gjennom i elevrådet og påvirker faktisk praksis: «Vi hadde en regel på skolen om at vi ikke kunne bruke hette i klasserommet og det var mange misfornøyde med. Elevrådet tok opp saken og fikk den fjernet. Det var elevmedvirkning.»

Elevenes innspill om hva som skal til for å forbedre elevmedvirkning på skolene i Norge

Et godt og inkluderende skolemiljø, «lage gode klassemiljø så man føler seg trygg nok til delta» og opplevelse av at de blir involvert på mange ulike områder av deres skolehverdag, «inkludere elever på ALLE arenaer, ikke bare der lærerne tro at elevene synes det er gøy», løftes frem som to særlig viktige suksessfaktorer. Elevene er også opptatt av at de selv må ta mer ansvar, «elevene må være mer konkret og bestemt», i tillegg er de opptatt av at de må selv inkludere og ta alles innspill seriøst og bygge videre på hverandres innspill, for at flere skal våge å medvirke. De mener også at lærerne må praktisere mer og ha en holdning om at det er viktig, «at lærerne gjør det for elevene og ikke for at de skal få mindre arbeid», for at elevmedvirkning generelt skal oppleves bedre for alle. Gode strukturer og retningslinjer for hvordan elevmedvirkning skal foregå, og oppfølging av at elevmedvirkning faktisk skjer, blir også løftet frem som viktige suksessfaktorer. Utover

dette nevner elevene også behov for opplæring av både elever og lærere for å forbedre elevmedvirkning i de ulike skolene i landet.

Andre refleksjoner som kom frem

Rektors betydning som elevrådskontakt ble løftet frem flere ganger. Det samme ble ønske og behov for systematiske møteplasser i klassene, og ikke opp til den enkelte lærer. Elevene er også svært opptatt av at alle elevene må få mulighet til å medvirke, ikke bare de som er i elevrådet eller de som tør å ta opp hånden i klasserommet.

Underveisvurdering av tenketank-møtene

Møteplassene i tenketanken ble lagt opp som en variant av lærende møter, med IGP som gjennomgående metode. Det vil si der var en balanse mellom refleksjon og deling individuelt (primært ved bruk av digitalt delingsverktøy som mentimeter), i grupper (breakoutrooms) og i plenum. I tillegg var det korte mellomarbeid mellom møteplassene der elevene skulle reflektere over og legge merke til f.eks. *hvordan er elevmedvirkning på min skole*, slik at møtene fikk en sammenheng. På slutten av hvert møte ble elevene spurt om de kunne dele utbytte av møtet og gi innspill til neste. Elevene gav uttrykk for at det å få delta i tenktanken i seg selv var av stor verdi *«fordi vi elever får være med å påvirke fremtidig elevmedvirkning ved å peke på hva vi synes fungerer»*. Det å møte andre elever på kryss og tvers av landet, oppleves også svært positivt; *«å høre hvordan de andre skolene jobber med elevmedvirkning var fint fordi det kan gi oss inspirasjon til å forbedre oss på egne skoler»* og *«fordi vi får høre andre eninger og tanker som man kanskje ikke hadde tenkt på før»*.

Gruppedialogene i breakoutrooms ble løftet frem som en bra arbeidsform, fordi det opplevdes lettere å delta i diskusjon i mindre gruppe. I tillegg ble mulighet til å dele i mentimeter løftet frem som et nyttig verktøy *«fordi da er det enklere å dele sine faktiske meninger»*. Fremovermeldinger til oss som fasiliterte var at elevene ønsket å vite mer om elevmedvirkning, bruk av data fra møteplassene i tenketanken og hvordan det kan få betydning for elevene fremover.

Avsluttende evaluering av deltakelse i tenketanken

«Fått en følelse av at vi faktisk har påvirket noe» og *«Gøy å føle at man blir hørt»* speiler essensen i elevenes evaluering av nytteverdi av egen deltakelse i Tenketanken. Elevene gav også en positiv evaluering av hvordan møtene ble gjennomført *«Dette var bra gjennomført, det føltes profesjonelt og som at vi ble tatt seriøst»*. Flere av elevene uttrykte ønske om å ta prosessene fra Tenketanken inn i egen skole, både innholdsmessig og metodemessig; *«Det har gitt oss en mulighet til å forbedre elevmedvirkning på ulike måter»*.

En slik *Elevenes tenketank* kan i seg selv være en metode for å øke elevmedvirkning på flere ulike måter på kryss og tvers av landet.

KS KONSULENT

Postboks 1378 Vika, 0114 OSLO • www.kskonsulent.no